

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

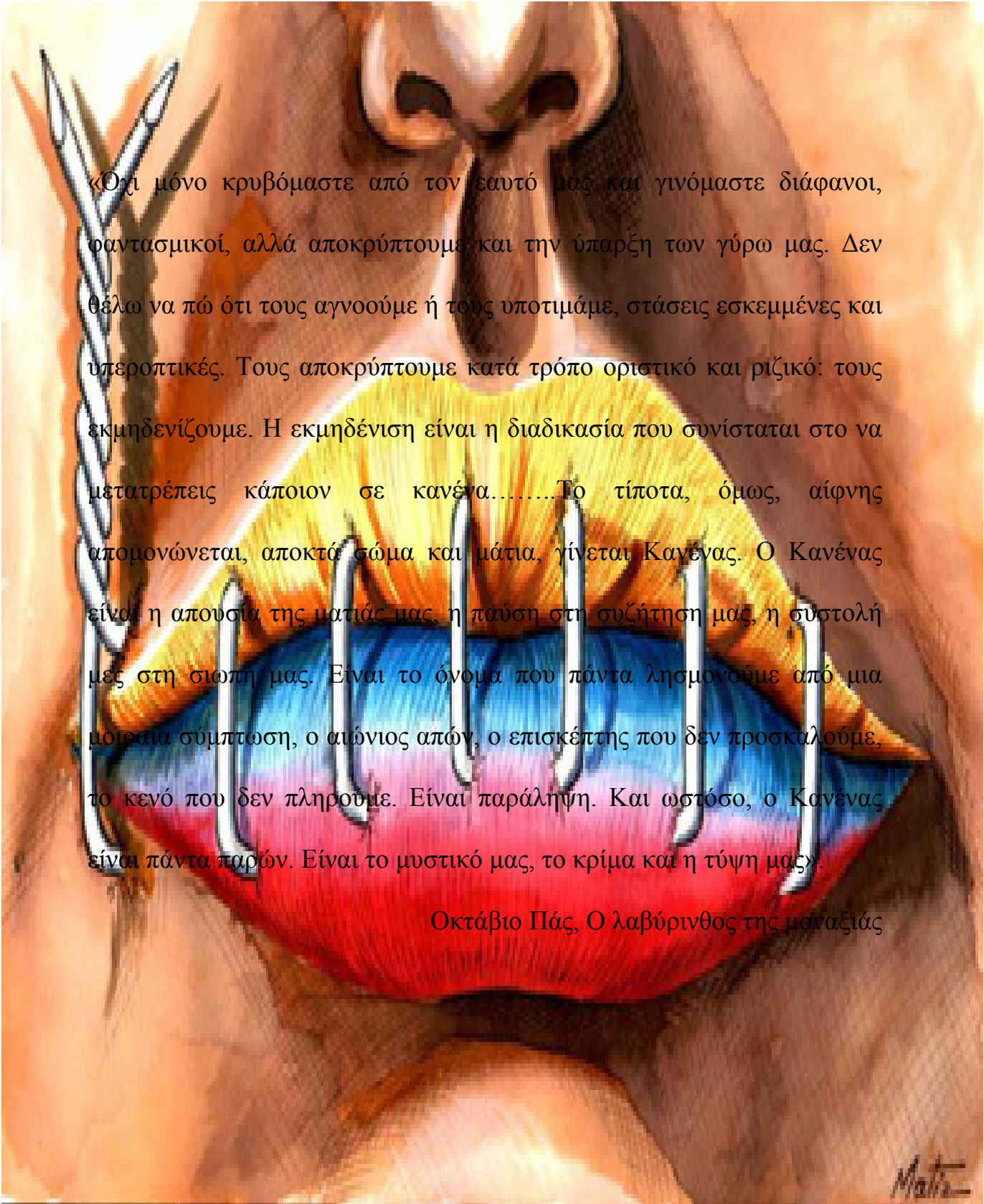
**ΘΕΜΑ: «Αντιστάσεις και εξαιρέσεις. Η περιπέτεια του πολιτικού σώματος στην
περίπτωση των *desplazados* της Κολομβίας»**

Όνομα φοιτητή: Γιώργος Χούλλης

A.M 5206M003

Επιβλέπων καθηγητής: Λεων. Οικονόμου

ΑΘΗΝΑ 2008

«Όχι μόνο κρυβόμαστε από τον εαυτό μας και γινόμαστε διάφανοι, φανταστικοί, αλλά αποκρύπτουμε και την ύπαρξη των γύρω μας. Δεν θέλω να πώ ότι τους αγνοούμε ή τους υποτιμάμε, στάσεις εσκεμμένες και υπεροπτικές. Τους αποκρύπτουμε κατά τρόπο οριστικό και ριζικό: τους εκμηδενίζουμε. Η εκμηδένιση είναι η διαδικασία που συνίσταται στο να μετατρέπεις κάποιον σε κανένα.....Το τίποτα, όμως, αίφνης απομονώνεται, αποκτά σώμα και μάτια, γίνεται Κανένας. Ο Κανένας είναι η απουσία της ματιάς μας, η παύση στη συζήτηση μας, η σύστολή μας στη σιωπή μας. Είναι το όνομα που πάντα λησμονούμε από μια μοιραία σύμπτωση, ο αιώνιος απών, ο επισκέπτης που δεν προσκαλούμε, το κενό που δεν πληρούμε. Είναι παράληψη. Και ωστόσο, ο Κανένας είναι πάντα παρών. Είναι το μυστικό μας, το κρίμα και η τύψη μας».

Οκτάβιο Πάς, Ο λαβύρινθος της μοναξιάς

Περιεχόμενα

• Εισαγωγικό σημείωμα-Αντικείμενο έρευνας και μεθοδολογία.....	4
• Εισαγωγή στην ιστορία και την κοινωνία της Κολομβίας.....	5
• Τοπία και βίας και σύγκρουσης στην ιστορία της Κολομβίας.....	6
• Τα πολλά παράλληλα προσώπια του κράτους της Κολομβίας.....	9
• Η διαρκής σύγκρουση κέντρου περιφέρειας.....	12
• Η μάχη για την κρατικότητα.....	17
• Η «παράδοση βίας» στο καθεστώς της εξαίρεσης.....	19
• Καταναγκαστικός εκτοπισμός (desplazamiento forzado),ένα όπλο στην μάχη για την κρατικότητα.....	23
• Desplazado η οριακή μορφή της πολιτικής στην Κολομβία.....	26
• Οι πολλαπλές χρήσεις του φόβου, ως στρατηγικές κατατρομοκράτησης και ελέγχου του πληθυσμού.....	30
• Τόποι της εξαίρεσης. Η πολιτική της εξορίας.....	35
• Επίλογος.....	39
• Υποσημειώσεις-Παραπομπές.....	40
• Βιβλιογραφία.....	45
• Εικόνες.....	49

«Εξιστορώντας το ανείπωτο: Κράτος, βία και το φαινόμενο των καταναγκαστικών εκτοπισμών στην Κολομβία»

“ Cada Colombiano es un pais enemigo”
«Κάθε Κολομβιανός είναι μια εχθρική χώρα»
G. G. Marquez, El General en su Laberinto

Εισαγωγικό σημείωμα-Αντικείμενο Έρευνας και Μεθοδολογία

Αντικείμενο αυτής της έρευνας είναι η προσέγγιση του φαινομένου των καταναγκαστικών εκτοπισμών στα ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά συμφραζόμενα της Κολομβίας. Η προσέγγιση αυτή θα επιχειρηθεί κυρίως μέσα από τον ίδιο τον επίσημο λόγο, το λόγο του κράτους και των φορέων που το συναρθρώνουν, το λόγο διαφόρων ΜΚΟ, τόσο από την Ευρώπη, όσο και από την ίδια τη χώρα, αλλά κυρίως μέσα από το λόγο των ίδιων των desplazados, είτε ατομικά, είτε μέσω των διαφόρων οργανώσεων, που οι ίδιοι έχουν δημιουργήσει. Σε συνδυασμό με την παράλληλη χρήση δευτερογενών πηγών, όπως βιβλιογραφία, πληθώρα εντύπων που αφορούν στο ζήτημα, επαφή με φορείς που ασχολούνται με το ζήτημα κλπ, καθώς επίσης υλικό και συνεντεύξεις από τους ίδιους τους εκτοπισμένους, που πραγματοποιήθηκαν σε αρκετές περιοχές της χώρας, με έντονο το φαινόμενο των εκτοπισμών, όπως και επισκέψεις σε χώρους που πραγματοποιούνται προγράμματα για την ενίσχυση και την ανακούφιση αυτών των πληθυσμών. Οι περιοχές από τις οποίες προέρχονται οι πληροφορητές ή έγιναν οι συνεντεύξεις είναι η **Ciudad Bolívar** και διάφορα άλλα barrios της πρωτεύουσας **Bogotá** και τα **barrios populares**,¹ **El Pozon** και **La Olaya** στην **Cartagena**, μία πόλη που βρίσκεται στο Βορρά της Κολομβίας. Το υλικό αυτό συγκεντρώθηκε κατά τη διάρκεια μίας μικρής επιτόπιας έρευνας που πραγματοποιήσα στην Κολομβία, από τα μέσα περίπου Ιουλίου, έως και τα μέσα Αυγούστου του 2008.

Το **desplazamiento forzado**, ως φαινόμενο είναι απαραίτητο να συνδεθεί με την ιστορική διαδικασία της σύγκρουσης που διεξάγεται στην Κολομβία που σύγχρονα εκφράζεται μέσα από ένα σκληρό οικονομικό μοντέλο και μια οικονομική πολιτική, η οποία επανασχεδιάζεται με κεντρικό της άξονα το ζήτημα της γης. Υπό αυτή την έννοια, το φαινόμενο των μαζικών και εξαιρετικά βίαιων εκτοπισμών δεν πρέπει να συσχετίζεται άμεσα μόνο με τον ειδικό παράγοντα της ένοπλης αντιπαράθεσης που διεξάγεται στην περιοχή. Η βία αποτελεί τρόπον τινά ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού. Το desplazamiento είναι απλώς ένα επιπλέον όπλο που χρησιμοποιείται σε αυτόν τον διαρκή κοινωνικό πόλεμο, που συμβάλει, ωστόσο, καθοριστικά στη συσσώρευση πλούτου και στην αύξηση της μεγάλης ιδιοκτησίας.

Οι αιτίες του βασίζονται σε ένα διαρκές μοντέλο αποκλεισμού (που εκφράζεται και ως αποκλεισμός από την ιδιοκτησία της γης, η οποία «νομιμοποιείται» με την ουσιαστική απουσία του νόμου σε μεγάλες ζώνες της επικράτειας και την τεράστια εκμετάλλευση των φυσικών πόρων προς όφελος ισχυρών οικονομικών συμφερόντων). Η βία λοιπόν, εν προκειμένω, χρησιμοποιείται σαν εργαλείο για την επίτευξη δημογραφικών ανακατατάξεων, προκειμένου να εισέλθει ανεμπόδιστα το μεγαλύτερο κομμάτι της γης (καλλιεργήσιμης και μη) σε λίγα χέρια.

Οι desplazados, τα θύματα του φαινομένου του καταναγκαστικού εκτοπισμού, αποτελούν εξαιτίας του μεγάλου αριθμού τους, αλλά και της εκτεταμένης διασποράς τους, μια ολόκληρη και ξεχωριστή κοινωνική κατηγορία, ένα ζωντανό (νεκροζώντανο σύμφωνα με το λόγο των ιδίων) μνημείο της σύγκρουσης που διεξάγεται στην Κολομβία. Συνιστούν τη πιο συνταρακτική απόδειξη του ιστορικού και πολιτικού χαρακτήρα αυτού του κράτους, που αγνοεί συστηματικά το μέγεθος ή κατά το παρελθόν ακόμα και την ίδια τους την ύπαρξη.

Οι desplazados της Κολομβίας δεν διαθέτουν ενός είδους **προκαθορισμένη ταυτότητα (identidad preexistente)**², δεν ανήκουν, δηλαδή, σε μια συγκεκριμένη κατηγορία (εθνοτική, πολιτική, θρησκευτική κλπ), της οποίας η ταυτότητα να αποτελεί αφορμή για την οποιουδήποτε τύπου βιαιοπραγία, διαφοροποιώντας τους έτσι από αντίστοιχες περιπτώσεις καταναγκαστικών εκτοπισμών σε άλλες περιοχές, όπως τα Βαλκάνια, τη Τσετσενία, τη Βόρεια ή Κεντρική Αφρική κ.α. Ο μαζικός εκτοπισμός δεν είναι «προνόμιο» μίας συγκεκριμένης ομάδας, αλλά εντάσσεται στο γενικότερο πλέγμα της ιστορικής και πολιτικής ιδιομορφίας που παρουσιάζει η Κολομβία, χαρακτηριστικά της οποίας είναι, **η μακρά διάρκεια της σύγκρουσης, και η εκτεταμένη άσκηση βίας από διάφορες πλευρές (συμπεριλαμβανομένου και του κράτους)**, καθ' όλη τη διάρκεια της σύγχρονης ιστορίας της χώρας.

Εισαγωγή στην ιστορία και τη κοινωνία της Κολομβίας³

Η Κολομβία είναι μια χώρα της Νοτίου Αμερικής. Τα σημερινά της σύνορα τα απέκτησε το **1830** και το **1886** το σημερινό της όνομα, δηλαδή, **Δημοκρατία της Κολομβίας**. Όπως και όλες οι υπόλοιπες χώρες της Λατινικής Αμερικής, αλλά και του αποικιοκρατούμενου κόσμου στο σύνολό τους, γνώρισε πλήθος κινημάτων ενάντια στην εξουσία των Ισπανών. Το πιο καθοριστικό, όμως, από αυτά που επέφερε και την ανεξαρτησία από την Ισπανία, εκδηλώθηκε γύρω στο 1810 και ακολούθησε χρονολογικά την ανεξαρτησία της σημερινής Αϊτής. Ηγέτες αυτής της εξέγερσης ήταν **οι Simon Bolivar και Francisco de Paula Santander**. Ο Simon Bolivar έγινε, μάλιστα, ο πρώτος πρόεδρος της Κολομβίας και ο Francisco de Paula Santander ήταν ο πρώτος αντιπρόεδρος. Όταν ο Bolivar παραιτήθηκε ο Santander έγινε ο δεύτερος πρόεδρος της χώρας.

Πριν από την ισπανική ανακάλυψη-κατάκτηση, λέγεται ότι στην ευρύτερη περιοχή κατοικούσαν περίπου πεντακόσιες διαφορετικές ιθαγενείς φυλές, σήμερα υπολογίζεται ότι οι ιθαγενείς εθνοτικές ομάδες που εξακολουθούν να επιβιώνουν στην Κολομβία δεν ξεπερνούν τις πενήντα, αποτελώντας, έτσι, μια από τις λιγότερο ιθαγενικές χώρες της Λατινικής Αμερικής⁴. Στην Κολομβία υπάρχει αντιθέτως, αρκετά μεγάλο ποσοστό μαύρων Αφρικανών, οι οποίοι μεταφέρθηκαν από τους Ισπανούς ως σκλάβοι στο Νέο Κόσμο από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα ως και τον 19^ο αιώνα. Το **58%** του συνολικού πληθυσμού είναι **mestizos**, δηλαδή ανάμιξη Ευρωπαίων και Αμερινδιάνων, ενώ το **20%** είναι **creollos**, κατάγονται δηλαδή από λευκούς ευρωπαίους προγόνους. Επιπλέον, το **14%** είναι **mulatos**, ανάμιξη μαύρων Αφρικανών και λευκών ευρωπαίων, μόνο το **4%** είναι απόγονοι μαύρων Αφρικανών (**negros**) και υπάρχει και ένα ποσοστό της τάξης του **3%** περίπου, οι επονομαζόμενοι **zambos**, που είναι ανάμιξη μαύρων Αφρικανών και Αμερινδιάνων. Γνήσιοι απόγονοι ιθαγενών ομάδων υπολογίζεται, ότι είναι το **1%** του συνολικού πληθυσμού. Στην Κολομβία υπήρχαν 101 καταγεγραμμένες διάλεκτοι, εκ των οποίων έχουν επιβιώσει και ομιλούνται μέχρι σήμερα γύρω στις 80, αριθμός που αντιστοιχεί σε 500.000 περίπου άτομα.

Αξίζει, ωστόσο, να αναφέρουμε πως παρά τις διαφορές και διαφοροποιήσεις που μπορεί να έχει η πολιτική κατάσταση της Κολομβίας σε σχέση με άλλες χώρες της ευρύτερης περιοχής, π.χ. Περού, Βολιβία κ.α, **κυρίαρχο ρόλο στη πολιτική σκηνή της χώρας παίζει ο λευκός πληθυσμός (κρεολοί) με μικρές εξαιρέσεις.** Η ίδια η σύνθεση του πληθυσμού της χώρας αποτελεί σε πρώτο επίπεδο μία από τις βασικότερες αιτίες των τεράστιων κοινωνικών αντιθέσεων που επικρατούν σε ολόκληρη την επικράτεια της Κολομβίας. Κατά την περίοδο, μάλιστα, της δεκαετίας του 60 και έπειτα σε ολόκληρη, σχεδόν, τη Λατινική Αμερική ανθίζουν διάφορα αντάρτικα κινήματα, μαρξιστικής στη πλειοψηφία τους ιδεολογίας, τα οποία μάχονται για την κοινωνική χειραφέτηση, την αντιμετώπιση των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων από τις ΗΠΑ και την ανατροπή μίας σειράς δικτατορικών καθεστώτων, που είχαν επιβληθεί, καθώς και για τη βελτίωση των απάνθρωπων συνθηκών διαβίωσης για τη συντριπτική πλειοψηφία των λαών της περιοχής, που ξεπερνούσε τα όρια της εξαθλίωσης. Έτσι, στη περίπτωση της Κολομβίας έχουμε την εμφάνιση διαφόρων αντάρτικων ομάδων και οργανώσεων, οι γνωστότερες εκ των οποίων είναι οι **FARC-EP, ο ELN και το M-19.** Οι **FARC-EP** και ο **ELN**, μάλιστα, συνεχίζουν να υπάρχουν και να δραστηριοποιούνται μέχρι και σήμερα.

Τοπία Βίας και σύγκρουσης στην ιστορία της Κολομβία

Η σύγχρονη σύγκρουση που σύμφωνα με πολλές πηγές από το 1985 και έπειτα έχει κοστίσει στη χώρα πάνω από 250.000 θύματα και αρκετές εκατοντάδες χιλιάδες εκτοπισμένους, αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη εσωτερική εμπόλεμη σύρραξη που γνωρίζει η χώρα στη πρόσφατη ιστορία της. Πριν από όλα αυτά στα τέλη του προηγούμενου αιώνα έχουμε το πόλεμο των χιλίων ημερών (**La Guerra de mil dias**), που διήρκεσε από το 1899 έως το 1902, ο οποίος σκόρπισε στη χώρα απέραντο πόνο και θλίψη και από πλήθος ιστορικών θεωρείται ως ο πιο δραματικός και αιματηρός εμφύλιος πόλεμος του 19^{ου} αιώνα. Αρκετά χρόνια αργότερα ακολουθεί η περίοδος της **“La Violencia”**. Πρόκειται για έναν εμφύλιο πόλεμο μακράς διάρκειας, κράτησε από το 1948 έως το 1963. Οι δύο βασικοί πόλοι σύγκρουσης ήταν τα δυο πολιτικά κόμματα της εποχής **το Φιλελεύθερο (Liberales) και το Συντηρητικό (Conservadores).** Αφορμή για το ξέσπασμα αυτού του πολέμου στάθηκε η **δολοφονία του ηγέτη των Φιλελευθέρων Jorge Eliecer Gaitan στις 9 Απριλίου του 1948.** Αυτή η δολοφονία προκάλεσε εκτεταμένες ταραχές και συγκρούσεις στους δρόμους της πρωτεύουσας, γνωστές και σαν **“El Bogotazo”**, που σιγά-σιγά εξαπλώθηκαν σε όλη τη χώρα. Η σύγκρουση αυτή χαρακτηρίστηκε και από δυο διαστήματα σχετικής ύφεσης, το πρώτο ήταν όταν ο **Gustavo Rojas** διορίστηκε Πρόεδρος της Κολομβίας και ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με τους αντάρτες και το δεύτερο ήταν κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας του στρατηγού **Gabriel Paris Gordillo.**

Με την παρακαταθήκη της προσπάθειας του Rojas, αρκετά χρόνια αργότερα τα δύο αντιμαχόμενα κόμματα συμφώνησαν στη συγκρότηση ενός **«Εθνικού Μετώπου» (Frente Nacional)**, όπου θα κυβερνούσαν από κοινού. Αυτή αποτελεί, ίσως, και τη μοναδική προσπάθεια στην ιστορία της χώρας για την εξάλωση της κρατικής εξουσίας σε ολόκληρη την εδαφική της επικράτεια και τη δημιουργία ενός ενιαίου κράτους που θα περιλαμβάνει όλους τους πολίτες, προσπάθεια, όμως, που έμελε να αποτύχει. Η προεδρία ορίστηκε να ασκείται εναλλάξ, τόσο από τους Φιλελεύθερους, όσο και από τους Δημοκρατικούς ανά μια τετραετία για δεκάξι χρόνια συνολικά, εδραιώνοντας, έτσι, ένα πανίσχυρο σύστημα δικομματισμού. Η κυβέρνηση του

«Εθνικού Μετώπου» έθεσε τέλος στη «περίοδο της Βίας» (La Violencia) ξεκινώντας ταυτόχρονα μια μακρά περίοδο θεσμικής, οικονομικής και κοινωνικής ανοικοδόμησης της χώρας, που έμεινε ανολοκλήρωτη, εγκαινίασε, όμως, μια άλλη περίοδο φτάνει μέχρι τις μέρες μας.

Και αυτή ήταν μια περίοδος γενικευμένης βίας κατά τη διάρκεια της οποίας πέρα από το γεγονός των μαζικών εκτοπισμών, που από τότε άγγιζαν σχεδόν την καθολική ερήμωση ολόκληρων χωριών, υπολογίζεται πως έχουμε πάνω από 200.000 θύματα. Όλα τα ενδιάμεσα διαστήματα αυτών των συγκρούσεων ήταν σχετικά ήρεμα, χωρίς αυτό να σημαίνει πως φαινόμενα πολιτικής ή μη πολιτικής βίας ήταν απόντα.

Στη περίπτωση μελέτης της κοινωνίας της Κολομβίας είναι εμφανές πως πρέπει κανείς να λάβει υπόψη του ότι υπάρχει ένα γενικό πρόβλημα Τάξης (**problem of Order**)⁵, το οποίο βασίζεται στη διαχρονική «αδυναμία» ή ακόμα και έλλειψη βούλησης του κολομβιανού κράτους να κατακτήσει το μονοπώλιο της βίας. Το κράτος της Κολομβίας, αντί να παρουσιάζεται ως ο ρυθμιστής και εγγυητής της τάξης, αποδεικνύεται παράγοντας αταξίας.

Η βία και η άσκησή της είναι ένας από τους βασικούς διαπραγματευτικούς παράγοντες ανάμεσα στην κεντρική κρατική εξουσία και τους διάφορους τοπικούς παράγοντες (τοπικές εξουσίες) για τον έλεγχο του χώρου (**state acts as a regulator of space**)⁶ και την άσκηση πίεσης προς το κράτος, κάτι που παρατηρείται σε αρκετά άλλα κράτη της Λατινικής Αμερικής. Αυτού του είδους η παράδοξη διαπραγματευτική ικανότητα είναι κάτι που έχει επιβιώσει μέχρι τις μέρες μας και αποτελεί κεντρική στρατηγική της πολιτικής, φαινόμενο που με σύγχρονους όρους ονομάζεται επέκταση των νέο-φεουδαρχικών δομών (neo-feudal⁷) στον έλεγχο της εργασίας. Μάλιστα, η νομιμοποίηση αυτού του «χωροταξικού», διαπραγματευτικού κεφαλαίου από το ίδιο το κολομβιανό κράτος έχει οδηγήσει στη διεύρυνση των ορίων σχετικά με τους τρόπους ελέγχου της γης και έχει δημιουργήσει διάφορες περιφερειακές εξουσίες ή αλλιώς τοπικά κράτη, βασισμένα στην ιδιοκτησία της γης.

Ειδικά μετά την περίοδο της **La Violencia** για παράδειγμα, μια από τις βασικές ευθύνες που ήταν επιφορτισμένη η κυβέρνηση του **Εθνικού Μετώπου (Frente Nacional)**, που διατηρήθηκε από το 1958 έως το 1974, περιοριζόταν στον μερικές φορές βίαιο περιορισμό της εξουσίας των τοπικών ελίτ, στην επιβολή της εξουσίας της και στη μονοπώληση του γραφειοκρατικού και εκλογικού ελέγχου. Αυτή αποτελεί, ίσως, και τη μοναδική περίπτωση στην ιστορία της χώρας να επιβληθεί η κρατική εξουσία σε ολόκληρη την επικράτεια, καταλήγοντας, όμως, σε αποτυχία. Γεγονός που έβαλε, μεν, ένα τέλος στην ανοικτή βία του εμφυλίου πολέμου, η ιδέα, όμως, ότι η πολιτική είχε άμεση σχέση με τη βία και την άσκηση της εξακολούθησε να παραμένει.

Ταυτόχρονα, άρχισε να διαφαίνεται και ο πολλαπλασιασμός των πελατειακών πρακτικών, που ήταν πλήρως ενταγμένες στο πλαίσιο άσκησης πολιτικής από τα παραδοσιακά δίκτυα άσκησης ελέγχου, στοιχείο που διατήρησε τα ποσοστά της βίας σε αρκετά υψηλά επίπεδα. Αυτή είναι η στιγμή που εμφανίζονται «νέοι» πρωταγωνιστές στην πολιτική αρένα της Κολομβίας, οι διάφορες οργανώσεις παραστρατιωτικών, που ελέγχουν τη γη (**territorial control**), διαφυλάττουν τα μεγάλα λατιφούντια και παίζουν ενεργό ρόλο στη διακίνηση ναρκωτικών, διαπράττοντας σφαγές, απαγωγές κ.α, όπως και ο κυριότερος αντίπαλος τους, οι κοινωνικές οργανώσεις και οι διάφορες αντάρτικες ομάδες.

Το πολιτικό σύστημα της χώρα ήταν και παραμένει κυρίαρχα δικομματικό, γεγονός που διαιρούσε τον πληθυσμό ανάμεσα στους δύο κυρίαρχους πολιτικούς πόλους, τούς Φιλελεύθερους (Liberales) και Συντηρητικούς (Conservadores), δημιουργώντας δύο ηγεμονεύουσες πολιτικές συσσωματώσεις (**comunidades**) και υπο-κουλτούρες.

Σχεδόν κάθε Κολομβιανός ήταν, χαρακτηριζόταν και αυτοπροσδιοριζόταν ως μπλε (**azules**) - Συντηρητικός ή κόκκινος (**rojos**)- Φιλελεύθερος, στοιχείο που χαρακτήρισε και ολόκληρες γεωγραφικές εκτάσεις (πολλοί ερευνητές μιλούν για **πολιτικές γεωγραφίες**⁸). Αυτού του είδους η πολιτική ταξινόμηση οδήγησε στη δημιουργία πολιτικών ταυτοτήτων με **απόλυτο και σεκταριστικό (sectarian) χαρακτήρα**⁹, που είχε σαφέστατα της δικές του ιστορικές ρίζες. Σχεδόν ολόκληρο το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και το πρώτο μισό του 20^{ου}, διεξάγονταν συνεχώς σκληρές πολιτικές αναμετρήσεις προκαλούμενες από την έντονη διαφθορά, ιδιαίτερα στο τοπικό επίπεδο, οδηγώντας, έτσι, τους πληθυσμούς σε πόλωση.

Ακολούθως, οι εμφύλιες συγκρούσεις μεταξύ διαφόρων πολιτικών φατριών και η χρόνια εκλογική βία, είτε κατά τη διάρκεια ηγεμονίας των Συντηρητικών (1902-28), είτε των Φιλελεύθερων (1928-46) ενίσχυσε τη πεποίθηση, πως «**η πολιτική είναι πόλεμος**». Καθοριστικός παράγοντας στη πρόκληση και διατήρηση της βίας ήταν η Καθολική Εκκλησία, που δεδομένου του ρόλου και της επιρροής της στις μάζες, ιστορικά είχε πάρει μέρος στη καλλιέργεια κλίματος έντασης και μισαλλοδοξίας π.χ τοποθετούμενη στο πλευρό του συντηρητικού κόμματος, ήδη, από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, εγκalώντας τους φιλελεύθερους αρχικά ως προτεστάντες και αργότερα ως κομμουνιστές, κάτι που εντάθηκε ιδιαίτερα κατά τη περίοδο της “La Violencia”. Η συγκεκριμένη περίοδος αποτελεί την κορωνίδα της σύγκρουσης ανάμεσα στους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς φορείς ενός πολιτικού συστήματος που συναρθρώνεται από ποικίλα δίκτυα εξουσίας (networks).

Τα πολιτικο-οικονομικά δίκτυα διατηρούν τον πλήρη έλεγχο των κρατικών λειτουργιών και διαδικασιών, σχεδόν στο σύνολο τους. Αυτό το φαινόμενο πολλοί το ονομάζουν «**γενική αποικιοποίηση των θέσεων κλειδιών**» του κράτους (**general colonization of key offices and positions**)¹⁰. Σαφέστατα, όμως, η προσέγγιση των σχέσεων κράτους-κοινωνίας των πολιτών ιδιαίτερα σε ένα μετααποικιακό κράτος, σε μία μετααποικιακή κοινωνία είναι περισσότερο σύνθετη. Ο P. Chatterjee (1998) συνέστησε να προσεγγίσουμε αυτό το φαινόμενο υπό το πρίσμα της έννοιας που ο ίδιος αποκαλεί «**πολιτική κοινωνία**». Η τελευταία, μάλιστα, γίνεται κατανοητή ως μια ζώνη διαρκών διαπραγματεύσεων και διαμεσολαβήσεων ανάμεσα στο κράτος και τον πληθυσμό. Αυτή η επικοινωνία πραγματοποιείται μέσα από ποικίλους διαύλους και φορείς, όπως είναι τα πολιτικά κόμματα και σχηματισμοί, τα πολιτικά κινήματα, θρησκευτικού τύπου οργανώσεις, άτυπα δίκτυα, μη κυβερνητικές οργανώσεις και διάφορες άλλες ομάδες που αναλαμβάνουν αντίστοιχο ρόλο. Μία προσέγγιση που εστιάζει κυρίως στα γεγονότα και το πλήθος των λόγων που επηρεάζουν την αλληλεπίδραση κράτους και πολιτών.

Η πιο πρόσφατη προσπάθεια για την επίλυση του προβλήματος της σύγκρουσης στην Κολομβία, που τώρα εκτυλίσσεται στο κράτος, τους παρακρατικούς και τους αντάρτικες οργανώσεις (FARC-EP και ELN), έγινε κατά τη διάρκεια της θητείας του προέδρου **Andres Pastrana**, ανάμεσα στο 1998 και 2002, προσπάθεια που υπονομεύτηκε από τις διάφορες παραστρατιωτικές ομάδες και τους πολιτικούς τους συμμάχους, πέφτοντας τελικά στο κενό. Στα τέλη του 1990 ο Andres Pastrana έβαλε σε εφαρμογή το επονομαζόμενο «**Σχέδιο Κολομβία**» ή αλλιώς “**Plan Colombia**”¹¹, που σαν κεντρικό στόχο θεωρητικά είχε την αντιμετώπιση-διακοπή της ένοπλης σύγκρουσης και το σταμάτημα-καταστολή της παραγωγής, διακίνησης και εμπορίας ναρκωτικών, προβλέποντας μεταξύ άλλων και τον από αέρα ψεκασμό τεράστιων εκτάσεων, με καλλιέργειες του φυτού της **κόκα**¹².

Σήμερα πρωθυπουργός της χώρας είναι ο **Alvaro Uribe Velez**, ένας δεξιών πεποιθήσεων άνθρωπος (πολλοί τον θεωρούν ακροδεξιών πεποιθήσεων), που

διατηρεί στενές σχέσεις τόσο με τις διάφορες παρακρατικές και παραστρατιωτικές δυνάμεις, όσο και με τα διάφορα δίκτυα παραοικονομίας.

Εξελέγη για πρώτη φορά πρόεδρος το 2002 και επανεξελέγη το 2006. Είναι απαραίτητο να αναφερθεί, πως το ποσοστό των ψηφισάντων δεν ξεπέρασε επί του συνόλου του το **40%** (αυτό το εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό συμμετοχής, σε συνδυασμό με τον παρεμβατισμό στην πρόθεση και επιλογή ψήφου, καθιστά, σύμφωνα με πολλούς φορείς τη κυβέρνηση της Κολομβίας τυπικά και ουσιαστικά παράνομη). Η χαμηλή συμμετοχή στις εκλογές είναι ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει την πολιτική κατάσταση στη σύγχρονη Κολομβία και οφείλεται σε ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, όπως η αποστροφή και αδιαφορία του γενικού πληθυσμού ως προς τη πολιτική, το μεγάλο ποσοστό αναλφαριθμητισμού, η πολιτική βία και νοθεία που απονομιμοποιεί στη συνείδηση πολλών τη διαδικασία των εκλογών, ο φόβος να εκφραστούν ελεύθερα, οι απειλές που δέχονται από διάφορες ομάδες, κυρίως παραστρατιωτικών κ.α. Το κολομβιανό πολιτικό σύστημα, χαρακτηρίζεται από έντονο έλλειμμα δημοκρατίας, γεγονός που επί της ουσίας το καθιστά εντελώς δυσλειτουργικό, κοινωνικά απονομιμοποιημένο και πολιτικά παράνομο.

Η βασικότερη προεκλογική του δέσμευση ήταν η αντιμετώπιση-εξαφάνιση κυρίως των αντάρτικων ομάδων, καθώς και των διαφόρων δικτύων που ασχολούνται με τη παραγωγή, διακίνηση και πώληση ναρκωτικών. Δέσμευση που αποσκοπούσε στην ενοποίηση του κράτους της Κολομβίας. Μια από τις πρώτες κινήσεις του ήταν να κηρύξει τη χώρα σε **«κατάσταση εκτάκτου ανάγκης»** και να ξεκινήσει μια τεράστια εκστρατεία για την αύξηση της ασφάλειας και τη καταστολή του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, όπως αποκαλεί ο ίδιος τους φορείς της ένοπλης σύγκρουσης.

Η πολιτική του διακυβέρνηση στηρίζεται σε ένα δόγμα που ο ίδιος αποκαλεί **“Política para Seguridad Democrática”**¹³. Το δόγμα αυτό είναι όπως σημειώνει και ο Agamben *«μια άνευ προηγουμένου γενίκευση του παραδείγματος της δημόσιας ασφάλειας ως κανονικής, πλέον, τεχνικής διακυβέρνησης»*¹⁴. Σκοπός αυτού του δόγματος είναι η «επαναφορά» της ασφάλειας και της ηρεμίας και η μετατροπή της χώρας σε πεδίο ελεύθερης πρόσβασης για όλους τους πολίτες. Απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτευχθεί αυτό είναι να εγκαθιδρυθεί «η πραγματική δημοκρατία», γεγονός που σημαίνει την «απαλλαγή» από το οργανωμένο έγκλημα, τα διάφορα δίκτυα παραπολιτικής και την τρομοκρατία, κάτι που απαιτεί την άσκηση αμείλικτης πολεμικής απέναντι σε όλους αυτούς τους φορείς, γεγονός που οφείλει να συνδυάζεται με τη σκληρή και σταθερή διακυβέρνηση της χώρας. Το κεντρικό πολιτικό σύνθημα του Uribe κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας το 2002 ήταν: **“Uribe presidente. Mano firme, corazón grande”** (Uribe πρόεδρος. Χέρι σταθερό (δυνατό), καρδιά μεγάλη), γεγονός που σημαίνει την επαναφορά στο γνωστό για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής απολυταρχικό μοντέλο διακυβέρνησης του αυταρχικού λαϊκιστή πατριάρχη ηγέτη.

Παρόλα αυτά, όμως, ιδιαίτερα στο τομέα της αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος δεν έχει γίνει σχεδόν τίποτα. Αντιθέτως, η κυβέρνηση του ταλανίζεται τα τελευταία χρόνια από ένα τεραστίων διαστάσεων «σκάνδαλο παραπολιτικής», όπως χαρακτηριστικά ονομάζεται, όπου φαίνεται κυβερνητικοί αξιωματούχοι, πολιτικοί, στρατιωτικοί και δικαστικοί να έχουν σχέση με όλο το φάσμα του κολομβιανού παρακράτους (καρτέλ, παραστρατιωτικούς κ.α) και να αλληλοχρηματοδοτούνται. Το φάσμα της δημόσιας ζωής της Κολομβίας χαρακτηρίζεται από τη πρόθεση «παρά»¹⁵.

«Παρακράτος, παραστρατιωτικοί, παραοικονομία, παραδικαστικά κυκλώματα»¹⁶ αποτελούν τα κομμάτια του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού ψηφιδωτού της χώρας.

Τα πολλά προσώπεια του κράτους της Κολομβίας

Η Κολομβία είναι ένα κράτος που εξαιτίας των πολιτικών και κοινωνικών του χαρακτηριστικών έχει χαρακτηριστεί ως κράτος **λαβύρινθος** (J. Pearce, 1990). Είναι κυρίαρχα **ένα σκληρά ταξικό κράτος**, στην επικράτεια του οποίου διεξάγεται ένας μακροχρόνιος και βίαιος κοινωνικός πόλεμος και που οι κοινωνικές του αντιθέσεις είναι πραγματικά χαώδης, οδηγώντας τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων της στο χείλος της αβύσσου. Σε αυτή τη χώρα δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι η πολιτική κατάσταση εκφράζεται και περιγράφεται με έναν μοναδικό και μαγικό ρεαλισμό που αγγίζει σχεδόν τα όρια λογοτεχνικής αφήγησης π.χ G.G.Marquez. Η πολιτική κατάσταση της θεωρείται πως είναι μια «ωρολογιακή βόμβα» έτοιμη να εκραγεί από στιγμή σε στιγμή. Ο δημοκρατικός-κοινοβουλευτικός πολιτειακός της χαρακτήρας είναι επί της ουσίας εντελώς περιορισμένος, καθώς πρόκειται για ένα σύστημα στα πλαίσια του οποίου αλληλοδιαπλέκονται ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, όπως καρτέλ διακίνησης παράνομων προϊόντων και χρήματος, παρακρατικοί, παραστρατιωτικοί κ.α. Η Κολομβία είναι ένα κράτος διαρκούς αποκλεισμού και εξαιρέσης, που περιορίζεται στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των μεγαλογαιοκτημόνων, της εντόπιας αστικής τάξης, όπως και πλήθος πολυεθνικών που υπάρχουν στη χώρα, αναγκάζοντας τη συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών της να ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας¹⁷. Αυτός ο μεγάλος αριθμητικά πληθυσμός συνωστίζεται στις θλιβερές φτωχογειτονιές-παραγκουπόλεις των αστικών περιχώρων, καθώς και στον αγροτικό χώρο κάτω από συνθήκες που οδηγούν στην κατακόρυφη αύξηση του επιπέδου της βίας και των παράνομων δραστηριοτήτων, εξαιτίας της τεράστιας οικονομικής ένδειας. Είναι κατά την έκφραση της Pearce «**μια δημοκρατία, χωρίς ανθρώπους**¹⁸».

Ο κοινωνικός αποκλεισμός θεωρείται ότι είναι ένα φαινόμενο που οφείλεται στην ιδιωτικοποίηση τόσο του χώρου-εδάφους π.χ μεγάλα λατιφούντια- συγκέντρωση της γης σε λίγα χέρια, ισχυρά καρτέλ εμπορίας νόμιμων και παράνομων προϊόντων, όσο και του ίδιου του κράτους υπό την θεσμική έννοια. Τεράστια είναι η σημασία και ο ρόλος της **πατρωνείας**¹⁹ και του πελατειακού συστήματος ως διαδικασία παραγωγής της πολιτικής, αλλά και αναπαραγωγής των ίδιων των κοινωνικών σχέσεων. Χαρακτηριστική και άκρως περιγραφική είναι η έκφραση των κατοίκων της Κολομβίας που μιλούν για «**κληρονομικούς κυβερνήτες**» (**‘gobernantes patrimoniales’**, Jimenez, 2006). Η πατρωνεία αποτελεί ένα ιδιαιτέρως βίαιο φαινόμενο που στηρίζεται στη μονοπώληση της ηγεμονίας από την εκάστοτε κυρίαρχη ομάδα και στον αποκλεισμό της πλατιάς πλειοψηφίας των πολιτών μίας γεωγραφικής περιφέρειας ή ενός ολόκληρου κράτους. Παράλληλα, εκφράζεται μέσα από τις αλληπάλληλες συγκρούσεις ανάμεσα στα διάφορα δίκτυα κατοχής και νομής της εξουσίας. Συνιστά ένα αυστηρά πατερναλιστικό σύστημα που δεν αφήνει περιθώρια πολιτικής αυτενέργειας και ελευθερίας.

Βασίζεται στη δημιουργία και τον έλεγχο τοπικών-ηγεμονικών ελίτ, οι οποίες παρεμβαίνουν στον γενικότερο πληθυσμό ελέγχοντας τον, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους. Εδράζεται στα μεγάλα οικονομικά μονοπώλια και τον έλεγχο των βασικότερων τομέων και λειτουργιών του κράτους, όπως είναι οι οικονομικές δραστηριότητες, η ενημέρωση, η νομοθετική εξουσία κ.α²⁰. Αυτές οι οικονομικές ελίτ-μονοπώλια ιστορικά έχουν λειτουργήσει κατά τέτοιο τρόπο, επηρεάζοντας ακόμα και για την μη ειρηνική επίλυση της μακρόχρονης σύγκρουσης που διεξάγεται στην Κολομβία. Τα οικονομικά αυτά δίκτυα (networks), που παράλληλα είναι και κοινωνικά, δεν είναι τίποτε άλλο από ειδικές επιχειρήσεις

οικονομικού χαρακτήρα, μια βιομηχανία, κατά κάποιον τρόπο δηλαδή, που παράγει, προωθεί και πουλάει την ιδιωτική παραγωγή με νόμιμο ή παράνομο τρόπο.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 (κυρίως προς τα τέλη της) και καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 80 και του 90 αναπτύσσονται και δραστηριοποιούνται σε ολόκληρη τη χώρα ισχυρά και πολύ βίαια δίκτυα διακίνησης και εμπορίας ναρκωτικών. Τα πιο γνωστά από αυτά είναι το καρτέλ του **Medellin** με επικεφαλής τον **Carlos Escobar** και το καρτέλ του **Cali**. Αυτά αλληλοδιαπλέκονται με όλο το πολιτικό και οικονομικό φάσμα της χώρας, ασκώντας τεράστια επιρροή, που σε πάρα πολλές περιπτώσεις φτάνει ακόμα και στην ίδια τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Πολλά από αυτά τα καρτέλ συγκρότησαν, μάλιστα, πολλές παραστρατιωτικές ομάδες, βασικός σκοπός των οποίων ήταν η αντιμετώπιση των αντάρτικων ομάδων, που έλεγχαν πολλούς από τους «διαδρόμους» διακίνησης των ναρκωτικών.

Η παρέμβαση και ο έλεγχος που ασκούν στην πολιτική σκηνή της χώρας είναι τεράστια και αποσκοπεί ακριβώς στη διασφάλιση της απρόσκοπτης και αδιάκοπης συνέχισης των οικονομικών τους δραστηριοτήτων, κάτω από ένα καθεστώς συνεργασίας και σύμπνοιας με το επίσημο κράτος και τους φορείς του. Θα μπορούσε κατά κάποιον τρόπο να ειπωθεί πως **το κράτος φτιάχνει τα δίκτυα και αυτά τα δίκτυα το κράτος**. Οι συγκεκριμένες ομάδες έχουν παρεισφρύσει σε ολόκληρο τον κρατικό μηχανισμό, έχοντας σχέσεις και κάθε είδους δοσοληψίες με τοπικούς άρχοντες, βουλευτές, γερουσιαστές και κάθε είδους πολιτικούς αξιωματούχους, δικαστές, νομικούς, φορείς της εκκλησίας κ.α, συγκροτώντας σχέσεις που βασίζονται σε μία αμοιβαιότητα στηριγμένη στην επανομαζόμενη «**εγκληματική αξιοπιστία**» (**criminal reliability**). Τα δίκτυα θεωρείται πως είναι δομικό κομμάτι του χαρακτήρα του σύγχρονου κολομβιανού κράτους, κομμάτι της ιδεολογίας και του τρόπου λειτουργίας του. Η διαρκής και μακροχρόνια παρουσία και δράση τους έχει επιφέρει και πάμπολλες πολιτισμικές αλλαγές στη κουλτούρα της χώρας και την «ιδεολογία» των κατοίκων της, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στη κουλτούρα της καθημερινότητας αυτού του λαού. Η διαφθορά, οι εξωθεσμικές παρεμβάσεις, η φατριοποίηση της πολιτικής ζωής και ο διαρκής αποκλεισμός όλων όσων θεωρούνται «εκτός» αποτελούν κυρίαρχα στοιχεία αυτής της καθημερινότητας.

Τα δίκτυα πέραν της οικονομικής και πολιτικής τους ισχύος, διαθέτουν, όπως προαναφέρθηκε και στρατιωτική δύναμη, τις παραστρατιωτικές ομάδες. Αυτές οι ομάδες αποτελούν τον βασικότερο πυρήνα έκφρασης της «παραπολιτικής» στη χώρα, τόσο μέσω της άσκησης πίεσης σε διάφορες κατευθύνσεις, όσο και μέσω της επιβολής τρομοκρατίας και ελέγχου της λαϊκής βούλησης. Αποτελούν το λεγόμενο παρακράτος, που στη περίπτωση της Κολομβίας έχει πληθυντικό αριθμό. Πρόκειται, δηλαδή, για μια χώρα με πολλά **παρακράτη**²¹, τα οποία λειτουργούν αυτόνομα και συγκρούονται ανάλογα με τα συμφέροντα και την περιοχή που ελέγχουν, επιβάλλουν τη θέληση τους στους πληθυσμούς και υποκαθιστούν το κράτος και τις λειτουργίες του. Παράλληλα, όμως, σε περιπτώσεις που επιβάλλεται συνεργάζονται μεταξύ τους, αλλά ακόμη και με το ίδιο το κράτος. Αυτό καθαυτό το γεγονός αυξάνει κατακόρυφα το επίπεδο της βίας σε ολόκληρο το φάσμα του κολομβιανού κράτους και κοινωνίας.

Η βία, συνεπώς, χαρακτηρίζεται από το **γενικευμένο και πολυσημικό**²² της χαρακτήρα. Προέρχεται από πολλές πλευρές και με διαφορετικούς τρόπους έκφρασης και σ' αυτή τη περίπτωση η δυνατότητα να διακριθεί ως πολιτική ή μη πολιτική, κοινωνική ή εγκληματική φαίνεται απίθανη. Αναπαρίσταται, λιγότερο, σαν συνέπεια κάποιου ξεκάθαρα ταυτοποιημένου φαινομένου (π.χ ναρκο-οικονομία, πολιτική περιθωριοποίηση, εμφύλιος πόλεμος) ή ως γεγονός που προκαλείται από κάποιον συγκεκριμένο φορέα (π.χ αντάρτες, αστυνομία, στρατό, παρακρατικούς), παρά ως ένα

πλαίσιο, εντός του οποίου αναπαράγεται η ίδια η κολομβιανή πραγματικότητα-κοινωνία.

Αυτή η βία, που τις τελευταίες δεκαετίες εκφράζεται κατά τρόπο γενικευμένο και πολύπλοκο- πολυπαραγοντικό, αποτελεί ουσιαστική συνέχεια της παρελθούσης βίας (του βίαιου δηλαδή ιστορικού και πολιτικού παρελθόντος της Κολομβίας), μίας βίας που, ιδιαιτέρως, κάτω από τις επικρατούσες συνθήκες ατιμωρησίας εισάγεται στη σφαίρα της καθημερινότητας και διογκώνεται, επικαθορίζοντας στο σύνολό της την παραγωγή κάθε είδους σχέσης, είτε αυτή πρόκειται για κοινωνική, πολιτική, διαπροσωπική κλπ. Σε διάφορες περιστάσεις, μάλιστα, η βία που εκδηλώνεται μεταξύ διαφόρων κοινωνικών κομματιών, που υπόκεινται στο περιθώριο του κρατικού ελέγχου και διατηρούν κάποιο σχετικό επίπεδο αυτονομίας (π.χ χωρικοί ληστές, μεθοριακές κοινότητες και μέλη διαφορετικών καρτέλ) πρέπει να αναλύεται υπό το πρίσμα όχι τόσο της απάντησης απέναντι στη κεντρική εξουσία, αλλά ως μια δομικά εναλλακτική μορφή κοινωνικής συσσωμάτωσης-κοινωνικοποίησης (**alternative forms of sociality**) (π.χ Cassia, Baretta and Markoff, Edwards).

Σε αυτές της περιοχές και σε αυτές τις ζώνες διεξάγεται μια άγρια διαμάχη για την επιβολή της κυριαρχίας. Όλοι οι φορείς της σύγκρουσης, κράτος, παρακρατικοί, δίκτυα, αντάρτες κ.α, μάχονται αδυσώπητα για την επιβολή της κυριαρχίας τους. Μία κυριαρχία που βασίζεται σύμφωνα με τον Agamben (2005) στην **«κατάσταση εξαίρεσης»**, που δεν είναι τίποτε άλλο από μια τεχνολογία *«της σύγκρουση για την υπέρτατη εξουσία (την κυριαρχία) σε μια επείγουσα κατάσταση»²³*. Η κυριαρχική εξουσία θεωρείται πως ενέχει το στοιχείο της οριακότητας, υπό την έννοια πως πρόκειται «για τον τόπο της έσχατης απόφασης, και από το γεγονός ότι ο τόπος αυτός δε βρίσκεται ούτε εντός, ούτε εκτός δικαίου²⁴». Αυτή η παράδοση δομής της κυριαρχίας εφαρμόζεται πλήρως σε αυτούς τους τόπους εξαίρεσης, τους τόπους όπου ο νόμος αναστέλλεται επιλεκτικά και στους οποίους η διαφορά ανάμεσα στον πολιτισμό και τη βαρβαρότητα, το νόμο και τη βία, τη λογική και το ένστικτο, το εσωτερικό και το εξωτερικό, την ιδιοκτησία και την εγκατάλειψη, το μόνιμο και το ασταθές είναι ένα μόνιμο διακύβευμα, που επιβάλλεται να επανεπιβεβαιώνεται διαρκώς εξαιτίας της ασάφειας και της αδιακριτότητάς του.

Οι τόποι αυτοί εντοπίζονται σε ολόκληρη την επικράτεια της Κολομβίας και είναι τα πολλαπλά πεδία της σύγκρουσης μεταξύ των ένοπλων φορέων, που από ζώνες κυριαρχίας του νόμου, ζώνες ιδιοκτησίας και εγκατάστασης, μετατρέπονται σε περιοχές στρατιωτικού ελέγχου και εφαρμογής της τεχνολογίας της σύγκρουσης. Σε αυτές τις περιοχές εντοπίζεται η παρουσία της **γυμνής ζωής**, της ζωής που σύμφωνα με τον ορισμό του Agamben είναι *«η φονεύσιμη και άθυτη ζωή»²⁵ (εκείνη που μπορεί να θανατωθεί ατιμωρητί, χωρίς ωστόσο να αποτελεί αξία θυσιαστήρια προσφορά)». Η γυμνή ζωή είναι ο μέσος κολομβιάνος, ο απλός και καθημερινός άνθρωπος, ο κάτοικος μιας οποιασδήποτε γεωγραφικής περιφέρειας που ζει μέσα στο πεδίο της σύγκρουσης, χωρίς απαραίτητα να λαμβάνει μέρος και που υπάρχει μόνο μέσα από την ανυπαρξία του, συμπεριλαμβάνεται στην τάξη των πραγμάτων μόνο μέσα από τον αποκλεισμό του.*

Η διαρκής σύγκρουση κέντρου-περιφέρειας

Το κράτος της Κολομβίας είναι ένα κράτος κατακερματισμένο. Η κυριαρχία του, υπό τη μορφή του νόμου και των μηχανισμών καταστολής (στρατός, αστυνομία) δεν ασκείται εξίσου σε ολόκληρη την επικράτεια. Αυτό συμβαίνει τόσο για λόγους ιστορικούς, όσο και για λόγους πολιτικούς. Σε κάθε περίπτωση, όμως, οι λόγοι αυτοί αλληλοδιαπλέκονται. Η Κολομβία προήλθε ως κράτος μέσα από διαρκείς πολέμους και συγκρούσεις, τόσο κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας, όσο και έπειτα, στη διεξαγωγή των οποίων σημαντικό ρόλο έπαιξαν διάφορες τοπικές ελίτ που συνεχίζουν να υπάρχουν έως και σήμερα. Αυτές οι ελίτ είτε πρόκειται για τους απογόνους των πρώτων αποίκων (*caciques*), είτε για διάφορους πολέμαρχους (*caudillos*), δημιούργησαν μία ιστορική συνείδηση στους εντόπιους πληθυσμούς, καθιερώνοντας και μια παραδοσιακή κοινωνική ιεραρχία και δομή που είναι δύσκολο να ξεπεραστεί. Παράλληλα, οι φορείς αυτοί που αποτελούν φορείς εξουσίας, υποκαθιστούσαν ή και εξέφραζαν την κρατική πολιτική σε επικράτειες όπου η επίσημη κρατική εξουσία ήταν ή και είναι ακόμα και τώρα δύσκολο να επεκταθεί. Πολλές φορές ακόμα και ο κεντρικός πολιτικός σχεδιασμός συγκροτούνταν και συγκροτείται με βάση τις δυνατότητες που παρέχουν στο κράτος οι ομάδες αυτές, οι οποίες και θεωρείται πως επιτελούν εθνική-κρατική πολιτική²⁶.

Τα μη-Δυτικά, μετααποικιακά κράτη θεωρείται πως διέπονται από τη διάσταση μεταξύ κρατικής εξουσίας και κοινωνίας, μεταξύ κέντρου-περιφέρειας, καθώς επίσης και από τον ιδιαίτερα καταπιεστικό και βίαιο χαρακτήρα της κρατικής εξουσίας. Εξαιτίας της διαδικασίας μέσα από την οποία έχουν προκύψει, είναι πιο αδύναμα από την ισχυρή κοινωνία που τα πλαισιώνει, επισείοντας έτσι, τον αυστηρό κοινωνικό έλεγχο, καθώς θεωρούνται πολλές φορές από το σύνολο των πολιτών ακόμη και ως μορφή ξένης επέμβασης (κάτι που ενδεικτικά αναφέρει και ο Fanon, 1982).

Η κοινωνική και πολιτική κατάσταση στην σύγχρονη Κολομβία χαρακτηρίζεται από την όξυνση των εσωτερικών αντιθέσεων που τελικά έχουν οδηγήσει σε μία μακροχρόνια ένοπλη αντιπαράθεση. Οι εσωτερικές αντιθέσεις ενίοτε εκδηλώνονται υπό τη μορφή της απόστασης και άλλες φορές ακόμα και της σύγκρουσης ανάμεσα στην τοπική και εθνική σφαίρα, στο τοπικό (*local*) και το εθνικό (*national*) επίπεδο, **στη σύγκρουση, δηλαδή, κέντρου-περιφέρειας**. Πιο συγκεκριμένα. Με τον όρο εθνικό, εννοούμε το επίπεδο εκείνο της δράσης, που τα αποτελέσματά του δεν αναφέρονται σε μια μόνο έκταση-γεωγραφική περιφέρεια, αλλά σε ολόκληρο το εθνικό κράτος και την υπερδομή του (*infrastructure*). Ως τοπικό, αντιθέτως, το επίπεδο που περιορίζεται τοπικά, γεωγραφικά, πολιτισμικά και / ή έχει πολιτικά όρια²⁷ και μπορεί να δεχτεί οποιαδήποτε αλλαγή ακόμα και ανεξάρτητα από το εθνικό επίπεδο. Η «τοπική πραγματικότητα» εξάλλου σχηματίζεται και εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το τι έχει αποφασιστεί στην εθνική σφαίρα, παρόλα αυτά μπορεί να διαθέτει χαρακτηριστικά τα οποία δεν είναι απαραίτητο να συμβαδίζουν με άλλα σε εθνικό επίπεδο.

Ο βαθμός της πολιτικής αντιπαράθεσης στη Κολομβία, λοιπόν, είναι αρκετά ανεπτυγμένος και έχει βαθιές ιστορικές ρίζες. Είναι ένα μετααποικιακό κράτος με μια ισχυρή λευκή αστική τάξη μεγαλογαιοκτημόνων (***caciques***), οι οποίοι λυμαίνονται και εκμεταλλεύονται σκληρά τον υπόλοιπο πληθυσμό (***mestizos, afrodescendientes***), που στη συντριπτική τους πλειοψηφία, ποσοστό γύρω στο 70%, είναι εργάτες-καλλιεργητές γης (*campesinos*) και ανά περιόδους ξεσηκώνεται εναντίον αυτής της εκμετάλλευσης. Εξαιτίας, μάλιστα, της παράλληλης παρουσίας ισχυρών τοπικών αρχηγών (*caudillos*) και ισχυρών κέντρων εξουσίας σε διάφορες περιοχές που χαρακτηρίζονται και ως «προεδρευόμενες περιοχές²⁸» (*presidentialist regime*), οι

σχέσεις ανάμεσα στο τοπικό και το εθνικό δεν έχουν γίνει, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, διακριτές με αποτέλεσμα να διεξάγεται μία διαρκής μάχη και άλλες φορές συνεργασία μεταξύ τους. Το συγκεκριμένο φαινόμενο ο Stein Rokkan το ονομάζει «**περιφερειακότητα**» (**peripherality**²⁹), ορίζοντας έτσι την υποτέλεια μιας πληθυσμιακής ομάδας στην κυριαρχία ενός γεωγραφικού κέντρου ή πυρήνα.

Η διάσταση ανάμεσα στο εθνικό και το τοπικό επίπεδο, ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια στην περίπτωση της Κολομβίας εκφράζεται ακόμη και δια μέσω του επίσημου πολιτικού λόγου. Ενδεικτικά αναφέρεται, πως το βασικότερο δόγμα του σημερινού προέδρου της Κολομβίας, Alvaro Uribe, για τον εκδημοκρατισμό της χώρας, (γνωστό και σαν “Seguridad Democratica”) βασίζεται σε ένα πολιτικό ιδεολόγημα, που συνοπτικά κωδικοποιείται στο σύνθημα «**Πατρίδα για όλους**» (“**Patria para todos**”). Αυτό το σύνθημα και η προγραμματική του διακήρυξη αποδεικνύει πως δεν υπάρχει μια πατρίδα για όλους τους κολομβιάνους, αλλά πως ο λαός της συγκεκριμένης χώρας είναι χωρισμένος, αντιλαμβανόμενος με διαφορετικό τρόπο και ανάλογα με την οικονομική-κοινωνική του κατάσταση την έννοια της πατρίδας. Η δύναμη και ο ρόλος του κράτους έχει πολύ διαφορετικό αντίκτυπο στα διάφορα επίπεδα της εθνικής κοινότητας, όπως για παράδειγμα στο «κοινωνικό περιθώριο», στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, στις εθνοτικές μειονότητες, στους εκτοπισμένους κ.α, όπου η συνάντηση-επαφή τους με αυτόν το θεσμό και τους μηχανισμούς του γίνεται μέσα από τις καθημερινές πρακτικές, εντός των οποίων συνυπάρχουν και συνδέονται διάφοροι Λόγοι, όπως αυτοί της εγκατάλειψης, της εκμετάλλευσης, της διαφθοράς, της μη αναγνώρισης, της καταστολής κ.α.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία επαναπροσδιορίζεται η σχέση κράτους-κοινότητας και συγκροτείται μια νέα κοινωνική εμπειρία, που εδραιώνεται στον ανταγωνισμό μεταξύ των δυο αυτών συνιστωσών. Αυτό δηλαδή που προσμένεται από το φαντασιακό εθνικό κράτος δεν πραγματώνεται, δημιουργώντας ένα έλλειμμα κράτους, ταυτόχρονα, όμως, και μια πληθώρα «κρατικών πρακτικών» που διεκπεραιώνονται από τρίτους (π.χ κοινωνικούς φορείς, ΜΚΟ, ένοπλες ομάδες, δίκτυα-networks κ.α).

Όπως και σε μια σειρά από άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής η πολιτική στην Κολομβία έχει πάρει παραδοσιακά τη μορφή μιας συνεχούς διαδικασίας επιδέξιων χειρισμών και διαπραγματεύσεων ανάμεσα σε διάφορες τοπικές και εθνικές εμβέλειες ανταγωνιστικές δυνάμεις. Διαπραγματεύσεις που βασίζονται στη γη και έχουν επιβιώσει έως και σήμερα σαν μία κεντρική στρατηγική για την άσκηση πολιτικής. Πρόκειται, δηλαδή, για τη διαμάχη, τον έλεγχο και τον καθορισμό κάθε είδους δραστηριότητας σε διάφορες περιοχές που θεωρούνται από το κράτος και τους φορείς του ως «προβληματικές» (**problematic lands**)³⁰, σε περιοχές όπου υπάρχει έντονα αυτή η διαμάχη «*η επιτυχία του οποίου βασίζεται στην άσκηση της κρατικής παραγωγικής εξουσίας πάνω σε «δυσανάγνωστες» (illegible) περιοχές και «ανυπότακτους» (unruly) πληθυσμούς-ομάδες, που προκύπτει ως συνέπεια της χρήσης νέων τεχνολογιών διακυβέρνησης, την αποκέντρωση της εξουσίας σε τοπικούς παράγοντες και θεσμούς*»³¹.

Στην Κολομβία παρατηρείται μία εκτεταμένης κλίμακας αυτονόμησης της πολιτικής και των διαδικασιών που αυτή συνεπάγεται. Ποικίλα πολιτικά δίκτυα και όχι το κράτος, κατέχουν το μονοπώλιο στη διαμεσολάβηση ανάμεσα στην κοινωνία και τη κεντρική εξουσία. Φαινόμενο που διαιωνίζεται τόσο εξαιτίας της αυξημένης διαφθοράς που επικρατεί στη πολιτική ζωή της χώρας, όσο και της ύπαρξης πανίσχυρων **πελατειακών δικτύων**³² που ελέγχουν το γραφειοκρατικό μηχανισμό της χώρας στο σύνολό του (**clientelismo**).

Το φαινόμενο της αυτονόμησης της πολιτικής και της άσκησης της διευκολύνεται και από την έλλειψη υποδομών που καθιστούν ορισμένες περιοχές δυσπρόσιτες και

απομονωμένες, τόσο από τον κρατικό έλεγχο, όσο και από την παρουσία του στρατού και της αστυνομίας. Οι περιοχές αυτές διαθέτουν πλούσια φύση και πλούσιο υπέδαφος και συνήθως, αποτελούν προνομιακό πεδίο ανάπτυξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, τόσο από εντόπιους, όσο και ξένους παράγοντες. Η μη παρουσία φορέων του κράτους σε συνδυασμό με τις συχνές συγκρούσεις που εκτυλίσσονται, ευνοούν τη δημιουργία αρκετών ιδιωτικών στρατών ή ακόμα και τη χρήση των όποιων κρατικών δυνάμεων υπάρχουν στη περιοχή, ως δυνάμεων ασφαλείας στα χέρια ιδιωτών. Έτσι, ο έλεγχος και οι αποφάσεις σχετικά με τη χρήση της βίας βρίσκονται στα χέρια ιδιωτικών ή πελατειακών δικτύων. Έχουμε κατά κάποιο τρόπο μια μορφή «ιδιωτικοποίησης της απόδοσης δικαιοσύνης και επιβολής του νόμου», που δεν είναι τίποτε άλλο από τη διεκδίκηση της κρατικότητας ή μέρους στη νομή του κράτους από τους ιδιωτικούς φορείς. Ολόκληρο αυτό το πλέγμα αλληλοδιαπλοκής της χρήσης βίας από ιδιωτικούς-αυτόνομους φορείς, σε άμεση σχέση αρκετές φορές με την ίδια τη κεντρική εξουσία αποτελεί καθημερινά βιωματική εμπειρία για τους πληθυσμούς και γίνονται κομμάτι της συνείδησης τους. Ένας από τους πλέον σημαντικούς παράγοντες άσκησης πολιτικής είναι οι διάφορες ομάδες των παραστρατιωτικών που δραστηριοποιούνται σε ολόκληρη τη χώρα. Οι ομάδες αυτές είτε συστάθηκαν, είτε χρηματοδοτούνται από επιχειρηματίες, ναρκοβαρώνους ακόμα και πολιτικούς. Ο βασικότερος λόγος ύπαρξης τους υποτίθεται πως είναι η υποστήριξη και ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων εναντίων των ανταρτών. Γεγονός που μεταφράζεται με απειλές, σφαγές, βασανιστήρια, εξαφανίσεις και βίαιους μαζικούς εκτοπισμούς εις βάρος των υποτιθέμενων ή και πραγματικών υποστηρικτών των ανταρτών, πλήθους συνδικαλιστών και μελών κοινωνικών φορέων και οργανώσεων της Αριστεράς³³. Αυτές οι πράξεις στη συντριπτική τους πλειονηφία αποτελούν πολιτικές δολοφονίες, που σε πολλές περιπτώσεις αγγίζουν τα όρια της σφαγής και της γενοκτονίας. Παραδείγματος χάριν μόνο το 1997 σε εθνικό επίπεδο πραγματοποιήθηκαν από τους παραστρατιωτικούς πάνω από 100 σφαγές³⁴. Βέβαια, γνωστότερο όλων των γεγονότων είναι η γενοκτονία της “**Union Patriótica**”, ενός πολιτικού συνασπισμού της Αριστεράς και διαφόρων άλλων προοδευτικών δυνάμεων, της οποίας δολοφονήθηκαν πάνω από **5.000** στελέχη.

Στην περίπτωση της Κολομβίας οι σημαντικότερες και πιο δολοφονικές παραστρατιωτικές ομάδες είναι οι **AUC** και οι **Aguilas Negras**. Δραστηριοποιούνται σε ολόκληρη τη χώρα και ενισχύονται οικονομικά από διάφορες ελίτ, π.χ ιδιοκτήτες γης, ιδιοκτήτες ράντσο, μεγαλέμπορους, βαρόνους ναρκωτικών, καθώς επίσης και από τις ΗΠΑ, παίζοντας καθοριστικό ρόλο στη διεξαγωγή της σύγκρουσης. Συνήθως παρουσιάζονται και ως ομάδες αυτοάμυνας των κολομβιανών πολιτών πραγματοποιώντας πολύ βίαιες ενέργειες. Θεωρείται ότι έχουν άμεση εμπλοκή με την κεντρική πολιτική σκηνή ελέγχοντας την και καθορίζοντας εν πολλοίς ακόμα και τις ίδιες τις αποφάσεις της³⁵.

Οι παραστρατιωτικές ομάδες δεν αποτελούν παράγοντα δυσλειτουργία του κολομβιανού κράτους, ούτε και ένα πρόβλημα που οφείλει να αντιμετωπιστεί. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μέρος ενός φαινομένου που κυριαρχεί στη χώρα και ονομάζεται «**παραθεσμικότητα**» (**parainstitutionality**³⁶) και που ορίζεται ως μια σειρά από μηχανισμούς κοινωνικής ρύθμισης που δεν βασίζονται σε τυπικά συνταγματικές ή θεσμικές έννοιες, αλλά εξαρτώνται από άτυπες συμφωνίες και ειδικούς μηχανισμούς. Εξάλλου και το ίδιο το κράτος είναι δυνατόν να προσεγγίζεται σαν ένας ξεχωριστός θεσμός, ο οποίος συμβάλλει στη παραγωγή και τη διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων. Αυτοί, λοιπόν, οι μηχανισμοί (οι παραθεσμικοί) είναι εκφάνσεις και εναλλακτικοί τρόποι που συνδράμουν στη θεσμική αδυναμία να

επιλυθεί η κοινωνική σύγκρουση και να εξομαλυνθούν οι κοινωνικές αντιθέσεις, αλλά και στην ανάγκη του κράτους να διατηρεί την εξουσία του στο ακέραιο και να συσσωρεύει κεφάλαιο. Η καταστολή, δηλαδή, και ο βίαιος τρόπος δράσης των παραστρατιωτικών ομάδων αποτελεί έναν τρόπο έκφρασης αυτής της παραθεσμικότητας. Λειτουργούν σαν μηχανισμοί ασφάλειας του κράτους και διατήρησης της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής τάξης. Οι πράξεις τους παρότι υπερβαίνουν τον νόμο δεν υπόκεινται σε αυτόν, για το λόγο ακριβώς ότι με αυτόν τον τρόπο τον εφαρμόζουν, τιμωρώντας τους υποτιθέμενους εχθρούς της τάξης.

Οι ομάδες αυτές περιγράφονται από τον Campbell³⁷ σαν κομμάτι της κυβερνητικής στρατηγικής για την εφαρμογή κρατικής τρομοκρατίας (κάνουν ανεπίσημα αυτό που δε μπορεί να γίνει επίσημα) και που η φυσιογνωμία τους έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά, **τις δολοφονίες, τη φύλαξη και την τρομοκρατία**. Ενδιαφέρον, μάλιστα, παρουσιάζει η σύνδεση που κάνει εντάσσοντας τις στην ευρύτερη συγκρότηση του κράτους που έχει διαχύσει τις λειτουργίες του σε ποικίλους «**ημικυβερνητικούς φορείς**», όπως την Παγκόσμια Τράπεζα, τις ΜΚΟ, τα ΜΜΕ κ.α που επί της ουσίας ασκούν κρατική πολιτική είτε μέσω της πίεσης για τη λήψη αποφάσεων, είτε μέσω της ανάθεσης από το επίσημο κράτος για τη διεκπεραίωση λειτουργιών που θεωρητικά του ανήκουν.

Παρά, όμως τη στενά δομική σχέση που έχουν με την κεντρική εξουσία, οι ομάδες αυτές αποτελούν, και είναι πράγματι, και ξεχωριστά και αυτόνομα κέντρα εξουσίας. Πολλές φορές η κυριαρχία του κράτους και του νόμου τίθενται σε αμφισβήτηση από αυτές τις ομάδες, που λειτουργούν στις περιοχές που βρίσκονται υπό τον έλεγχο τους ως εναλλακτική εξουσία, η οποία «νομιμοποιείται» στη συνείδηση των πληθυσμών μέσα από τις καθημερινές της δράσεις. Παράλληλα, η αβεβαιότητα της εξουσίας του νόμου, η γενικευμένη ανασφάλεια και η αναποτελεσματικότητα του νομικού συστήματος παρέχουν τη δυνατότητα σε όλες τις ένοπλες ομάδες να «προσφέρουν» υπηρεσίες ασφάλειας και προστασίας σε οικιστικά συγκροτήματα ή ακόμη και ολόκληρες γεωγραφικές περιφέρειες, π.χ η περιοχή του Medellin, που είναι ένα από τα προπύργια δράσης των ένοπλων φορέων και ιδιαίτερα των παρακρατικών. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες αναφορές: «*Δεν έχουμε πια κυβέρνηση σε αυτή τη χώρα, πρόεδρός μας είναι ο Carlos Castaño (ηγέτης των παραστρατιωτικών ομάδων AUC)*» (επιζήσας χωρικός από σφαγή που πραγματοποίησαν οι AUC στο χωριό Chengue). «*Εμείς ξεκινήσαμε σαν αντίδραση στους αντάρτες, αλλά τώρα έχουμε εξελιχθεί και πλέον αντιπροσωπεύουμε τα κοινωνικά ενδιαφέροντα και τις κοινωνικές ανησυχίες, μεγάλων τομέων της χώρας. Τώρα γνωρίζουμε το πώς πρέπει να είναι το κράτος σε θέματα οικονομίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δικαιοσύνης.....Τώρα βρισκόμαστε στη μεγαλύτερη κρίση επειδή δεν υπάρχουν ηγέτες που να σκέφτονται με αυτόν τον τρόπο*». (δήλωση του Carlos Castaño, ηγέτη των AUC³⁸).

Οι ομάδες αυτές εισπράττουν από τους κατοίκους των περιοχών φόρους σε αντάλλαγμα των υπηρεσιών που προσφέρουν, ασκούν τοπικό έλεγχο και συνδυάζουν διάφορες εγκληματικές πράξεις με την παροχή δημόσιων υπηρεσιών. Αυτός θεωρείται πως είναι ένας αρκετά καλός τρόπος για να αναπαράγεται σε τοπικό επίπεδο η λογική της ένοπλης αντιπαράθεσης που διεξάγεται στο εθνικό επίπεδο, όπως και για να στρατολογούνται με μεγαλύτερη ευκολία μέλη σε αυτές τις ομάδες. Παράλληλα, δίνουν θεωρητικά τη δυνατότητα της επιβίωσης σε όποιον αποφασίσει να ενταχθεί σε αυτές, αφού ως γνωστό τα επίπεδα της φτώχειας και της εξαθλίωσης είναι τρομακτικά. Παρέχουν, έτσι, κάποιο εισόδημα και τρόπους διαβίωσης σε όσους στρατολογούν, δίνοντας τους τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση σε ανώτερο status, αυτού δηλαδή που έχει εξουσία, γεγονός το οποίο εκφράζεται με συμβολικές μορφές μέσα από τις στολές που φορούν και τα όπλα που έχουν.

Πολλές φορές λειτουργούν και σαν φορείς συσσωμάτωσης και κοινωνικοποίησης, αφού δια μέσου τέτοιων οργανώσεων το υποκείμενο μπορεί να γίνει κομμάτι μιας μεγάλης ενότητας και να αυξήσει το αίσθημα της ασφάλειας, θεωρώντας πως έτσι προστατεύει τον ίδιο και τον κοινωνικό του περίγυρο. Για νέους άντρες ηλικίας 15 χρονών ή νεότερους, η εξουσία των διοικητών τους αντικαθιστά την αποτυχημένη εξουσία των ιδίων τους των πατεράδων, εντάσσοντας τους σε μια υποτιθέμενα νέα οικογένεια. Αυτό είναι μια πραγματικότητα των αστικών και όχι μόνο στρατιωτικών ομάδων που φέρνει πιο κοντά τη νεολαία από συγκεκριμένες συνοικίες-περιφέρειες.

Οι ομάδες αυτές με την συγκεκριμένη τακτική λειτουργούν σαν δορυφόροι των μεγαλύτερων δυνάμεων που αντιπαρά τίθενται σε εθνικό επίπεδο, αποδυναμώνοντας τόσο την εμπιστοσύνη των κατοίκων στο θεσμό του κράτους, που το θεωρούν πλέον όχι φορέα νομιμότητας, παράγοντα σταθερότητας και προστασίας των πολιτών, αλλά ως έναν εξίσου διεφθαρμένο και βίαιο μηχανισμό, που λειτουργεί εις βάρος τους, καθώς επίσης αποδυναμώνουν και τη λειτουργία του, αφού το υποκαθιστούν στους βασικότερους τομείς.

Η αποσύνθεση του κοινωνικού ιστού και τα τραυματικά αποτελέσματα που παράγονται από την ύπαρξη αυτών των ένοπλων δυνάμεων λειτουργούν στις πόλεις τις επαρχίας σαν αντανάκλαση όσων συμβαίνουν στο εθνικό επίπεδο. Τα όρια, βέβαια, τίθενται από τις τοπικές κυβερνήσεις, οι οποίες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους, πολλές φορές παραβλέπουν τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε αυτές τις τοπικές συγκρούσεις και του πολέμου που διεξάγεται σε εθνικό επίπεδο. Η αίσθηση που κυριαρχεί είναι πως το κράτος απλώς και μόνο διαχειρίζεται τους τοπικούς πολέμους και δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον να τους καταστήσει αόρατους παρά να τους σταματήσει.

Η ύπαρξη των παραστρατιωτικών οργανώσεων δεν οφείλεται στο κενό εξουσίας που υπάρχει στη χώρα και στην ασταθή πολιτική της κατάσταση, αλλά στον ίδιο τον χαρακτήρα και τη σύσταση του κολομβιανού κράτους. Οι παραστρατιωτικοί, τα τάγματα θανάτου, οι ναρκοβαρώνοι και οι πληθυσμοί που τους πλαισιώνουν συχνά απελευθερώνουν το επίσημο κράτος από την υποχρέωση να προστατέψει τον εαυτό του από τον οποιοδήποτε το αμφισβητεί ή ακόμα και το αντιμάχεται, προσφέροντας του κάλυψη από τις διαμαρτυρίες που κάτι τέτοιο θα ξεσήκωνε από διάφορους τοπικούς και διεθνείς φορείς. Θεωρείται επίσης, πως οι ομάδες αυτές εξαρτούν την ύπαρξη τους από τη διαρκώς αυξανόμενη δύναμη και τον διαρκώς αυξανόμενο πλούτο της οικονομικής ελίτ της χώρας, καθώς επίσης και το σταθερά αυξανόμενο κενό ανάμεσα στους πλούσιους και στους φτωχούς, γεγονός που επιβάλλει και την επέκταση της κρατικής τρομοκρατίας για την διατήρηση των κοινωνικών ισορροπιών, η οποία εκφράζεται μέσα από αυτές τις ομάδες. Υπ' αυτές λοιπόν τις συνθήκες είναι φανερό πως υπάρχει μια ισχυρή σχέση μεταξύ όλων αυτών των παραθεσμικών φορέων και δυνάμεων βίας και του υποστηρικτικού ρόλου της επίσημης κρατικής εξουσίας.

Η μάχη για την κρατικότητα

Η μελέτη και πολύ περισσότερο η ερμηνεία του κράτους της Κολομβίας αποτελεί μια αρκετά περίπλοκη και συνάμα εξαιρετικά γοητευτική περιπέτεια. Η συνθετότητα, ο διαρκής-βίαιος χαρακτήρας του (συνεχείς συγκρούσεις, εμφύλιοι πόλεμοι, εμπόριο ναρκωτικών, παραπολιτική, παραοικονομία κλπ) σε συνδυασμό με το ασταθές κοινοβουλευτικό πολιτειακό σύστημα δημιουργούν ένα ερμηνευτικό τοπίο επικίνδυνα ομιχλώδες. Όλα αυτά, λοιπόν, τα στοιχεία κάνουν την Κολομβία να μην μπορεί να ενταχθεί εύκολα στα γνωστά κλασικά θεωρητικά σχήματα για το κράτος.

Διατρέχοντας κανείς τη σύγχρονη ιστορία αυτού του κράτους, πολύ εύκολα θα διαπιστώσει, πως πρόκειται για μία ιστορία διαρκώς συνεχιζόμενων-εναλλασσόμενων βίαιων επεισοδίων και συγκρούσεων. Γεγονός που σύμφωνα με πολλούς ερευνητές οφείλεται, είτε στο ασταθές οικονομικό του σύστημα, είτε στον ασταθή πολιτικό του χαρακτήρα (για **περιφερειακό καπιταλισμό**, “**peripheral capitalism**” και **περιφερειακές κοινωνίες** “**peripheral societies**”, μιλάει ο **D. Slater**³⁹), μια εξήγηση αρκετά περιορισμένη και μακροσκοπική. Άλλοι πάλι, επιχειρούν να το προσεγγίσουν σαν ένα πεδίο, εντός του οποίου επιτελούνται διαρκώς εναλλασσόμενα φαινόμενα εκπαιθάρχησης (**discipline’s cyclical “crises”**)⁴⁰, ως ένα πεδίο εντός του οποίου εκτυλίσσεται ένας διαρκής εμφύλιος πόλεμος. Το κράτος δηλαδή ερμηνεύεται ως ένα πλαίσιο εντός του οποίου επιτελούνται-αναπαρίστανται και αξιολογούνται ποικίλες δράσεις και γεγονότα, τα οποία συνοπτικά ονομάζονται «κοινωνικά προβλήματα».

Ωστόσο, οι αιτίες είναι βαθύτερες και πολύ πιο σύνθετες. Πρόκειται για ένα μετααποικιακό κράτος που προέκυψε μέσα από τη βίαιη απαίτηση του πληθυσμού του για αυτόνομη και ανεξάρτητη κρατική υπόσταση. Τα χαρακτηριστικά, συνεπώς, του συγκεκριμένου, όπως και άλλων παρεμφερών κρατών, είναι αρκετά διαφοροποιημένα από τα κυρίαρχα ευρωπαϊκά. Ο **D. Nugent**⁴¹, επί παραδείγματι παραθέτει μια σειρά από λόγους, εξαιτίας των οποίων η καταγωγή και η συγκρότηση των **μη-Δυτικών, μετααποικιακών κρατών**, διαφοροποιείται από τα πανομοιότυπα τους Δυτικά. Ως σημαντικότεροι ιεραρχούνται οι εξής: α) η υπερανπτυγμένη φύση των εντόπιων γραφειοκρατιών (συμπεριλαμβανομένου και του στρατού), συνιστά απευθείας κληρονομιά της περιόδου της αποικιοκρατίας και αποτέλεσμα της αποτυχίας του «**εξαρτημένου καπιταλισμού**», που εξαναγκάζει το μετααποικιακό κράτος να οργανωθεί γύρω από τον απευθείας έλεγχο των ανταγωνιστικών, ως προς αυτό, συμφερόντων που ενυπάρχουν στην κοινωνία των πολιτών, β) η υπερβολική αυτή αυτονομία του κράτους σε σχέση με την κοινωνία των πολιτών αναγάγει τις παραπάνω αιτίες σε πρωτεύοντα στοιχεία γ) η κρατική εξουσία με το να λειτουργεί ως ένας ανεξάρτητος παράγοντας-φορέας, προωθεί οικονομικές πολιτικές ταυτίζοντας την ανάπτυξη σύμφωνα με τα δικά της πρόνοια, και δ) η καταπιεστική φύση του κράτους (λειτουργία που προκύπτει είτε από την εγγενή δομή του, είτε από την επισφαλή του ηγεμονία, εξαιτίας των μεγάλων κοινωνικών αντιθέσεων και των συγκρούσεων που προκύπτουν).

Σε κάθε περίπτωση, παρόλα αυτά, στη δύσκολη προσπάθεια εννοιολόγησης του φαινομένου του κράτους, κεντρική ιδέα αποτελεί η αναγωγή του σε προνομιακό πεδίο εντός του οποίου επιτελούνται διαδικασίες δημιουργίας-κατασκευής τρόπων κυριαρχίας και διαχείρισης των πληθυσμών. Αυτό, φυσικά, δεν σημαίνει πως κάθε τέτοια εννοιολόγηση οφείλει να το αναγάγει αυτομάτως σε έναν εθνικό, γενικευτικό και ολοποιητικό θεσμό, σε μια μονολιθική, ολιστική, αντικειμενική οντότητα, αδιαφοροποίητη και παγκόσμια. Αντιθέτως, και πέρα από τα κοινά στοιχεία που σαφώς μπορεί να υπάρχουν είναι επιβεβλημένο να αναζητηθεί η δομή και ο τρόπος

λειτουργίας του εκάστοτε κρατικού σχηματισμού σε συνάρτηση με την εξέταση των ιστορικών του καταβολών.

Στη γενεαλογία των προσεγγίσεων αναφορικά με το φαινόμενο του κράτους κοινό τόπο αποτελεί η άποψη, πως το κράτος είναι μια συνάρτηση πρακτικών και αποτελεσμάτων (**practices and effects**), μια συγκεκριμένη πραγματικότητα, η οποία προκύπτει μέσα από διαρκείς συγκρούσεις και όπως υποστηρίζει ο Abrams, ένα συλλογικό φαντασιακό, κάτι που προέρχεται από το ανακάτεμα της φαντασίας με την εμπρόθετη δράση (agency), μία μυστικιστική μορφή (**form of mystification**). Κατά τη διάρκεια, ωστόσο, της δεκαετίας του '80 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90 διάφοροι ερευνητές που προσπάθησαν να προσεγγίσουν το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, άρχισαν να επικεντρώνονται στην αδυναμία παλιότερων ερμηνειών και στη μεταμόρφωση του σύγχρονου κράτους (Appadurai 1993, 1996 κ.α).

Όλες οι παραδοσιακές λειτουργίες του κράτους ως ρυθμιστή της κοινωνικής ζωής, νομοθεσία, υγεία, εκπαίδευση, διεθνής ασφάλεια κ.λ.π, αντικαταστάθηκαν από ιδιωτικούς φορείς-εταιρείες και θεσμούς, που ανέλαβαν πιο ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη και στη λειτουργία του. Οι μηχανισμοί αυτοί άρχισαν σταδιακά να αποκτούν μία υπερεθνική διάσταση και να υποκαθιστούν μια σειρά από άλλους, τέτοιοι είναι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κ.α. Έτσι άρχισαν να δίνονται αφορμές αμφισβήτησης της κλασικής βεμπεριανής θέσης, πως το κράτος διαθέτει το νόμιμο μονοπώλιο της βίας και να αναδεικνύεται ο κρίσιμος ρόλος και άλλων φορέων στη διαχείριση της εξουσίας και των εκφάνσεών της. Στη περίπτωση της Κολομβίας η άσκηση εξουσίας, ο κοινωνικός έλεγχος και οι περισσότερες κρατικές διαδικασίες επιτελούνται και από εκτός κράτους οργανισμούς, τους λεγόμενους παραθεσμικούς, όπως παρακρατικούς, πολιτικά-οικονομικά δίκτυα, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις κ.α, που, όμως, παράγουν, εξίσου state-like αποτελέσματα. Συνεπώς, το κράτος παραμένει ισχυρό αντικείμενο συμπλοκής, διαπραγμάτευσης και συνάντησης ακόμα και αν δεν εντοπίζεται αυτό καθαυτό.

Η εξουσία προσεγγίζεται, πλέον, ως ένα πεδίο, εντός του οποίου συγκεντρώνονται πολλαπλές δυνάμεις και που το κράτος δεν αποτελεί το μοναδικό φορέα της, το κέντρο της. Παρόλα αυτά, το κράτος εξακολουθεί να συνθέτει «ένα πεδίο πολιτικών επιθυμιών, ταυτίσεων και φόβων» (Arestaga, 2003), εξακολουθεί να είναι ο βασικότερος λόγος κοινωνικής και πολιτικής αντιπαράθεσης. Η αντιπαράθεση αυτή δεν είναι τίποτε άλλο από τη επιθυμία και τη μάχη για την **κρατικότητα (statehood)**⁴².

Αυτό σημαίνει επιστροφή στην καθημερινότητα η οποία αποτελεί το κύριο πεδίο παραγωγής και αναπαραγωγής του κράτους και της κρατικότητας και που το καθιστά ως εκείνον το χώρο εντός του οποίου ακούγονται «οι κραυγές αναρίθμητων ταυτοτήτων», όπου επιτελούνται οι αναρίθμητοι λόγοι της εξουσίας και οι πρακτικές της (**performative mask** το ονομάζει ο Abrams). Το κράτος δεν είναι απλώς ένα σύνολο από θεσμούς που καθορίζονται και διαχειρίζονται από διάφορους γραφειοκράτες, αντίθετα προσεγγίζεται ως μία έννοια που ενσωματώνει τόσο πολιτισμικές, όσο και πολιτικές δομές, αναπαραστάσεις, λόγους, πρακτικές και δραστηριότητες, ειδικές τεχνολογίες και οργανισμούς άσκησης εξουσίας, που όλοι μαζί συμβάλλουν στον να προσδιορισμό του «δημόσιου συμφέροντος», στην εγκαθίδρυση νοήματος και τέλος, στο να οριστούν και να φυσικοποιηθούν οι διάφορες κοινωνικές ταυτότητες⁴³. Θεωρείται ως ένα πεδίο άσκησης της πολιτικής επιθυμίας και του φόβου, στα πλαίσια του οποίου όλες οι λειτουργίες του αλληλοδιαπλέκονται. Είναι ένας χώρος εντός του οποίου διεξάγεται μια σκληρή

διαμάχη πολιτικής ηγεμονίας. Όλοι οι συμβαλλόμενοι στη σύγκρουση φορείς διεκδικούν μέρισμα στο επίπεδο της κρατικότητας. Εν τοιαύτη περιπτώσει η κρατικότητα συμπίπτει με την έννοια της κυριαρχίας, την έννοια της υπέρτατης εξουσίας, τη διαχείριση και τον έλεγχο του θεσμού του κράτους.

Η «παράδοση βίας» στο καθεστώς της εξαίρεσης

Η Κολομβία είναι μια χώρα με ισχυρή **παράδοση βίας (tradition of violence)**⁴⁴, στοιχείο που καθιστά αυτή τη βία καθολικό κοινωνικό γεγονός, δομικό στοιχείο και παράγοντα «κανονικότητας» της κολομβιανής πραγματικότητας⁴⁵. Αρκετοί Λατινοαμερικανοί συγγραφείς, όπως και ο Taussig, μιλούν για **κουλτούρα του φόβου (cultura del miedo)** (π.χ ο Ulrich Oslender, 2004, σσ 7) που διαποτίζει τον κοινωνικό ιστό της χώρας. Η «παράδοση της βίας» που κυριαρχεί στην ιστορία της χώρας είναι ταυτόχρονα και «**παράδοση της ατιμωρησίας**», (**tradition of impunity**⁴⁶). Η πλειοψηφία των πολιτών δυσπιστεί απέναντι στην ικανότητα και τη βούληση της Δικαιοσύνης και των θεσμικών της οργάνων να παρέμβουν αποτελεσματικά σ' αυτό το πεδίο και να περιορίσουν τις διαστάσεις του, εκλαμβάνοντας ταυτόχρονα κάθε παράνομη πράξη και ως μία μορφή αντίδρασης ή και αντίστασης απέναντι σε αυτό το κράτος. Η Δικαιοσύνη καθώς επίσης, και η πλειοψηφία των κρατικών θεσμών και λειτουργιών θεωρείται από την πλειοψηφία των κατοίκων της Κολομβίας πως είναι παραδομένη στα χέρια διαφόρων δικτύων που εξυπηρετούν τα συμφέροντα και επιβάλλουν τη βούληση τους.

Η σύγχρονη βία εκφράζεται κατά τρόπο γενικευμένο και πολύπλοκο-πολυπαραγοντικό και αποτελεί ουσιαστική συνέχεια της παρελθούσης βίας, που ιδιαιτέρως κάτω από τις επικρατούσες συνθήκες ατιμωρησίας εισάγεται στη σφαίρα της καθημερινότητας και διογκώνεται, επικαθορίζοντας την παραγωγή σχέσεων, είτε πρόκειται για κοινωνικές, πολιτικές, διαπροσωπικές κλπ. Διάφοροι άλλοι, μάλιστα, μελετητές χαρακτηρίζουν τη βία ως «**έναν καταλύτη αλλαγής**» της κολομβιανικής κοινωνίας (M. Gold-Biss, 1993).

Η βία είναι μια πράξη που **έχει μετατραπεί σε πολιτική γλώσσα, σε έναν τρόπο επικοινωνίας, μετάδοσης μηνυμάτων, και ένα μέσο για την επίτευξη διαφόρων πολιτικών σκοπών**. Τα διάφορα γεγονότα που συμβαίνουν με ιδιαίτερη ένταση στην περιοχή του Uraba τα τελευταία δεκαπέντε τουλάχιστον χρόνια, όπως και τη σφαγή που έγινε στη περιοχή της Biota, κατά την περίοδο περίπου της επίσκεψής μου, αποτελούν ενδείξεις και αυτής της διάστασης⁴⁷. Χτυπήματα κατά τα άλλα «αδικαιολόγητα» με τεράστια, ωστόσο, συμβολική σημασία. Η βία και η άσκηση της (η επιτέλεση της) εν προκειμένω έχει μετατραπεί σε πράξη συμβολική, σε φορέα μηνύματος. Ενδεικτικός, άλλωστε, είναι ο τρόπος που εκφράζονται πολλά από τα θύματα της, προσδιορίζοντας την ως **παράλογη, άνευ νοήματος, βάρβαρη, γελοία**⁴⁸. Αντιθέτως, για τους πρωταγωνιστές και φορείς της δεν είναι τίποτε άλλο από μέρος της υπολογισμένης στρατηγικής για εκφοβισμό και τρόμο, καθιστώντας την συνεπώς, **απολύτως λογική, αναγκαία και λειτουργική**.

Η άσκηση βίας, ως κοινωνική και πολιτική συμπεριφορά έχει πολλούς φορείς. Η κολομβιανή κοινωνία στο σύνολό της είναι φορέας άσκησης βίας, είτε πρόκειται για τη βία του άντρα απέναντι στη γυναίκα, τις μικροσυμμορίες κ.α. Βασικότερος, όμως, παράγοντας άσκησης βίας είναι οι ένοπλοι φορείς, και κυρίως το κράτος και οι πλήθος παρακρατικές-παραστρατιωτικές ομάδες.

Ηγεμονικό χαρακτηριστικό στην παράδοση της σύγχρονης Κολομβίας αποτελεί η επονομαζόμενη κληρονομιά **της τεχνολογίας του τρόμου**, που έχει τις απαρχές της στην ιστορική **«περίοδο της Βίας»**, (**“La Violencia”**), και συνεχίζεται με αμείωτη ένταση μέχρι και σήμερα. Η συστηματική εφαρμογή και εξάπλωση του τρόμου ως ένα κανονικό συστατικό των τοπικών στρατηγικών οδηγεί στη διάρρηξη του κοινωνικού ιστού στις διάφορες τοπικές κοινότητες και παράγει ένα συναίσθημα διαρκούς και γενικευμένου φόβου ανάμεσα στους πληθυσμούς. Πολλοί συγγραφείς μιλούν για **«γεωγραφίες του τρόμου»** (**geografias de terror**)⁴⁹ ή **τόπους θανάτου**⁵⁰. Μετατροπή, δηλαδή, ολόκληρων περιοχών της χώρας σε τοπία του φόβου, μέσα από το δραματικό μετασχηματισμό κάθε είδους σχέσεων, είτε πρόκειται για κοινωνικές, χωρικές κ.α.

Άμεσο αποτέλεσμα αυτού του τρόμου εκτός από την σε πρακτικό επίπεδο εφαρμογή της κοινωνικής καταστολής, τη δικαιολόγηση συλλήψεων, στρατιωτικών επεμβάσεων κ.α, αποτελεί και η εφαρμογή μιας πολιτικής φόβου και αβεβαιότητας που περνάει στα υποκείμενα, αλλά και σε αυτούς που συμμετέχουν και συγκροτούν τις κρατικές διαδικασίες. Έτσι, οδηγούμαστε αναπόφευκτα σε μία προσέγγιση περί φετιχισμού της βίας (**fetishism**), αλλά και του ίδιου του φαινομένου κράτους δια μέσω αυτής της βίας. Το κράτος και ο εκάστοτε **«απειλητικός άλλος»** (το υπαρξιακό, δηλαδή, alter ego του κράτους) αναπαράγονται ως φετίχ το ένα του άλλου, ως μία παράλληλη πραγματικότητα, αλληλένδετη και αλληλοεξαρτώμενη. Σαν μια κατασκευασμένη πραγματικότητα ενός αέναου παιχνιδιού από αντικαθρεφτίσματα μέσω ενός **φαντασματικού (phantomatic)** τρόπου παραγωγής (Derrida, 2000).

Κάτω από την αναγκαιότητα άσκησης της φυσικής βίας με την δικαιολογία ύπαρξης του εκάστοτε **«απειλητικού άλλου»** υλοποιείται-επιτελείται **το εγκληματικό κράτος φάντασμα**. Μία πραγματικότητα που διακρίνεται ουσιαστικά από το διαρκές γεγονός της παράβασης, την τεχνητή ασάφεια και την εσκεμμένη αδιακρισία μεταξύ νόμιμου και έκνομου και την ανορθολογικότητα σε σχέση με τη χρήση των νόμων. Η υλοποίηση-επιτέλεση της κρατικής εξουσίας παίρνει ζωή από ένα φαντασιακό υπόστρωμα (εντός του οποίου εμπεριέχεται η οικειότητα, η αισθησιακότητα και οι επεμβάσεις πάνω στα σώματα)

Τα αποτελέσματα αυτής της επιτέλεσης, συνήθως, είναι σωματοποιημένα. Βασίζονται, δηλαδή, στην αναδημιουργία-αναγέννηση του έθνους, της κοινωνίας, των πολιτών, αναπαραστάσεις που προκύπτουν μέσα από τα δημόσια θεάματα π.χ την ανάδειξη των σωμάτων των εθνικών ηρώων (π.χ παντού δεσπόζουν οι εικόνες των εθνικών ηρώων⁵¹, όπως S. Bolivar, F. De Paula Santander, J. E. Gaitan κ.α), τα νεκρά σώματα των στρατιωτών που πέφτουν στη μεγάλη μάχη του κράτους και του έθνους και τις τελετουργίες των κηδειών, ως πράξεις κατοχής και αναγέννησης⁵².

Θεμελιώδες χαρακτηριστικό του κράτους της Κολομβίας αποτελεί η διαρκής **κατάσταση εξαίρεσης** στην οποία υπόκειται. Η κατάσταση εξαίρεσης θεωρείται πως είναι η συνεχής προσπάθεια κάθε κράτους για την επιβολή και διατήρηση της κυριαρχίας του. Αυτό που καθορίζει την κυριαρχία είναι, ότι το κράτος της εξαίρεσης στοιχειοθετείται **«ως ένας κοινωνικός πολιτικός χώρος εξουσίας που άρχεται από έναν νόμο πέρα από τον νόμο, όπου το δικαίωμα αποβάλλεται υπέρ της νομικής τάξης, καθιστώντας δυσδιάκριτα τα όρια νόμιμου και άνομου»⁵³**. Η κυριαρχία που παρουσιάζει τον εαυτό της ως νόμο είναι εκτός του νόμου, μη υπόλογη στην νομική τάξη. Όπως σημειώνει ο Agamben **«η κατάσταση εξαίρεσης ορίζει «ένα καθεστώς δικαίου» στο οποίο, αφενός, ο κανόνας υφίσταται, αλλά δεν εφαρμόζεται (δεν έχει ισχύ) και, αφετέρου, πράξεις που δεν έχουν ισχύ νόμου την αποκτούν. Είναι μια άνομη περιοχή στην οποία αυτό που διακυβεύεται είναι η ισχύς του νόμου χωρίς το νόμο»⁵⁴**.

Το κράτος της Κολομβίας, ο υποτιθέμενος ρυθμιστής και θεματοφύλακας του νόμου, λειτουργεί ως ο διαρκής παραβάτης του, μέσα από την συνεχή υπέρβαση και αναστολή της ισχύος του. Στα θεμέλια της αναστολής και κατάστασης εξαιρέσης τίθεται πάντοτε η έννοια της επιτακτικότητας και της ανάγκης. *«Το έθνος μας βρίσκεται σε πόλεμο με τους τρομοκράτες, με τους εχθρούς της Δημοκρατίας, σε αυτό τον πόλεμο θα κάνουμε τα πάντα για να απαλλαγούμε για πάντα από αυτούς».* *«Οι τρομοκράτες είναι οι κύριοι υπεύθυνοι για τη μη λειτουργία της Δημοκρατίας μας»* (Δηλώσεις του Α. Uribe, προέδρου της Κολομβίας).

Η δράση, λοιπόν, του κρατικού και επομένως κατασταλτικού μηχανισμού της Κολομβίας καθορίζεται από την κατάσταση ανάγκης, εντός της οποίας βρίσκεται, καθεστώς ιδανικό για την αναστολή του νόμου και την εφαρμογή της κατάστασης εξαιρέσης. *«Το status necessitatis προβάλλει, τόσο με τη μορφή της εξαίρεσης όσο και με τη μορφή της επανάστασης, ως μια αμφιλεγόμενη και αβέβαιη ζώνη, στην οποία πραγματικές διαδικασίες, καθ' εαυτό εκτός νόμου ή αντίθετες σε αυτόν, μετατρέπονται σε δίκαιο, ενώ οι νομικοί κανόνες αδυνατούν να προσδιοριστούν ως απλό γεγονός. Ένα κατώφλι, δηλαδή, στο οποίο δεν μπορεί να ληφθεί απόφαση για το γεγονός και το δίκαιο⁵⁵».*

Το κράτος έχει ανάγκη εξάλλου συνεχείς εξαιρέσεις. Καθορίζει δια μέσου αυτής της εξαίρεσης τα όρια του, την υπόσταση του, την κρατικότητα του. Αυτοί που εξαιρούνται, περιλαμβάνονται δια της εξαίρεσης τους. Έτσι, η εξαίρεση αποτελεί μια δυνητικότητα και ένα δομικό στοιχείο του νόμου και του κράτους, που καθιστά τα πάντα επιτρεπτά. Αυτό είναι το ηγεμονεύον χαρακτηριστικό του κράτους της εξαίρεσης, που το μεταθέτει δια μέσω του ίδιου του νόμου στο εκτελεστικό του κομμάτι, την αστυνομία και το στρατό. Χαρακτηριστικό, βέβαια, που δεν υπάρχει μονάχα σε καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης αλλά και σε περιόδους ύφεσης και ομαλής λειτουργίας της δημοκρατίας. Ο νόμος εν προκειμένω έχει την πρόθεση, όχι να διατηρήσει το νόμιμο, αλλά να διατηρήσει τον ίδιο του τον εαυτό. Έτσι η βία που απορρέει από αυτή τη διαδικασία είναι αποδεκτή, αντιθέτως, όμως, εκτός αυτής της διαδικασίας δεν μπορεί να υφίσταται.

Η ενσάρκωση του νόμου σε κάθε περίπτωση (πολλώ μάλλον δε στην περίπτωση της Κολομβίας) είναι η αστυνομία και συλλήβδην τα σώματα καταστολής και είναι παρούσα μέσω των αποτελεσμάτων της δράσης της, π.χ των εξαφανίσεων, των δολοφονιών, των συλλήψεων κλπ. Η αστυνομία και τα υπόλοιπα σώματα καταστολής, καθώς και οι παρακρατικές ομάδες, δρουν ως το μόνιμο σώμα του κράτους, ως μια παρουσία εντός της οποίας εσωτερικοποιείται ο νόμος, ως τέχνημα εκφοβισμού, πρόληψης, προτροπής και πατερναλισμού. Ο αστυνομικός, ο στρατιώτης, ο παρακρατικός, είναι το άλλο σώμα του κράτους, εκφράζει τον νόμο και μέσω αυτής της επιτελεστικής του δυνατότητας, εκφράζει αυτή την βία αλλά και πατερναλιστική σχέση με το κράτος. Κανείς δεν είναι δυνατόν να απεμπλακεί από τη διαδικασία αυτή, δηλαδή από το κράτος αλλά και τον νόμο, επειδή εδράζονται στην δύναμη της επιτέλεσης τους και μεταστοιχειώνουν την βία σε δίκαιη ή επιβαλλόμενη πράξη. Ακριβώς αυτή η σύγκληση βίας και πατερναλισμού, δύναμης και οικειότητας, είναι που διατηρεί το κράτος, ως ένα αντικείμενο φόβου αλλά και επιθυμίας-ελπίδας για τους πολίτες.

Η κατάσταση εξαιρέσης λειτουργεί ως **η θέσμιση ενός κατά νόμον εμφυλίου πολέμου⁵⁶** που επιτρέπει τη φυσική εξόντωση όχι μόνον πολιτικών αντιπάλων, αλλά και ολόκληρων κατηγοριών πολιτών που για κάποιο λόγο δίνουν την εντύπωση ότι δεν μπορούν να ενσωματωθούν στο πολιτικό σύστημα. Στην κατηγορία των πολιτικών αντιπάλων του κράτους συγκαταλέγονται αντάρτικες ομάδες, κοινωνικές οργανώσεις, μαζικοί φορείς, πολιτικά κόμματα και σχηματισμοί (π.χ Union Patriótica,

Κομμουνιστικό Κόμμα Κολομβίας κ.α), καθώς και ολόκληρες πληθυσμιακές ομάδες. Το κράτος έχει τη δυνατότητα να τιμωρεί και να «εξορίζει-εκτοπίζει», να θέτει εκτός των «ορίων» του κυριολεκτικά ή μεταφορικά, όσους δε συμμορφώνονται με τους θεσμούς, όσους δεν εγκολπώνονται-εντάσσονται στο φάσμα της κρατικότητας. Η σχέση μεταξύ της κυρίαρχης δύναμης και «των άλλων» διακρίνεται από μια ταυτόχρονη αποστροφή, αλλά και μια έλξη, εμπλεκόμενη σε μια περίεργη οικειότητα με τους ανθρώπους ή μια ειδική σχέση μεταξύ αυτού που τιμωρεί και αυτού που τιμωρείται. Η επιθυμία του κράτους για την επιβολή της νομιμότητας αξιολογεί τα σώματα των ατόμων, τα οποία μοιάζουν ταυτόχρονα οικεία αλλά και ανοίκεια-δυσνόητα, ενδιαφέροντα αλλά και απειλητικά («γυμνή ζωή» κατά τον Agamben, 2005⁵⁷), **τα αξιολογεί για να τα ελέγξει, να διακρίνει και να ανακαλύψει προσωπικά και σωματικά διακριτικά, που θα το βοηθήσουν να τα κατηγοριοποιήσει.**

Η βία, όμως, εντός της εθνικής-κρατικής κοινότητας πολλές φορές συγκαλύπτεται μετατοπιζόμενη «στον εσωτερικό άλλο», «τον οικείο-καθημερινό ξένο», που ανακαλύπτεται-στοχοποιείται διαρκώς και που κάθε φορά παραμένει εκτός πολιτείας. Δικαιολογείται και μεταμφιέζεται μέσα από τους διάφορους λόγους της κρατικής εξουσίας, όπως οι λόγοι περί πατριωτισμού και η διακήρυξη πολέμου ενάντια στον εκάστοτε κοινό εχθρό, π.χ τρομοκρατία-αντάρτικα κινήματα, οργανωμένο έγκλημα κ.α. Μέσα από τη πρόφαση της εθνικής ενότητας ενάντια σε έναν κοινό εχθρό, τα μέτρα που λαμβάνονται στρέφονται τελικά εναντίον του συνόλου των πολιτών του ίδιου του κράτους. Έτσι το κράτος μοιάζει να λειτουργεί και να στρέφεται ενάντια στο σύνολο των πολιτών, ενάντια στο έθνος, υπό την έννοια του λαού (people). Ο λαός υπόκειται στον απόλυτο έλεγχο του κράτους, κατακερματιζόμενος ανάμεσα σε παράνομους και νομοταγείς, φίλιες δυνάμεις και εχθρούς με διαφορετικό κάθε φορά όνομα (εγκληματίες, κομμουνιστές, αντάρτες, τρομοκράτες κ.α), σε ένα σύνολο «που φέρνει πάντοτε μέσα του το θεμελιώδες βιοπολιτικό ρήγμα⁵⁸».

Στα πλαίσια αυτής της συμπλοκής-συνάντησης οι άνθρωποι επαναδιαπραγματεύονται κάθε στιγμή την ίδια τους τη σχέση με το κράτος και το οραματίζονται κάθε φορά και με διαφορετικό τρόπο. Μέσα από αυτό το αντικαθρέφτισμα, μέσα από αυτή την επώδυνη βιοματική εμπειρία του αποκλεισμού και της εξαίρεσης ή ακόμα και της πιθανότητας να συμβεί, αναδύεται μια δυναμική που παράγει και αναπαράγει το κράτος ως ένα αντικείμενο αμφιθυμίας, ως ένα πεδίο φόβου και προσήλωσης, ταύτισης και αποκήρυξης.

Η άμεση βιοπολιτική σημασία της κατάστασης εξαίρεσης ως αρχετυπικής δομής στην οποία το δίκαιο εμπερικλείει το έμβιο όν μέσω της ίδιας του της αναστολής αναδεικνύεται σαφώς με την περίπτωση των μαζικών καταναγκαστικών εκτοπισμών, που στην κολομβιανή περίπτωση είναι κεντρική πολιτική στρατηγική, όπου η ανθρώπινη ύπαρξη εντάσσεται σε ένα καθεστώς βιολογικής αβεβαιότητας, αφάνειας και αόριστης εξορίας, αφού πρώτα απογυμνωθεί από κάθε ιδιότητα που να εμπίπτει στη δικαϊκή τάξη π.χ την ιδιότητα του πολίτη. Οι εκτοπισμένοι αποτελούν αντικείμενο μίας εκ των πραγμάτων κυριαρχίας, μιας αόριστης εξορίας όχι μόνο με τη χρονική έννοια του όρου, αλλά και λόγω της φύσης της εφόσον εκφεύγει τελείως του νόμου και του νομικού ελέγχου. Σε αυτό το σημείο η γυμνή ζωή αγγίζει τη μέγιστη απροσδιοριστία της.

Καταναγκαστικός εκτοπισμός (desplazamiento forzado), ένα όπλο στη μάχη για την κρατικότητα

Οι καταναγκαστικοί εκτοπισμοί αποτελούν ένα εξαιρετικά βίαιο επεισόδιο στη σύγχρονη ιστορική και πολιτική διαδρομή της Κολομβίας, κατά τη διάρκεια της οποίας υπήρξε συστηματική εναλλαγή καθεστώτων αποκλεισμού και κατακερματισμού, συνέπεια των οποίων ήταν να προκύψει μία **χαρτογραφία**⁵⁹ κακοήθους, επιβεβλημένη με τη βία: χαρτογραφία αποικιακή, δουλκοκτητική, δικτατορική και σαφώς καπιταλιστική. Βαθιά εγγεγραμμένη στα υποκείμενα, αυτή η χαρτογραφία δίνει χώρο σε μια ιδιαιτέρως σκληρή κοινωνική ιεραρχία, που συντηρεί την πολιτική και κοινωνική της νομιμοποίηση μέσα από τη χρήση και την άσκηση διαρκούς βίας. Έτσι το φαινόμενο των καταναγκαστικών εκτοπισμών προκύπτει σαν μια σημαντική και ιδιαιτέρως μαζικού χαρακτήρα προσπάθεια επιβολής της κρατικής βίας, στα πλαίσια λειτουργίας και προσπάθειας ελέγχου του κράτους. Τα τελευταία, μάλιστα, δεκαπέντε χρόνια περισσότεροι από τρία εκατομμύρια άτομα έχουν εκτοπιστεί από τις εστίες και τη γη τους.

Είναι μια πολιτική πράξη και οι συνέπειες του επομένως, είναι και αυτές πολιτικές. Συνδέονται με σφαγές, απειλές, εξαφανίσεις και άλλες πρακτικές κατευθυνόμενες προς τον γενικό πληθυσμό, στις οποίες συμμετέχουν όλοι οι ένοπλοι φορείς, συμπεριλαμβανομένου και του κράτους. Γενικεύονται για τον έλεγχο στρατηγικών ζωνών (από άποψη στρατιωτική ή πολιτική), ιδιαίτερα σε περιοχές, όπου το κοινωνικό κίνημα είναι δυνατό ή φαίνεται να ενδυναμώνεται ή όπου γίνεται προσπάθεια να αποδιρθωθεί η κοινωνική βάση του αντιπάλου. Ο βασικότερος, όμως, παράγοντας παραμένει ο έλεγχος της γης, γεγονός που συνεπάγεται τη συστηματική προσπάθεια για τη δημιουργία συνθηκών βίαιης επανασύνθεσης των δομών που αφορούν στη κατοχή της γης, τη συστηματική προσπάθεια, δηλαδή, που καταβάλλεται για την εξάλειψη της μικρής ιδιοκτησίας και τη δημιουργία μεγάλων λατιφουντίων.

Η συντριπτική πλειοψηφία των εκτοπισμένων (**desplazados**) είναι φτωχοί αγρότες, εθνοτικές μειονότητες, γυναικόπαιδα και προέρχονται από τις πιο πλούσιες ζώνες της Κολομβίας, στις οποίες ωστόσο παρουσιάζονται τα μεγαλύτερα επίπεδα φτώχειας. Οι αγρότες εκτοπίζονται από τη γη τους ή αναγκάζονται να πουλήσουν τις ιδιοκτησίες τους σε πάρα πολύ χαμηλές τιμές. Μόνο την τελευταία δεκαετία αναφέρεται πως εγκαταλειφθήκαν πάνω από 1,7 εκατομμύρια εκτάρια καλλιεργήσιμης γης.

Αυτή «η **αγροτική αντιμεταρρύθμιση**», όπως χαρακτηρίζεται ειρωνικά από τους ίδιους τους **desplazados (contrarreforma agraria)** είναι άμεσα συνδεδεμένη με το οικονομικό μοντέλο που εφαρμόζει το κολομβιανό καθεστώς και που προωθεί επί της ουσίας την αγροτική μονοκαλλιέργεια και το άνοιγμα των συνόρων στις ξένες επενδύσεις. Υπό αυτή την έννοια η κοινωνικοοικονομική κρίση της υπαίθρου στο σύνολό της είναι συνδεδεμένη με το φαινόμενο του καταναγκαστικού εκτοπισμού⁶⁰.

Ο εσωτερικός καταναγκαστικός εκτοπισμός ορίζεται ως ένας «**ειδικός τρόπος εξόδου**», που πραγματοποιείται εντός των συνόρων της εθνικής επικράτειας. Σύμφωνα με την **ACNUR** ως εκτοπισμένοι ορίζονται εκείνα τα άτομα ή οι ομάδες που «**υποχρεώθηκαν ή αναγκάστηκαν να απομακρυνθούν ή να δραπετεύσουν από τις περιοχές και τις εστίες τους για να αποφύγουν τις συνέπειες που απορρέουν από την ένοπλη σύγκρουση, σε κατάσταση γενικευμένης βίας, παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεγάλων καταστροφών φυσικών ή προκαλούμενων από τον ανθρώπινο παράγοντα και που δεν έχουν διασταυρώσει κάποιο κρατικό σύνορο διεθνώς αναγνωρισμένο**» (*ACNUR, 1998*)⁶¹.

Από το 1995 και έπειτα άρχισε με πολύ αργούς ρυθμούς να γνωστοποιείται η ύπαρξη μίας σημαντικής και σιωπηλής (λόγω της κατατρομοκράτησης αυτών των πληθυσμών και της παντελούς απόκρυψης του φαινομένου από το κράτος και τα ΜΜΕ) έξοδου του πληθυσμού που σε αρκετές περιπτώσεις και ανάλογα με το επίπεδο της σύγκρουσης μπορούσε να φτάσει ετησίως ακόμα και τις 500.000, όπως συνέβη το 1995 (μάλιστα από τον Σεπτέμβριο του 1995 μέχρι και τον Ιούνιο του 2003 καταγράφηκαν πάνω από 1.148.000 εκτοπισμένοι⁶²). Κάτω από τη πίεση αυτού του γεγονότος και ύστερα από παρεμβάσεις εντόπιων και μη οργανισμών και οργανώσεων, το κολομβιανό κράτος αναγκάστηκε να αναγνωρίσει αυτή την καταναγκαστική έξοδο σαν ένα σημαντικό πρόβλημα που απαιτεί ενεργοποίηση από την ίδια τη πολιτεία, θεσπίζοντας έτσι τον πρώτο νόμο, που αναφερόταν στους εκτοπισμένους, γνωστό και σαν «**Νόμο για την προστασία του εκτοπισμένου πληθυσμού**» ή «**Νόμο 387/97**⁶³, που αναφέρεται στην ανάγκη πρόληψης και αποτροπής του φαινομένου, φροντίδας του πληθυσμού και λήψης μέτρων-πραγματοποίησης ενεργειών για την εγκατάστασή του. Μόλις το 2006, μάλιστα, θέσπισε νόμο, ο οποίος προβλέπει την παροχή πενιχρού βοηθήματος σε έναν αρκετά περιορισμένο αριθμό desplazados (**Ley 1021 del 2006, Acuerdo 059 y 058 del Junio de 2006, Ley 387 κ.α**), για περίπου τρεις με έξι μήνες και αφού πρώτα περάσουν από μια ολόκληρη διαδικασία πιστοποίησης, σύμφωνα με το νόμο, της κατάστασης-ιδιότητας του desplazado.

Η βασικότερη αιτία πρόκλησης του η ένοπλη βία, θεωρείται ως συνέπεια της σύγκρουσης μεταξύ των ένοπλων φορέων (αντάρτες, παρακρατικοί, έμποροι ναρκωτικών κ.α) και της δημόσιας δύναμης (fuerza publica), του κράτους. Οι σταθερά επαναλαμβανόμενες πολιτικές επιλογές της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας του είναι σταθερά και άμεσα εξαρτημένες από τα διάφορα ξένα και εντόπια συμφέροντα, τα οποία πιέζουν προς την κατεύθυνση των οικονομικών ανοιγμάτων και των ιδιωτικοποιήσεων. Η δημιουργία ζωνών ελεύθερης εκμετάλλευσης και εμπορίου ουσιαστικά παραχωρούν τον έλεγχο της γης στα χέρια διαφόρων πολυεθνικών και τους δίνουν τη δυνατότητα να προχωρήσουν σε μια σειρά από ενέργειες, όπως ο σφετερισμός της γης, που κατείχαν ιστορικά και παραδοσιακά εντόπιοι πληθυσμοί. Αυτά τα εδάφη γίνονται βορά ξένων κεφαλαίων, που προωθούν τη παραγωγή και το εμπόριο παράνομων προϊόντων, κυρίως ναρκωτικών, και έχουν σαν υπερασπιστές τους τις παράνομες ένοπλες ομάδες (συμμορίες και παρακρατικούς), αλλά και τον ίδιο τον εθνικό στρατό (π.χ Plan Colombia, πρβ. σελ.7). Με το πέρασμα του χρόνου, όμως, αποδεικνύεται πως αποτελεί κομμάτι **μίας στρατηγικής πολιτικο-στρατιωτικού ελέγχου**, που έχει χρόνιο χαρακτήρα.

Σε πολλές περιπτώσεις για την επιτυχία αυτών των σκοπών απαιτείται εφαρμογή ενός σχεδίου «**αντικατάστασης της κοινωνικής βάσης**», γνωστή και σαν “**sustitucion de la base social**”, υπό την έννοια ότι ο εκτοπισμένος-γηγενής πληθυσμός αντικαθίσταται από άτομα που είτε εμπλέκονται με τους φορείς της ένοπλης σύγκρουσης και έχουν ενεργό ανάμειξη στη μεταφορά-μετακίνηση παράνομων προϊόντων, είτε αποτελούν ανθρώπινο δυναμικό των μεγάλων λατιφουντιών που δημιουργούνται σε αυτές τις περιοχές⁶⁴.

Το φαινόμενο του καταναγκαστικού εκτοπισμού διακρίνεται σε δύο κατηγορίες που είναι λιγότερο αναγνωρισμένες και αναφέρονται αποκλειστικά στους εκτοπισμούς που διεξάγονται στα αστικά κέντρα, όπως είναι «**ο ενδοαστικός εκτοπισμός**» (**desplazamiento intraurbano**), αυτός δηλαδή που αναφέρεται στη μετακίνηση πληθυσμών εντός των ορίων της ίδιας πόλης, και «**ο δια-αστικός εκτοπισμός**» (**desplazamiento interurbano**), που αφορά στη μετακίνηση πληθυσμών από τη μια πόλη σε κάποια άλλη. Αυτού του είδους ο εκτοπισμός, μάλιστα, είναι μαζικότερος

και πιο συνηθισμένος και γενικεύεται κάτω από τις διαρκείς απειλές και τις συγκρούσεις που διεξάγονται για τον έλεγχο των barrios και των διαφόρων αστικών ζωνών (τα πιο γνωστά παραδείγματα είναι οι εκτοπισμοί της Barrancabermeja και του Medellín και τα πιο πρόσφατα της Bucaramanga και της Cucuta)⁶⁵. Σε αρκετές περιπτώσεις μέρος αυτών των πληθυσμών τυγχάνει να πέφτει θύμα εκτοπισμού για δεύτερη φορά. Ακολουθώντας, υπάρχει και ο «ενδοπεριφερειακός εκτοπισμός» (**desplazamiento intraregional ή migración a corta distancia**), η μετακίνηση, δηλαδή, εντός περιφέρειας ή μετανάστευση σε μικρή απόσταση. Το συγκεκριμένο είδος εκτοπισμού είναι πολύ μαζικό και λαμβάνει χώρα μετά από πολύ βίαια γεγονότα, όπως καταλήψεις χωριών, συγκρούσεις με μεγάλη βιαιότητα, σφαγές, σε αυτήν την περίπτωση και παρά τη μαζικότητα του πρόκειται για μια έξοδο σιωπηλή, ατομική, εξαιτίας του τρόμου που την επισκιάζει και είναι γνωστή και σαν «**ατομικός εκτοπισμός ή στάλα-στάλα**» ή (**desplazamiento individual ή gota a gota**)⁶⁶. Ο πιο δραματικός, όμως, τρόπος μετακίνησης πληθυσμών είναι η οργανωμένη εκκένωση περιοχών από την πλευρά των ενόπλων φορέων (κυρίως των παρακρατικών), που υποχρεώνουν τους πληθυσμούς των κοινοτήτων να μετακινηθούν μαζικά κάτω από την επίβλεψη τους και να οδηγηθούν σε περιοχές άλλες από αυτές της καταγωγής τους (π.χ. Mapiripán).

Είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στον τρόπο με τον οποίο μέσα από αυτούς τους διαφορετικούς τρόπους εκτοπισμού, έχει παραχθεί ένας πραγματικός ανασχηματισμός της κολομβιανής επικράτειας. Ενώ το 87% των δήμων έχει καταγράψει εκτοπισμούς πληθυσμών, μόλις το 71% έχουν γίνει υποδοχείς αυτών των πληθυσμών, επιπλέον, υπολογίζεται πως γύρω στα 4,8 εκατομμύρια εκτάρια γης εγκαταλειφθήκαν βίαια⁶⁷. Η εκδίωξη του πληθυσμού από ολόκληρες ζώνες έχει δημιουργήσει τα επονομαζόμενα «**χωριά φαντάσματα**» (**pueblos fantasmas**). Σε πολλούς δήμους της χώρας είναι, μάλιστα, πιθανό να διασχίσει κανείς ολόκληρες εκτάσεις απολύτως ερημωμένες. Η έκφραση «**χωριά φαντάσματα**» ή «**εκεί που τρομάζει κανείς**» (**“pueblos fantasmas” ή “alla hasta espantan”**), χρησιμοποιούνται από τον πληθυσμό για να εκφράσουν τόσο την πλήρη ερήμωση αυτών των περιοχών, όσο και για να περιγράψουν την τελευταία εικόνα που έχουν φυλάξει από τους τόπους καταγωγής τους. Πολλές από αυτές τις εκτάσεις τις έχουν σφετεριστεί παραστρατιωτικές ομάδες ή έχουν μετατραπεί σε στρατιωτικές ζώνες από τις ένοπλες ομάδες, οι οποίες και τις εκκελώνουν, είτε έχουν μετατραπεί σε μέρος μεγάλων προγραμμάτων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Εδώ και αρκετά χρόνια, μάλιστα, και προς αποφυγή αυτού του φαινομένου έχουν αρχίσει να αναδύονται νέοι τρόποι αντιμετώπισης σύμφωνα με τους οποίους ο εντόπιος πληθυσμός για να μην υποχρεώνεται εκ νέου σε καταναγκαστικό εκτοπισμό και για να διασφαλίζει την προστασία του, στο μέτρο του εφικτού, από τους φορείς της ένοπλης σύγκρουσης, αποφεύγει την οποιαδήποτε σύνδεση με τη παραγωγή παράνομων προϊόντων και τους φορείς τους, αποκλείοντας από κάθε τέτοια ενέργεια ολόκληρα χωριά-κοινότητες αι ασκώντας τακτικό έλεγχο, εξασφαλίζοντας έτσι, «*τη ζωή, την ακεραιότητα και την ελευθερία του*».

Αυτού του είδους οι κοινότητες ονομάζονται «**πολιορκημένες**» ή «**εγκιβωτισμένες κοινότητες**» (**comunidades “sitiadas” ή “encajonadas”**)⁶⁸. Σε αυτές της κοινότητες ο πληθυσμός βρίσκεται σε «κατάσταση ανθρωπιστικού συναγερμού» προσπαθώντας να σπάσει τον αποκλεισμό διατροφικών προϊόντων και προϊόντων υγιεινής, φαρμάκων κ.α, συνεργαζόμενος κυρίως με διάφορους ανθρωπιστικούς φορείς και ΜΚΟ. Οι συγκεκριμένες ενέργειες εντάσσονται στα πλαίσια διαφόρων εναλλακτικών προσπαθειών από τους πληθυσμούς αυτών των περιοχών, προσπαθώντας έτσι να πιέσουν στην κατεύθυνση της ενεργοποίησης τόσο του κρατικού μηχανισμού, όσο

και της κοινωνίας των πολιτών για την αντιμετώπιση αυτού του τόσο οξυμμένου προβλήματος.

Όπως τονίζει ο **Alejandro Reyes** (εντόπιος κοινωνικός επιστήμονας), «το φαινόμενο του καταναγκαστικού εκτοπισμού στην Κολομβία, όσον αφορά το άτομο, είναι μια καταστροφή της ζωής εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων, όσον αφορά την ίδια την κοινωνία είναι μια χαοτική δυναμική αναδιανομής του πληθυσμού σε μία ολόκληρη περιοχή, ενώ πολιτικά είναι ένα σύστημα αποκλεισμού που αναζητά την ομογενοποίηση της αφοσίωσης σε αμφισβητούμενες περιοχές από ανταγωνιστικές δυνάμεις, στα πλαίσια μιας πολύπλοκης ένοπλης αντιπαράθεσης, με διαφορετικά χαρακτηριστικά από περιοχή σε περιοχή»⁶⁹.

Desplazado, η οριακή μορφή της πολιτικής στην Κολομβία

Η εικόνα του εκτοπισμένου είναι μια εικόνα κατακερματισμένη, μια εικόνα θρυμματισμένη. Μοιράζεται ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν του. Είναι όμηρος μιας χρονικής και χωρικής α-συνέχειας που έχει διασπάσει την ταυτότητά του και τον έχει καταστήσει πλάνητα, «άπολι», αρνητική οντότητα, «επικίνδυνο ξένο». Ο εκτοπισμένος είναι η ενσάρκωση της απώλειας, είναι χαμένος, τοποθετημένος στο χρονοντούλαπο της κοινωνικής λήθης, ένας άνθρωπος απέλπιδας, μια αδιόρατη-αφανής οντότητα. Ο εκτοπισμένος είναι ο απωλέσας την ιδιότητα του πολίτη, μια πολιτισμική, πολιτική και ψυχολογική οριακότητα, προϊόν της πολιτικής αταξίας που επικρατεί στη χώρα και αποτέλεσμα ενός πολιτικού συστήματος που σταθεροποιεί την ηγεμονία του πάνω στο γυμνό του σώμα. Ο εκτοπισμένος, ο φυγάς, ο πλάνητας είναι το βουβό πολιτικό σώμα. Τοποθετημένος στο κοινωνικό περιθώριο, στο περιθώριο της πολιτικής και της ιστορίας υποστασιοποιείται σαν το βουβό θύμα μιας εξαιρετικά εκκωφαντικής και βίαιης πραγματικότητας. Είναι η οντολογική αναπαράσταση του κοινωνικού πόνου και της ανάγκης.

Ο εκτοπισμός, ως γεγονός, είναι μια καθαρά πολιτική πράξη, στο πλαίσιο της οποίας αναδεικνύεται ο ηγεμονικός ρόλος του κράτους και των μηχανισμών του. Αποτελεί μια «πολιτισμική επιγραφή» (**“cultural inscription”**⁷⁰), αυτής της ηγεμονίας, δια μέσου της οποίας ο ίδιος ο χαρακτήρας του κράτους ανανεώνεται, αναδομείται, τροποποιείται, οριοθετείται και εν τέλει υπερασπίζεται. Η δημιουργία αυτού του «Άλλου» που έχει χάσει τη δυνατότητα του «να φαίνεται, να αρνείται, να επιβάλλει το δικό του ιστορικό πόθο, να εγκαθιδρύει το δικό του θεσμικό και αντιπολιτευτικό λόγο»⁷¹. Μέσα από τη παρουσία αυτού του «**υποταγμένου άλλου**» ενισχύονται οι πειθαρχικές πρακτικές και ο ηγεμονικός χαρακτήρας του κράτους. Η κατάσταση αφωνίας στην οποία έχει περιέλθει ο εκτοπισμένος ενισχύει περαιτέρω το πολιτικό φαντασιακό του κράτους. Το σώμα του φυγά και του εκτοπισμένου μετατρέπεται σε πεδίο αναπαραγωγής γνώσης, άσκησης ελέγχου και πολιτικής νομιμοποίησης όλων των κρατικών πρακτικών.

Υπό αυτή την έννοια ο **desplazado** αποτελεί για την περίπτωση της Κολομβίας «**εθνικό θύμα**». Η ύπαρξη του συσσωματώνει ολόκληρο το φάσμα της τεχνολογίας και των κρατικών πρακτικών πάνω στο σώμα του πληθυσμού που το απαρτίζει. Δεν είναι τίποτε άλλο από αυτό που ο **Feldman** ονομάζει «**ανώνυμη σωματοποιημένη πραγματικότητα**» (**anonymous corporeality**) «που λειτουργεί σαν αλληγορία ελεφάντινων, αρχαϊκών και βίαιων ιστοριών εξωτερικής και εσωτερικής υποτέλειας»⁷². Εντασσόμενος πάντοτε στα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα που τον γέννησαν ο εκτοπισμένος, ο πρόσφυγας, ο φυγάς παρουσιάζεται σαν **το τρόπαιο του νικητή**

στη μάχη της κρατικότητας. Είναι το περιφερόμενο σώμα του ηττημένου σε αυτή τη μάχη, ένα σώμα-πραγματικότητα, μια ειδική κατηγορία απώλειας και αδυναμίας. Η περιγραφή και ο χαρακτηρισμός απέναντι στους desplazados, συνιστά μια αδιαμφισβήτητη πολιτική πράξη. Η γλώσσα μέσα από την οποία αναπαρίσταται μια κοινωνική ομάδα εκφράζει πολιτική τοποθέτηση, μια ορισμένη ιδεολογία, που διαποτίζει τις σχέσεις μεταξύ κράτους και υποκειμένων. Ο Louis Althusser χαρακτηρίζει την ιδεολογία ως ένα *σύστημα αναπαράστασης* το οποίο προκαθορίζει την αντίληψη μας για τους άλλους. Χαρακτηριστικά, μάλιστα, λέει: «*Στην πραγματικότητα, η ιδεολογία έχει να κάνει πολύ λίγο με την 'συνείδηση', ακόμη και αν υποθέσουμε ότι αυτός ο όρος έχει μια αδιαμφισβήτητη σημασία. Είναι πρωταρχικά ασυνείδητη Η ιδεολογία είναι στην πραγματικότητα ένα σύστημα αναπαραστάσεων, αλλά στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αυτές οι αναπαραστάσεις δεν έχουν να κάνουν τίποτα με την 'συνείδηση': είναι συνήθως εικόνες και σποραδικά έννοιες, αλλά πάνω από όλα, επιβάλλονται ως δομές στην πλειοψηφία των ανθρώπων, και όχι δια της οδού της συνειδήσεως. Πρόκειται για πολιτισμικά αντικείμενα τα οποία γίνονται αντιληπτά-αποδεκτά βιώνονται και ενεργούν λειτουργικά στους ανθρώπους δια μέσου μιας διαδικασίας η οποία τους διαφεύγει*». ⁷³

Κάθε αρνητικός ή μη χαρακτηρισμός προς τις κοινωνικά «κατώτερες» ομάδες είναι ένας έμμεσος τρόπος αυτοπαρουσίασης και συλλογικού αυτοπροσδιορισμού. Ο desplazado παίρνει τη μορφή του **κοινωνικού τωτέμ** και ποτέ ή σχεδόν ποτέ δεν εμφανίζεται ως υποκείμενο και δη υποκείμενο λόγου, παρά συνήθως ως «πρόβλημα» ή το πολύ «φαινόμενο», αυτόνομο και αυτοφύες, που αφορά αποκλειστικά και μόνο τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.

Το γεγονός του εκτοπισμού αυτό καθαυτό, δεν είναι τίποτε άλλο από την φυγή για την επιβίωση, από το αποτέλεσμα άσκησης της βιοπολιτικής. Είναι μια πράξη για την συνέχιση της ζωής που συνεχώς απειλείται και που είναι το διαρκές διακύβευμα. Αυτή η διαρκής απειλή πολιτικοποιεί το γεγονός της ζωής και συνιστά άμεσα τη μορφή της ζωής ως πολιτική ζωή. Είναι η ζωή που προκύπτει από την «έκτακτη ανάγκη», τον κυρίαρχο τρόπο νομιμοποίησης της εξουσίας. Η εξουσία εξαρτά τη νομιμότητα της πάντοτε μέσα από ένα σημαίνον γεγονός στα πλαίσια του οποίου η κυριαρχία της μετατρέπεται σε νομοτέλεια (**υπέρτατη εξουσία**), θεμελιωμένη πάντα στη «**γυμνή ζωή**», τη μορφή ζωής που κυριαρχεί παντού.

Ο desplazado είναι το πραγματικό και εξαιρετικά σκληρό πρόσωπο του κράτους της Κολομβίας, το πρόσωπο που κυριαρχεί στη σύγχρονη κολομβιανή πραγματικότητα. Βρίσκεται εγκλωβισμένο από τη μια πλευρά στην υλική του πραγματικότητα-υπόσταση και από την άλλη στα πλαίσια του αναπαραστατικού Λόγου των «Άλλων», του κρατικού-θεσμικού λόγου, του λόγου των ΜΚΟ, του λόγου του κοινωνικού συνόλου. Είναι ένα άθροισμα χαρακτηρισμών και εικόνων που το πρόσημο τους είναι πάντοτε σχετικό και εξαρτάται από το φορέα έκφρασης τους. Ωστόσο, ενσωματώνει, ενσαρκώνει **μια πραγματική κατάσταση και όχι απλώς ένα συμβάν της γλώσσας**. Παράλληλα, είναι **το βουβό πρόσωπο** του σύγχρονου «ανθρωπισμού», που δίνει έμφαση στη πολιτική, ιστορική και ανθρώπινη φύση της φυγής, του εκτοπισμού και της απώλειας. Στο φως αυτής ιδιότητας του εκτοπισμένου ο πλάνητας, ο φυγάς, «η γυμνή ζωή» επιχειρεί το άνοιγμα της στον ανοιχτό χώρο. Συγκροτεί και οργανώνει τον τόπο του αγώνα για την αλήθεια και τη διαρκή περιήγηση που αυτός ο αγώνας απαιτεί. Μια αλήθεια που βασίζεται στο ίδιο του το πρόσωπο, που σύμφωνα με τον Agamben «είναι ο μοναδικός τόπος της κοινότητας, η μοναδική δυνατή πόλη.....Το πρόσωπο μου είναι το έξω μου: ένα σημείο αδιαφορίας σε σχέση με όλα μου τα υπάρχοντα, σε σχέση με αυτό που είναι δικό μου και με αυτό που είναι κοινό, με αυτό που είναι εσωτερικό και με αυτό που είναι εξωτερικό. Στο πρόσωπο, είμαι εγώ με όλα

μου τα υπάρχοντα (η ύπαρξη μου η θλιμμένη, η χαρούμενη, η ωχρή, η υπερήφανη, η ευσυγκίνητη...), αλλά κανένα από αυτά δε με καθορίζει ή δε μου ανήκει αποκλειστικά. Αυτό είναι το κατώφλι της απώλειας της κατοχής και της απώλειας της ταυτότητας όλων των τρόπων και όλων των ιδιοτήτων, στο οποίο μονάχα όλα αυτά γίνονται καθαρά και επικοινωνήσιμα. Και μόνο όπου βρίσκω ένα πρόσωπο, συναντώ ένα έξω, μια εξωτερικότητα»⁷⁴.

Οι εκτοπισμένοι της Κολομβίας εμπίπτουν στην ίδια κατηγορία με τους ευρωπαίους «**απάτριδες**» της περιόδου του Δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, όπως τους ορίζει η **H. Arendt**, εντάσσοντας τους στα πλαίσια της απόπειρας από την πλευρά της εξουσίας «**ολοκληρωτικής κυριαρχίας στον άνθρωπο**». Έχουν αποκοπεί από κάθε είδους κοινωνικούς δεσμούς, που έχουν σχέση με τον τόπο καταγωγής τους. Παίρνοντας το δρόμο της φυγής δεν αφήνουν πίσω μόνο τις κατοικίες και τα υπάρχοντά τους, εγκαταλείπουν και το ελάχιστο δικαίωμα που έχουν στην ιδιότητα του πολίτη, στην πραγματικότητα, όμως, ποτέ δεν είχαν πλήρη πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, ποτέ δεν απολάμβαναν την ιδιότητα του πολίτη στο σύνολο της. Πάντοτε ζούσαν κάτω από ένα καθεστώς πολιτικής και κοινωνικής περιθωριοποίησης και διαρκούς φόβου.

Το δικαίωμα του πολίτη ουσιαστικά περιγράφεται ως «*το συναίσθημα του –ανήκειν– σε μία σαφή κοινωνική ομάδα, που απολαμβάνει τις εγγυήσεις που προσφέρουν οι νόμοι και οι θεσμοί*⁷⁵». Γεγονός που γίνεται το κεντρικότερο διαπραγματευτικό χαρτί από πλευράς των φορέων που συναρθρώνουν την εξουσία και ταυτόχρονα συνιστά και την πιο επώδυνη πολιτική αρένα εντός της οποίας εξελίσσεται η σύγκρουση για την κρατικότητα. Η σύγκρουση για την κρατικότητα αναπαράγεται ως επί το πλείστον για τη κατάκτηση του δικαιώματος της «νόμιμης» ύπαρξης, για την **ορατότητα (visibility)** του υποκειμένου και την επαναφορά του από τη κατάσταση της εξαίρεσης στη κατάσταση της κανονικότητας.

Η **Liisa Malkki** (1995) υποστηρίζει πως αυτό καθαυτό το γεγονός του εκτοπισμού σημαίνει για το ίδιο το υποκείμενο «**έκπτωση από την ανθρώπινη ταξινόμηση και τη δημιουργία ενός νέου χώρου μη ταξινομημένου**». Το να είναι, δηλαδή, κανείς εκτοπισμένος σημαίνει «**μη ολοκληρωμένος πολίτης**» ή αλλιώς ένα υποκείμενο σε διαρκή κατάσταση εξαίρεσης. Αποτελεί μια οντότητα μεταβατική, που αναζητά διαρκώς τη δομική του ορατότητα-παρουσία και μάχεται για να την κατακτήσει. Ωστόσο, οι *desplazados* αντιμετωπίζονται περισσότερο ως ύποπτοι και ως μια απειλή της εθνικής ασφάλειας, επειδή η κατάσταση τους αναπαριστά μια πρόκληση στη διάκριση μεταξύ εντόπιων και ξένων-παρείσακτων. Οι *desplazados* αναπαρίστανται ως μια απειλή, επειδή είναι οι επιβιώσαντες, αποτελούν τη ζωντανή μαρτυρία-απόδειξη ενός κοινωνικού πολέμου, της κατάφωρης παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταπάτησης του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου και άλλα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Αποτελούν τη περιπλανώμενη απόδειξη του πραγματικού χαρακτήρα του κολομβιανού κράτους, τη διαρκή μαρτυρία της αδυσώπητης μάχης για κρατικότητα που εξελίσσεται στην Κολομβία.

Ο πληθυσμός αυτός, συγκροτεί έναν ξεχωριστό κοινωνικό χώρο. Δεν βρίσκεται, απλώς, στο όριο, αλλά αποτελεί το όριο-σημείο μηδέν της κολομβιανής κοινωνίας. Στο σώμα αυτού του πληθυσμού εξαντλείται η αυστηρότητα, ο συντηρητισμός ή η ανεκτικότητα και η προοδευτικότητα του κοινωνικού συνόλου. Συνιστά ένα από τα κεντρικότερα επίδικα της πολιτικής αντιπαράθεσης που διεξάγεται στη χώρα. Ο λόγος (discourse) για τους *desplazados* είναι ένας λόγος για τον «κοινωνικό πόνο», ένας λόγος που εγγράφει βαθιά μέσα του τον αποκλεισμό, την αμφισβήτηση της ύπαρξης, τη θρυμματισμένη ταυτότητα μιας σιωπηλής πλειοψηφίας. Είναι ο λόγος της γυμνής ζωής, της ζωής που με την ύπαρξη της στοιχειοθετεί την αξιολογική

κλίμακα αυτού που έχει δικαίωμα να υπάρξει και να ζήσει ή όχι. Είναι ο λόγος του Ροβινσώνα απέναντι στον Παρασκευά, που αγωνιά να ξεφύγει από την υποταγή του στην απειλητική εξουσία του κυρίαρχου και να αναγνωριστεί σαν ισοδύναμη και ισόνομη παρουσία. Ο Παρασκευάς αποτελεί για τον κυρίαρχο του Ροβινσώνα alter ego στη μοναχική πορεία του στην ιστορία. Είναι αυτός που επιβεβαιώνει τη κυριαρχία του σε μια διαρκή και σιωπηλή διαμάχη για κυριαρχία.

Το κοινωνικό σώμα των desplazados είναι ένα σώμα γεμάτο στίγματα, που πρέπει να αποσείσουν για γίνουν «ορατοί». Κάτω από τη δυσανάγνωστη ή αφανή τους υπόσταση λαμβάνουν χώρα τα πάσης φύσεως στερεότυπα εις βάρος τους. «Αυτοί δεν είναι desplazados στ'αλήθεια», «οι ιστορίες τους είναι ψεύτικες», «όλοι αυτοί είναι εγκληματίες ή τρομοκράτες», «αυτός μιλάει αρκετά καλά για να είναι εκτοπισμένος», «δεν κλαίει, επομένως είναι ψεύτικη η ιστορία του για τον τρόπο», «δεν υπάρχουν εκτοπισμένοι, αλλά αντάρτες μεταμφιεσμένοι σε αγρότες», «μη μπλέκεσαι με δαύτους, όλοι τους είναι παράνομοι» Κάθε επαφή μαζί τους είναι και μια μάχη για την ορατότητα και την υποστασιοποίηση τους.

Η μη ορατότητα του εκτοπισμένου οφείλεται κατά κύριο λόγο στην προσπάθεια του κράτους να τον αποκρύψει, πολλές φορές όμως αποτελεί και στρατηγική επιβίωσης. Οι εκτοπισμένοι στις αστικές περιφέρειες (periferias urbanas) εξακολουθούν να πέφτουν θύματα της επονομαζόμενης «κοινωνικής κάθαρσης» (“limpieza social”). Εξαιτίας του στιγματισμού και του φόβου αναζητούν την ασφάλεια τους στην ανωνυμία. Ένας εκτοπισμένος αναφέρει: «Φτιάχνοντας μια ταυτότητα ότι είμαι desplazado, σημαδεύομαι με λευκό χρώμα, από τους ένοπλους φορείς. Επιπλέον, ποιος γνωρίζει που πάνε τα χαρτιά; Γι' αυτό το λόγο δεν καταγράφομαι⁷⁶» και άλλος εξηγεί: «Αυτοί που πάνε και καταγράφονται είναι λίγοι. Οι πιο πολλοί φοβόμαστε. Το κράτος συνεργάζεται με τους παρακρατικούς και τους δίνει πληροφορίες. Όλοι μαζί μας σκοτώνουν. Εμείς φύγαμε για να κρυφτούμε και να σωθούμε. Όχι για να μας ξαναβρούν». Η συντριπτική πλειοψηφία των desplazados, σύμφωνα με φορείς των ιδίων, αλλά και διάφορες ΜΚΟ, δεν καταγράφονται τόσο επειδή φοβούνται τα αντίποινα των παραστρατιωτικών-παρακρατικών ομάδων, όσο και επειδή δεν έχουν καμία εμπιστοσύνη στην εκάστοτε κυβέρνηση και τους κρατικούς φορείς συλλήβδην. Αυτή η καχυποψία ενισχύεται και από την πεποίθηση, ότι πρόκειται για ένα κράτος που αρνείται να τους βοηθήσει, αφού τόσα χρόνια δεν υπάρχει σχεδόν καμία βελτίωση σχετικά με την παύση του πολέμου. Συνεπώς, οι εκτοπισμένοι αντιμετωπίζουν το κυβερνητικό Σύστημα Καταγραφής (Sistema de Registro) ως έναν απειλητικό μηχανισμό ελέγχου και εντοπισμού τους, παρά ως πηγή βοήθειας.

Οι πολλαπλές χρήσεις του φόβου ως στρατηγική κατατρομοκράτησης και ελέγχου του πληθυσμού

Ο φόβος, λοιπόν, είναι δομικό κομμάτι της στρατηγικής του Κράτους και των ένοπλων φορέων για τη διαχείριση και τον έλεγχο του πληθυσμού. Λειτουργεί σαν ένα γενικευμένο συναίσθημα που καθορίζει και διατρέπει τις ζωές αυτών των πληθυσμών, που κάθε φορά εμφανίζεται με διαφορετικό πρόσωπο, αλλά παραμένει πάντα το ίδιο. Είναι ο φόβος απέναντι στο θάνατο, ο φόβος απέναντι στον «Άλλο», ο φόβος απέναντι στον ίδιο του τον εαυτό, ο φόβος απέναντι στη μνήμη και τη θύμηση. Οι σφαγές καταλαμβάνουν το κεντρικότερο μέρος στις αφηγήσεις και τη μνήμη αυτών των ανθρώπων, ως ένα γεγονός που ενεργοποιεί το πιο ισχυρό πρόσωπο του φόβου, αυτό απέναντι στο θάνατο. Μέσα από τις διάφορες αφηγήσεις βίαιων

επεισοδίων και σφαγών αποτυπώνεται «ο συλλογικός θάνατος», ο θάνατος της οικογένειας, των φίλων, των γειτόνων και αποδεικνύεται η εγγύτητα αυτού του κινδύνου στον καθένα. Οι περισσότεροι από τους desplazados έχουν ενσωματώσει τέτοιου είδους μνήμες, ζουν με αυτά τα γεγονότα. Ο θάνατος και η βία αποτελούν ένα εγγύ, αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους. Οι αφηγήσεις τους, οι εκδηλώσεις μνήμης που πραγματοποιούν, η ίδια η πατρίδα τους είναι φόβος και θάνατος. «Φοβόμαστε πολύ. Όπου και να πάμε μας ακολουθεί ο θάνατος» διηγούνται χαρακτηριστικά.

Η αφήγηση της Ο. μιας desplazada είναι χαρακτηριστική: «Φοβάμαι πολύ. Φοβάμαι να μιλήσω. Δεν ξέρω ποιον να εμπιστευτώ. Όλοι με ξέρουν. Αυτή η χώρα έχει πολύ αίμα. Και εδώ (εννοεί στην πόλη της) είναι τα ίδια. Η αστυνομία και ο στρατός έρχονται μόνο για να σκοτώσουν. Σκοτώνουν και φεύγουν. Σφάζουν όποιον δεν τους αρέσει. Και οι παρακρατικοί κάνουν το ίδιο. Αυτοί είναι πιο άγριοι, σκοτώνουν πιο πολύ. Τους φοβάμαι περισσότερο. Και εμείς εδώ έχουμε πολλούς».(Συνέντευξη με την Ο. 2007).

«Αυτή είναι μια χώρα επικίνδυνη. Έχουμε το χειρότερο πρόεδρο που έχει βγει ποτέ και σε ολόκληρο τον κόσμο. Έχουμε έναν πρόεδρο φασίστα. Είναι χειρότερος από τον Μπούς και από τον Χίτλερ χειρότερος είναι. Κάθε μέρα πεθαίνει κόσμος. Οι παρακρατικοί κάνουν ότι θέλουν, κλέβουν, διώχνουν, σκοτώνουν. Και η κυβέρνηση τους καλύπτει, γιατί είναι δικοί της. Έχω χάσει πολλούς φίλους και συντρόφους, μέλη της οικογένειας μου και τώρα τον άντρα της κόρης μου» (Συνέντευξη με έναν αγρότη που μια εβδομάδα πριν είχε εξαφανιστεί ο γαμπρός του και πιθανότατα ήταν νεκρός, 2007).

Πανομοιότυπες περιγραφές, ίσως και πιο σκληρές υπάρχουν εκατομμύρια σε ολόκληρη τη χώρα. Περιγραφές που αποδίδουν με τον πιο ρεαλιστικό τρόπο τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνει χώρα, επιτελείται αυτή η αδυσώπητη μάχη για κρατικότητα. Αφηγήσεις ενός πολέμου, στα πλαίσια του οποίου οι ένοπλες ομάδες συγκρούονται με μεγάλη σφοδρότητα και σκορπούν το θάνατο, επιτελώντας, έτσι, την επικοινωνιακή στρατηγική του τρόμου. Αυτό που έχει συμβεί στον γείτονα, στο φίλο, στον ξένο, στον άλλο, μπορεί να συμβεί και σε μένα. «Γιατί όχι και σε μένα;». Είναι η βαθιά σκέψη της συντριπτικής πλειοψηφίας. Εξαπολύεται ένας φόβος γενικευμένος, ένα φόβος παραλυτικά σκληρός, που κρατάει καθυποταγμένη μια ολόκληρη κοινωνία. Εξάλλου, όπως αναφέρει και ο Taussig (2002), το να δημιουργείται ένας χώρος θανάτου, εντός του οποίου αυτός να γίνεται αισθητό όχι μόνο ως ένα γεγονός φυσιολογικό, αλλά και ως ένα γεγονός κοινωνικό, αυτή αποτελεί και μια από τις βασικότερες στρατηγικές μιας κουλτούρας του τρόμου.

Ο φόβος απέναντι στον «Άλλο» εντάσσεται στα ίδια κοινωνικά συμφραζόμενα και αποτελεί μια άλλη εκδοχή, ένα άλλο πρόσωπο του φόβου που χαρακτηρίζει τη κολομβιάνικη κοινωνία. Δεν υπάρχει πόλεμος χωρίς εχθρούς, πραγματικούς ή φανταστικούς, είναι απαραίτητη για τη διεξαγωγή κάθε σύγκρουσης και ακόμα και αν δεν υπάρχουν πραγματικά πρέπει να δημιουργηθούν. Τις περισσότερες φορές ο εχθρός ορίζεται σαν ένα φάντασμα που πλανάται πάνω από το κοινωνικό σύνολο, απειλεί την κοινωνική συνοχή και συνήθως ταυτίζεται με πρόσωπα και ομάδες που ανήκουν, είναι κομμάτι, έστω και περιφερειακό-περιθωριακό, αυτού του κοινωνικού συνόλου. Συνήθως, μάλιστα, επιστρατεύεται ο γνωστός και μονοδιάστατος κοινωνικός αναγωγισμός που χρησιμοποιεί το όχημα της «**διαφορετικότητας-κατωτερότητας-επικινδυνότητας**». Δεν εξετάζονται οι κοινωνικές συνθήκες, αντίθετα αποδίδεται σε αυτούς τους πληθυσμούς η ιδιότητα του «αιτίου» για μια σειρά από δυσάρεστες καταστάσεις που υποτίθεται πως προκαλεί.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η γνωστή και δημοφιλής, στο δημόσιο λόγο, σύνδεση ανάμεσα στη φτώχεια και την εγκληματικότητα ή τη παραβατική συμπεριφορά εν γένει, σε μια νομοτελειακή σχέση αιτίου-αποτελέσματος. Σύμφωνα με αυτές τις αντιλήψεις η φτώχεια, «η αποστέρηση», και η εξαθλίωση εξωθούν νομοτελειακά δίκην «φυσικού φαινομένου» στην παραβατικότητα. Η υπόσχεση της αντιμετώπισης και αποβολής αυτού του πληθυσμού, «χάριν» του κοινωνικού συνόλου τροφοδοτείται και είναι συνδεδεμένη με όλες εκείνες τις πρακτικές που βασίζουν πλήρως την διαιώνιση τους στην ύπαρξη της **«κατάστασης του φόβου του Άλλου»**. Ο «Άλλος» για όλους αυτούς τους φορείς που προκαλούν τους μαζικούς εκτοπισμούς ορίζεται υπό το πρίσμα μιας απειλής που είναι απαραίτητο να πάψει να υπάρχει. Στο βωμό αυτής της απειλής ενοχοποιούνται πλήθος κοινωνικές ταυτότητες, που στη συγκεκριμένη περίπτωση ορίζονται ως συμπαθούντες και υποστηρικτές των ανταρτών, τρομοκράτες, εν δυνάμει τρομοκράτες και εχθροί της ομαλότητας και της δημοκρατίας.

«Ένα βράδυ μου ζητήσανε να πάω στην αστυνομία, πήγα και όταν γύρισα με περίμεναν έξω από το σπίτι κάποιοι ένοπλοι (αστυνομικοί). Με απήγαγαν και με οδήγησαν σε ένα άγνωστο μέρος. Με απείλησαν και είπαν ότι θα σκοτώσουν όλη μου την οικογένεια. Ρώτησα γιατί και μου είπαν, ότι κάποιος με είχε δει να έχω στο χωριό μου δοσοληψίες με τους αντάρτες. Στην Bogotá μου είπαν ότι ήρθα για να κάνω δουλειά (για τους αντάρτες). Κρατήθηκα παράνομα δυο μήνες». (Συνέντευξη με ανώνυμο πληροφορητή στη Bogotá, 2007)

«Είχα συνδικαλιστική δράση στο τόπο καταγωγής μου. Ήμουν μέλος σε κάποια κοινοτική ένωση (συνεταιρισμός) και επίσης μέλος της Union Patriótica (πολιτικού συνασπισμού της Αριστεράς). Έφυγα γιατί απειλούνταν η ζωή μου. Εδώ δε μπορώ να βρω δουλειά, αν και ξέρω γραφή και ανάγνωση. Δεν ξέρω τι να κάνω. Έχω μια κόρη δεκαέξι χρονών, πολύ όμορφη και πολύ έξυπνη, σκέφτεται να σταματήσει το σχολείο για να δουλέψει. Δεν πρόκειται, όμως, να καταστρατηγήσει τις αρχές και την ηθική της. Εγώ, όμως, φοβάμαι πολύ. Κάποτε μας είπαν ότι θα έρθουν κάποιοι ξένοι για να κάνουν απογραφή και να μας ενημερώσουν για κάποια προγράμματα δουλειάς. Αυτοί τελικά, ήταν κρατικοί υπάλληλοι (ασφάλεια) και μας έβαλαν κορίδι για να μας παρακολουθούν. Η σπιτονοικοκυρά όταν έμαθε πως είμαστε desplazados άρχισε να μας λέει να φύγουμε. Τώρα επειδή έχουμε δυσκολίες και δεν την πληρώνουμε μας αποκαλεί κλέφτες, φονιάδες, βρωμιάρηδες και απειλεί να μας καταδώσει στην αστυνομία.» (Συνέντευξη με ανώνυμη πληροφορήτρια στη Bogotá, 2007)

Πολλοί από τους πληροφορητές όταν μιλούν για τα αίτια του εκτοπισμού τους αναφέρονται γενικά και αόριστα στον πόλεμο, χωρίς να αφήνουν περιθώρια ή να δηλώσουν ξεκάθαρα αν υποστηρίζουν κάτι. Επιλέγουν να ακολουθήσουν την τακτική των ίσων αποστάσεων είτε από έλλειψη εμπιστοσύνης και φόβου, είτε για να μην στιγματιστούν. Χαρακτηριστικά είναι τα παρακάτω λόγια: *«Εμείς δεν είμαστε με κανένα. Δουλεύαμε για να ζήσουμε και τώρα εξαιτίας όλων αυτών χάσαμε τα πάντα. Να σταματήσει ο πόλεμος θέλουμε και να γυρίσουμε πίσω στο τόπο μας θέλουμε.»*

Αυτές οι αφηγήσεις έπονται πολλών μικρότερων περιστατικών που κάποιος έχει τύχει να ζητήσει λίγο νερό ή φαγητό, αντιμετωπίζοντας πολλές φορές την άρνηση εξαιτίας αυτού του φόβου απέναντι στον ξένο, στον άγνωστο, στον «επικίνδυνο Άλλο».

Αρκετές φορές η αντιπαράθεση, ο στιγματισμός και η ενοχοποίηση του επικίνδυνου άλλου έχει και προσωπικά αίτια. Ξεκινάει από μια «ενδοοικογενειακή ή ενδοκοινοτική σύγκρουση⁷⁷», εντός της οποίας γίνεται χρήση αυτής της αρνητικής ταυτότητας με σκοπό τον ηθικό και κοινωνικό αποκλεισμό. Κατ' αυτό τον τρόπο καλλιεργείται ο σπόρος της δυσπιστίας και της καχυποψίας εντός του κοινωνικού σώματος. Η δραστηριότητα και η αποτελεσματικότητα του τρόμου είναι ακριβώς αυτή.

Η γενική πεποίθηση πως ο εχθρός είναι μια ασθένεια, μια επικίνδυνη κατάσταση που μεταφέρεται από γενιά σε γενιά, υπάρχει μεταξύ φίλων, ο αδερφός υποψιάζεται τον αδερφό, ο σύζυγος τη σύζυγο κ.α. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον ο οποιοσδήποτε είναι δυνατόν να αποκτήσει το πρόσωπο του εχθρού, κυριαρχώντας έτσι ανάμεσα σε όλους η αναζήτηση του «Άλλου», που είναι απειλητικός, επικίνδυνος, μιανός και υπαίτιος του κακού.

Ως άμεσο αποτέλεσμα αυτής της παράλογης κατάστασης διαφαίνεται η σταδιακή αποσύνθεση και αποδόμηση του κοινωνικού ιστού και η απομόνωση. Η ένοπλη σύγκρουση και η άσκηση φόβου σε αυτούς τους πληθυσμούς έχουν καταφέρει ένα καθοριστικό χτύπημα στα υποκείμενα και στη συλλογική-κοινοτική ζωή : χαμηλές φωνές, ατελής φράσεις, νευρική στην όψη του οποιουδήποτε γνωστού ή μη, δάκρυα πνιγμένα για τους πολλούς θανάτους της καθημερινότητας και διαρκής καχυποψία. «*Και τα δέντρα ακούν*», «*και οι τοίχοι έχουν αυτιά*» είναι η πρώτη σκέψη και το μόνιμο εφόδιο για την επιβίωση τους. Ο φόβος για τις λέξεις, για να εκφράσουν αυτό που σκέφτονται, αυτό που ακούν, αυτό που βλέπουν, αυτό που θυμούνται, επισκιάζει ακόμα και τις πιο απλές λειτουργίες αυτών των πληθυσμών. Η ελεύθερη έκφραση, η απλή πράξη της επικοινωνίας σε ένα περιβάλλον φόβου, αποτελεί μια απευθείας απειλή της ανθρώπινης ζωής. Η σιωπή σε αυτό το περιβάλλον είναι ένας μηχανισμός υπεράσπισης και επιβίωσης, συνιστά, όμως, παράλληλα και τον βασικότερο μηχανισμό αναπαραγωγής αυτής της κουλτούρας του φόβου. Ο τρόμος δημιουργεί απομονωμένα υποκείμενα, αιχμάλωτα στα συναισθήματα που προκαλεί, όπως ο φόβος, τα απομονώνει παρεμποδίζοντας με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο κάθε επικοινωνία ανάμεσα τους και κατ' επέκταση κάθε έκφραση αλληλεγγύης.

Ωστόσο, παρά την υπεροχή του ελέγχου και του φόβου πάντοτε υπάρχουν περιθώρια απάντησης σε αυτά τα γενικευμένα συναισθήματα. Μικρά και μεγάλα περιθώρια εντός των οποίων ο πληθυσμός συνεχίζει τον αγώνα να του για να «*μην πεθαίνει από φόβο*», για να νικήσει το φόβο. Ένα τέτοιο περιθώριο είναι και ο εκτοπισμός. Έτσι, ο εκτοπισμός από εργασία και συνέπεια της βίας, πολλές φορές μετατρέπεται σε στρατηγική απάντησης στο φόβο, σε στρατηγική αντιμετώπισης του φόβου. Μετατρέπεται από τρόπο επιβίωσης και προστασίας της ζωής, σε μια απάντηση στον πόλεμο που διεξάγεται, σε μια απάντηση στο ίδιο το κολομβιανό κράτος και τα χαρακτηριστικά του. Η απώλεια της ιδιότητας του πολίτη, της ταυτότητας του πολίτη, δεν είναι απλά και μόνο συνέπεια της σύγκρουσης και του εκτοπισμού, ουσιαστικά είναι κεντρικό χαρακτηριστικό της ίδιας της Κολομβίας.

«*Είμαι desplazada. Ζω πολλά χρόνια σε αυτό το barrio. Και οι γονείς μου εδώ ζουν. Ο πατέρας μου, μάλιστα, είναι 86 χρονών και είναι πρώην campesino. Φοβάμαι, όμως πολύ. Φοβάμαι τους εμπόρους (ναρκωτικών), τους καταδότες και τους παραστρατιωτικούς. Φοβάμαι για μένα και για την οικογένεια μου. Έχω και μια κόρη και τέσσερα εγγόνια. Είμαι πολύ περήφανη γι' αυτά. Μπορεί να μην έχουν να φάνε, αλλά δεν άφησαν το σχολείο. Είμαστε πολύ φτωχοί. Ο άντρας μου είναι πλανόδιος μικροπωλητής. Εγώ έχω πολλά προβλήματα υγείας. Έχω στομαχικές διαταραχές και προβλήματα στον κύκλο μου, λόγω των άσχημων συνθηκών υγιεινής και της κακής διατροφής. Η κόρη μου είναι άσχημα. Έχει πάθει μόλυνση στα νεφρά. Θέλουμε να φύγουμε από δω. Το όνειρο μου είναι να φύγω και να έχω ένα σπίτι όμορφο και καθαρό, όχι μεγάλο, αλλά ήσυχο. Τα εγγόνια μου δεν θέλω να μπλέξουν ούτε με τα ναρκωτικά, ούτε με τον πόλεμο. Κάνουμε παιδιά για να κάνουν το καλό και να είναι χαρούμενα*»(Cartagena, 2007).

«*Φύγαμε από τις περιοχές μας για να επιβιώσουμε, αλλά και για να καταφέρουμε να οργανώσουμε την πάλη μας ενάντια στην κοινωνική και πολιτική αδικία. Δεν είναι*

εύκολο να τα καταφέρεις. Εγώ ψάχνω δουλειά τρία χρόνια. Έχω προβλήματα με τη γυναίκα μου. Κάθε φορά που γυρνάω σπίτι με ρωτάει αν βρήκα τίποτα. Εγώ της απαντάω όχι και τότε εκείνη με ρωτάει τι θα φάμε αύριο. Που και που βρίσκω λίγα χρήματα και τότε πάλι με ρωτάει που τα βρήκα. Εσύ δε θα με ρωτήσεις πως ζω (απευθύνεται σε μένα). Ζω από την αλληλεγγύη» (Cartagena, 2007). Τέτοιες μαρτυρίες υπάρχουν πάρα πολλές, επιβεβαιώνοντας το επίπεδο της πλειοψηφίας αυτού του πληθυσμού και τη βαθιά συνείδηση της θέσης του. Η φυγή και ο εκτοπισμός μετατρέπεται, λοιπόν, σε μια μορφή αντίστασης στη σύγκρουση και στη βία αυτή που παράγει. Οι συγκεκριμένοι πληθυσμοί δεν αποτελούν μία μάζα χωρίς βούληση και πολιτική συνείδηση, η οποία άγεται και φέρεται ανάλογα με τις περιστάσεις. Αντίθετα, πρόκειται για ένα ενεργό και βαθιά πολιτικοποιημένο στην πλειοψηφία του σύνολο, που κυρίαρχο χαρακτηριστικό του δεν είναι μόνο η ταυτότητα του θύματος, αλλά πολλές φορές και ενός καθοριστικού πολιτικού αντιπάλου της πολιτικής κατάστασης που επικρατεί στη χώρα.

Ο φόβος είναι ο μόνιμος σύντροφος στο μεγάλο ταξίδι της περιπλάνησης. «Έφυγα από τη περιοχή μου επειδή φοβόμουν πάρα πολύ. Είχα ένα μικρό σπιτάκι και δουλειά. Δούλευα σαν πωλήτρια. Στην περιοχή μου, όμως, η σύγκρουση είναι πάρα πολύ έντονη. Κάποια στιγμή άρχισα να δέχομαι συνέχεια απειλές από τους παραστρατιωτικούς. Απειλούσαν πως θα με σκοτώσουν και θα σκοτώσουν και την οικογένεια μου. Ερχόταν σπίτι μου με έβριζαν και με απειλούσαν συνέχεια. Δεν άντεξα, άρχισα να έχω ψυχολογικά προβλήματα και άρχισαν να μου πέφτουν και τα μαλλιά (έκανα θεραπεία). Φοβόμουν χωρίς λόγο, είχα εφιάλτες και υποψιαζόμουν τον οποιοδήποτε. Σκέφτηκα πως αν δεν κάνω κάτι θα τρελαθώ. Έτσι πήρα την απόφαση να φύγω. Πούλησα το σπίτι και τη γη μου για 2.000.000 πέσος (πολύ χαμηλή τιμή) ήρθα στην πόλη αλλά έκρυψα τους λόγους για τους οποίους ήρθα. Έλεγα ότι ήρθα για να βρω δουλειά και να βοηθήσω την οικογένεια μου. Η μάνα μου ζει στο *barrio* είναι όμως πολύ επικίνδυνα εκεί. Εγώ με τη δουλειά μου ζω σε ένα άλλο *barrio* πιο κοντά στη πόλη και ονειρεύομαι κάποτε να αγοράσω ένα σπιτάκι». (Συνέντευξη με πληροφόρητρια, 2007).

«Είμαι και εγώ *desplazada*. Ο εκτοπισμός είναι πολύ δύσκολη εμπειρία για το άτομο. Δύσκολη, όμως, είναι και η συνέχεια. Ένας εκτοπισμένος για τους ντόπιους είναι ένα τίποτα, ένα σκουπίδι. Δεν έχει τίποτα απολύτως, ούτε ρούχα, ούτε δουλειά, ούτε λεφτά, ούτε χαρτιά, ούτε σπίτι, ούτε τίποτα. Όλα τα αφήσαμε πίσω. Όλοι μας βρίζουν. Και οι πλούσιοι και οι φτωχοί. Η συμπεριφορά τους είναι πολύ ρατσιστική. **Μας λένε κλέφτες, φονιάδες, αλήτες, πόρνες. Αντί για θύματα μας αντιμετωπίζουν σαν θύτες.** Εκεί που πάμε αναγκάζομαστε να προσαρμοστούμε στο νέο περιβάλλον. Αλλάζουμε τις συνήθειες, τα ήθη μας για να μην φαινόμαστε και να μην μας καταλαβαίνουν. Αυτό το κάνουμε από φόβο και ανάγκη. Οι δουλειές που κάνουμε είναι πλύστρες, νταντάδες, μικροπωλητές κ.α. **Ένας *desplazado* δε φαίνεται πουθενά, δεν πρέπει να φαίνεται πουθενά. Είναι, και εγώ το ξέρω καλά αυτό, ένα τίποτα. Είναι ένα μηδέν**». (Συνέντευξη με πληροφόρητρια, 2007)

Ο καταναγκαστικός εκτοπισμός είναι η κορύφωση μιας χρόνιας και πολύ επώδυνης «εμπειρίας απώλειας». Απώλειας από αγαπημένες συνήθειες, από υπάρχοντα, ρίζες, κοινωνικούς δεσμούς και σχέσεις, αναμνήσεις και δικαιώματα στην ελεύθερη επιλογή έκφραση και διαβίωση. Εκτοπισμός από την ίδια τους την ταυτότητα. Αυτού του είδους οι αποκλεισμοί συνιστούν μια μακρά και σιωπηλή ιστορία βίας, περιθωριοποίησης, φόβου και στιγματισμών. Αποτελεί τη μακρά ιστορία κατασκευής και περιπλάνησης του «έσχατου υποκειμένου»⁷⁸, του υποκειμένου που εξαιρείται διαρκώς και που πρόκειται για μια ακόμη φορά να εξαιρεθεί, να εγκλειστεί στο καθεστώς ενός εκ νέου αποκλεισμού, είναι η οριοθέτηση της «γυμνής ζωής».

Πολλές φορές προκύπτει σαν η ύστατη προσπάθεια να ξαναχτίσει κανείς τη ζωή του και να κερδίσει κάποιο χώρο, το χαμένο του χώρο στην κοινωνία, διασχίζοντας μια μεγάλη διαδρομή κοινωνικών πόνων και αβεβαιότητας, διανύοντας ολόκληρο το φάσμα της κοινωνικής οριακότητας. Σε αυτή τη μεγάλη περιπλάνηση του ο εκτοπισμένος πληθυσμός συναντάει έναν ακόμη φόβο, **το φόβο να αντιμετωπίσει αυτό το νέο και άγνωστο κόσμο**. Είναι ένας πλάνητας που πρέπει να κατανοήσει και να ενταχθεί στα νέα πλαίσια του καινούργιου τόπου εγκατάστασης του. Να διασχίσει τα όρια της πόλης και να αντιμετωπίσει τη σιωπή, τη μοναξιά, την αίσθηση της απώλειας, αφομοιώνοντας τη νέα πραγματικότητα που καλείται να ζήσει.

Ο desplazado στη μεγάλη περιπλάνηση του καλείται να αντιμετωπίσει εκ νέου ένα γνώριμο πια συναίσθημα, **τον τρόπο να μην επαναληφθούν οι ιστορίες φόβου και καταδίωξης**. Συναίσθημα που τον συνοδεύει διαρκώς σαν μια σκιά της σύγκρουσης που διεξάγεται στην Κολομβία και καλύπτει το σύνολο του κοινωνικού φάσματος. Πρόκειται για μια σκιά που σκεπάζει ολόκληρη η χώρα.

Ο εκτοπισμένος, είναι ένα είδος κοινωνικού πλάνητα, ένα είδος φυγά, που αποζητά έναν τόπο να διαφυλάξει τη βιολογική του υπόσταση. Εντός αυτού του πλαισίου συνιστά τον «επικίνδυνο άλλο», το πολιτικό τρόπαιο μιας αιματηρής σύγκρουσης που έχει σαν τελικό διακύβευμα την ίδια τη ζωή. Ως εκ τούτου μια από τις βασικότερες συνέπειες του desplazamiento forzado είναι η «**απόκρυψη**» (**ocultamiento**), η διατήρηση, δηλαδή, της ανωνυμίας που προσφέρει η πόλη, ως νέος τόπος εγκατάστασης.

Αποφεύγει να αποκαλύψει την ταυτότητα του και παραμένει ένας ακόμη φτωχός άνθρωπος που στοιβάζεται στις σιωπηλές παραγκουπόλεις των λατινοαμερικάνικων μητροπόλεων. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγει τον πιθανό εντοπισμό του από τους ένοπλους φορείς και τον στιγματισμό του από τον υπόλοιπο πληθυσμό, δεδομένων των προκαταλήψεων που υπάρχουν γύρω από τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, εξακολουθώντας ωστόσο, να ζει υπό συνθήκες φτώχειας, ανασφάλειας, ανεργίας και καταδίωξης. Ο εκτοπισμένος είναι ο επικίνδυνος άλλος, ο μυστηριώδης και μιαιρός ξένος που δε χωράει στη «δικιά μας πόλη», «ανάμεσα μας», «στους δικούς μας πολίτες». Επομένως, η απόκρυψη αυτής της ιδιότητας διευκολύνει την ένταξη του στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, τους αποστερεί, όμως, αντίθετα μια κοινωνική και πολιτική διεκδίκηση, που είναι η αναγνώριση τους σαν εκτοπισμένων.

Παράλληλα, όμως, η διατήρηση αυτής της «**ανωνυμότητας**» (**anonymity**⁷⁹) αποτελεί και έναν μηχανισμό ελέγχου από το ίδιο το κράτος της Κολομβίας, που κατ' αυτόν τον τρόπο αμφισβητεί τεχνηέντως την ύπαρξη αυτού του πληθυσμού, εξαντλώντας κάθε δυνατότητα καταστολής πάνω στο γυμνό και σιωπηλό σώμα του.

Οι desplazados δεν αποτελούν μια κοινότητα ομοιογενή. Μοιράζονται τον πόνο, την απώλεια, τον ξεριζωμό, τους φόβους, την αβεβαιότητα, δεν έχουν, όμως, κοινή καταγωγή ή πολλές φορές κοινή κουλτούρα, κοινές θρησκευτικές πεποιθήσεις, κοινή πολιτική τοποθέτηση. Έτσι το desplazamiento αποτελεί μια κατάσταση και όχι μια ταυτότητα. Η έννοια desplazado αποτελεί ένα τρόπο ταξινόμησης, κοινωνικής κατάταξης, μία μορφή κοινωνικής νομιμοποίησης. Δεν είναι ένα χαρακτηριστικό του ατόμου, αλλά μια κατάσταση εντός της οποίας βρίσκεται. Και ως τέτοια, μπορεί να ξεπεραστεί. Έχουν να αντιμετωπίσουν μια σειρά από καθημερινούς φόβους. Ο μεγαλύτερος, όμως από όλους τους φόβους, είναι **η αβεβαιότητα**. Ένα συναίσθημα που γεννάει η α-συνέχεια ανάμεσα στο παρόν και στο παρελθόν. Διασπάει τη σύνδεση ανάμεσα στο παρόν και το μέλλον, εγκλωβίζοντας τους στην παρούσα, άμεση κατάσταση που διαβιούν. Μια κατάσταση που προσφέρεται ως η άμεση συνέπεια της απώλειας ελέγχου της ζωής και της καθημερινότητας τους και που στιγματίζεται τελικά, από την καταναγκαστική φυγή και τον κοινωνικό

ετεροκαθορισμό (*«Δεν ξέρουμε τι να πούμε. Φοβόμαστε. Είμαστε αυτό που μας λένε (αποκαλούν) οι άλλοι»*).

Εξάλλου η παρουσία και η απουσία αντιστοίχως μιας ομάδας, καθώς επίσης, και η κατάταξη της στη δημόσια κλίμακα εξαρτάται από την ενεργητικότητα και την πολιτική της κινητικότητα, ούτως ώστε να γίνει αποδεκτή από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο και εν συνεχεία να κατακτήσει μια ζωή αξιοπρεπή. Να εξασφαλίσει το δικό της χώρο στη δημόσια τάξη, και να αποδράσει από τη νόθα υπόσταση που «οι άλλοι» διαρκώς της προσδίδουν. Οι κοινωνικές ομάδες πολλές φορές εξαρτώνται από τις λέξεις που τις σηματοδοτούν και τις χαρακτηρίζουν. Κατά συνέπεια, η δυνατότητα να επιβάλουν την κοινωνική τους αναγνώριση εξαρτάται από το κατά πόσο κινητοποιούνται γύρω από το όνομα που τις χαρακτηρίζει και επομένως, σφετερίζονται ένα όνομα κοινό ή μετέχουν ενός πρώτου ονόματος, κινητοποιούμενες γύρω από την ενότητα ονόματος και νοήματος-σημασίας.

Τόποι της εξαίρεσης. Η πολιτική της εξορίας.

Οι τόποι υποδοχής της πολυπληθούς κοινωνικής ομάδας των *desplazados* είναι κυρίως, οι μεγάλες μητροπόλεις της κολομβιανής επικράτειας, περιοχές, όπου παρέχονται δυνητικά περισσότερες ευκαιρίες για εργασιακή απασχόληση, αλλά και τόποι, όπου ο πληθυσμός αυτός μπορεί να διατηρήσει την ανωνυμότητα και την «αφάνεια» του, αντιμετωπίζοντας με αυτόν τον τρόπο το φόβο που τον έχει καταβάλει, αλλά και τις όποιες απειλές από τους παρακρατικούς μηχανισμούς.

Αυτοί είναι **οι σιωπηλοί οικισμοί** ενός κοινωνικά αφανούς πλήθους. Είναι οι οικισμοί που απαρτίζονται από παράγκες και χαμόσπιτα που δεν αφήνουν ίχνη. Είναι οι τόποι που οι οικιστές τους μεταστεγάζονται, όποτε και αν είναι απαραίτητο, κατά το δοκούν και στην ιστοριογραφία συνήθως αποσιωπούνται. Αυτοί οι οικισμοί είναι οι «φωλιές του εγκλήματος», της «κοινωνικής διαφθοράς» και των «επικίνδυνων άλλων». Εκεί συσσωρεύεται το «κοινωνικό περιθώριο» και οριοθετείται το σώμα των νομίμων από αυτό των παρανόμων. Οι οικισμοί αυτοί διαφέρουν από τα αρχοντικά, τα μεσοαστικά σπίτια, τα εργοστάσια, τις επιχειρήσεις και τα δημόσια κτήρια που, ακόμα και αν κατεδαφίζονται, έχουν συνήθως προηγουμένως φωτογραφηθεί και αποτυπωθεί, έχουν καταγραφεί ως δημιουργήματα γνωστών αρχιτεκτόνων ή ως τόποι κατοικίας «επώνυμων» πολιτών. Ενώ αντίθετα, *«οι προλεταριακοί οικισμοί είναι κρυμμένοι από τα ευαίσθητα μάτια των συγχρόνων τους»* (Engels, 1975).

Παρόλα αυτά, βρίσκονται εντός κρατικής περιφέρειας και επιτελούν αντιστοίχως το δικό τους ρόλο. Είναι οι τόποι της «κοινωνικής εξορίας», το χωροταξικό πλαίσιο-περιβάλλον της «γυμνής ζωής». Αυτό το σκληρό τοπίο συνιστά τον χώρο της κοινωνικής κατάταξης όλων αυτών που έχουν απωλέσει την ιδιότητα του πολίτη, αλλά παρόλα αυτά εντάσσονται στο όρια του κράτους, καθότι άμεση συνέπεια του χαρακτήρα και της πολιτικής του φυσιολογίας. Πρόκειται για μια ιδιόμορφη μορφή εξορίας, καθότι εν τοιαύτη περιπτώσει προσλαμβάνει και τα χαρακτηριστικά μιας ιδιόρρυθμης σωτηρίας, με βάση το επιχείρημα του Κικέρωνα που λέει: **‘Exilium non suplicium est, sed perfugium porturque suplicii’**, δηλαδή, **«Η εξορία δεν είναι δικαίωμα, ούτε ποινή, αλλά καταφύγιο»**. Τι είδους καταφύγιο όμως; Ένα καταφύγιο απάνθρωπο από την επιβολή μιας ακόμη πιο απάνθρωπης «ποινής», αυτής του διαρκούς τρόμου ή πολλές φορές και αυτής ενός αναμενόμενου θανάτου. Γεγονός που σημαίνει κατά τον Agamben *«μια κατάσταση πέραν του δικαιώματος»*. Ο εκτοπισμένος, ο αποκλεισμένος από την κοινότητα, *«όταν βρίσκεται υπό εκτόπιση, δεν*

αποκλείεται απλώς από το νόμο, αλλά διατηρεί μια σχέση μαζί του εγκαταλείποντας τον»⁸⁰.

Παρόλα αυτά ο εκτοπισμός δεν παύει να έχει από την πλευρά του κράτους και τη μορφή της ποινής. Το κολομβιανό κράτος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά αυτό το φαινόμενο, επειδή το ίδιο το προκαλεί. Αυτή είναι μία μορφή διατύπωσης της κυριαρχίας του, καθώς και ένας τρόπος αντιμετώπισης των πολιτικών αντιπάλων του. Οι κάτοικοι των συγκεκριμένων περιοχών παρουσιάζονται ως υποκείμενα επιρρεπή στην παραβατικότητα και κοινωνικά επικίνδυνα και γι' αυτό τιμωρούνται με την κοινωνική περιθωριοποίηση και το διαρκή αποκλεισμό. Η ποινή, ο αποκλεισμός και η αρνητική ταξινόμηση ως κοινωνική δράση, επιτελούν την άμεση λειτουργία της ρύθμισης της συμπεριφοράς. Ταυτόχρονα, όμως, απευθύνονται και ρυθμίζουν έμμεσα τη σκέψη, τη δράση και συλλήβδην την προσωπικότητα-συνείδηση του συνόλου.

Ο κοινωνικός εκτοπισμός και η εξορία αποτελεί άμεση συνέπεια της σύγχρονης Κολομβίας και του απολυταρχικού της κράτους, όπου στη βάση της βρίσκεται «*όχι ο ελεύθερος άνθρωπος, με τα προνόμια του, τα θεσπίσματα του, ούτε απλώς **homo**, αλλά **corpus***»⁸¹ που είναι το νέο υποκείμενο της πολιτικής και μετατρέπεται σε αντικείμενο τόσο καταστολής, όσο και διεκδίκησης. Κάτι που είναι συνηθισμένο στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, και όχι μόνο. Είναι γνωστές εξάλλου οι αμέτρητες περιπτώσεις των επονομαζόμενων **desaparecidos**, των εξαφανισμένων, των ατόμων, δηλαδή που δολοφονούνται και δεν βρίσκονται σχεδόν ποτέ τα σώματα τους.

Τα *barrios* της Κολομβίας και συνολικότερα, ολόκληρης της υφελίου είναι απαραίτητο να ιδωθούν, όχι μόνον σαν πλαίσια φυσικού ή ακόμα και θεσμικού διαχωρισμού της πόλης, αλλά και σαν τόποι ιστορικού και πολιτισμικού σχηματισμού ταυτοτήτων. Λειτουργούν παράλληλα σαν χώρος κατοίκησης και αναπαράστασης των ταξικών σχέσεων, και συνάμα ως τοπία έκφρασης της κοινωνικότητας, της κοινοτικής εμπειρίας. Οι λαϊκές γειτονιές επιπλέον, είναι μια σύνθεση χώρου-χρόνου, εντός των οποίων αποτυπώνονται πολιτισμικά χαρακτηριστικά σύμφωνα με τις συνήθειες των κατοίκων τους, τις στρατηγικές που αναπτύσσονται και τις καθημερινές παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται και που στο σύνολο τους είναι αυτό που ονομάζεται «**αστικές δομές, κουλτούρες και πολιτικές**»⁸². Ωστόσο, δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα αν αυτά τα τεράστια έκτασης οικιστικά συγκροτήματα συνιστούν μια απόλυτη ενότητα από πλευράς ταυτότητας, μία «κοινότητα» ή αν πρόκειται για έναν χώρο στα πλαίσια του οποίου συγκροτούνται ποικίλες και διαφορετικές ταυτότητες.

Στη προσπάθεια στοχασμού πάνω στη σχέση *barrios*-ταυτότητας προκύπτουν δύο επίπεδα ανάλυσης. Καταρχάς, η θεώρηση του *barrio* ως σημείου αναφοράς της ταυτότητας, στο βαθμό που οι ίδιοι οι πληθυσμοί που το απαρτίζουν την συγκροτούν και την υπερασπίζονται, γεγονός που τους κάνει να διαφοροποιούνται από τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες της πόλης. Και ακολούθως, η προσέγγιση του ως χώρου-πλαισίου εντός του οποίου αναπτύσσονται διαφορετικές συλλογικές ταυτότητες, που εκφράζουν όλες τις προϋπάρχουσες συνθήκες και καταστάσεις που έχει διαβιώσει ο συγκεκριμένος πληθυσμός.

«*Η ταυτότητα δεν είναι απαραίτητα μια ουσία σύμφυτη της συλλογικότητας, ούτε μια στατική ιδιότητα που προηγείται της πρακτικής. Τα στοιχεία που την χαρακτηρίζουν είναι τα εξής: ο σχεσιακός (relacional) και ιστορικός της χαρακτήρας. Η ταυτότητα ενός φορέα είναι μια σχεσιακή και διϋποκειμενική δομή, ενεργοποιείται και σταθεροποιείται μέσα από την επαφή με άλλες ταυτότητες, μέσα από καταστάσεις ανισότητας και εκφράζεται, συνήθως, μέσα από τη καθημερινή διαπάλη και τις γενικευμένες συγκρούσεις. Επιπλέον, η ταυτότητα είναι μια ιστορική δομή βασιζόμενη*

στη συλλογική εμπειρία, γεγονός που αποκρυσταλλώνεται σε αρχές και συνήθειες, που συγκροτούν το αξιακό τους σύστημα και θεωρούνται ζητήματα τιμής»⁸³.

Βασικό στοιχείο στη διαδικασία συγκρότησης ταυτότητας συνιστά η μεγάλη χρονική διάρκεια. Κατά συνέπεια, τα χαρακτηριστικά μιας ομάδας μπορούν να μετασχηματισθούν στο πέρασμα του χρόνου, χωρίς να αλλοιώσουν ή να αλλάξουν την ταυτότητα της. Η συλλογική μνήμη είναι αυτή μάλιστα που αναλαμβάνει να στοιχειοθετήσει και να διαρθρώσει αυτή τη **συλλογική βιογραφία**. Περισσότερο από την κατάκτηση ενός ενιαίου και στατικού παρελθόντος, παράγονται σχέσεις που σημασιοδοτούν και αναδομούν ένα συναίσθημα συμμετοχής στη ζωντανή ομαδική-συλλογική ταυτότητα.

Η εγκατάσταση σε ένα *barrio* συνοδεύεται από τη μεταφορά της συλλογικής εμπειρίας και των κοινών συνηθειών αυτών των πληθυσμών, που διαμορφώνονται και εντάσσονται στην κοινή πλέον καθημερινότητα υπό τη μορφή κοινών ενδιαφερόντων, συλλογικής δράσης. Έτσι δημιουργείται ένας κοινωνικός ιστός και ένα συμβολικό σύμπαν, που προσφέρει στους κατοίκους του κάθε *barrio* τη δυνατότητα να αναγνωρίζονται μεταξύ τους ως «γείτονες» και να διαφοροποιούνται στις σχέσεις τους με κατοίκους άλλων περιοχών. Χτίζοντας το *barrio* τους οι κάτοικοι του, επί της ουσίας χτίζουν τη ταυτότητα τους⁸⁴.

Αυτή η σχέση ταυτότητας ονόματος αποδεικνύει το μεγάλο βαθμό εσωτερίκευσης και συνειδητοποίησης της ταυτότητας από το υποκείμενο, παράλληλα με την ανάγκη διατύπωσης της στο χώρο στο πλαίσιο οικειοποίησης του, αναδεικνύοντας, έτσι, το χώρο σε προνομιακό στοιχείο συνάρθρωσης της ταυτότητας. Τα οικιστικά αυτά συγκροτήματα αποτελούν χώρο συνωστισμού της μνήμης, των κρύφιων πόθων, ίσως και της ουτοπίας ενός πληθυσμού που αγωνίζεται να αναδείξει τόσο μέσα από τη σφαίρα του πραγματικού-καθημερινού, όσο και μέσα από τη σφαίρα του συμβολικού το βαθύτερο «είναι» του.

Πέραν, όμως, όλων αυτών τα *barrios* παραμένουν ένας τόπος που ακόμη και δια μέσου της ονομασίας τους το κράτος παραμένει απειλητικά παρόν. Το όνομα συνθέτει και ένα ορισμό-προσδιορισμό της επικράτειας και της εξουσίας του. Αυτοί οι τόποι βρίσκονται εντός κρατικής επικράτειας, ελέγχονται και υφίστανται την καταστολή γεγονός που υπενθυμίζει διαρκώς τον πολιτικά κυρίαρχο, «την υπέρτατη εξουσία».

Οι λαϊκές συνοικίες (*barrios populares*) είναι τεράστιες εκτάσεις που εκτείνονται στα όρια των πόλεων και «φιλοξενούν» τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων. Δεν πρόκειται για χώρους περίφρακτους, από αγκαθωτά σύρματα, φράκτες και κάγκελα. Ωστόσο, πρόκειται για χώρους που η κατάσταση τους μας επιτρέπει να τους κατατάξουμε στους «**χώρους εξαιρέσης**», στους χώρους που κατατάσσεται και κατοικεί η γυμνή ζωή. Είναι χώροι που πρακτικά συνιστούν ζώνες εξαιρέσης, ακόμη και με την τεχνική έννοια, ζώνες αναστολής του νόμου, όπου «τα πάντα είναι δυνατά». Εντός αυτών των ζωνών κορυφώνεται «*η τελετουργία απογύμνωσης της ιδιότητας του πολίτη*»⁸⁵.

Φαινομενικά πρόκειται για τον τόπο διαφυγής του υποκειμένου (φυγά, εκτοπισμένου, κλπ), για έναν τόπο όπου μπορεί να επιβιώσει και να ζήσει «*άφοβα*» ή «*ελεύθερα*» (σύμφωνα με τις εκφράσεις των ίδιων των *desplazados*) από το βλέμμα του κράτους. Στην πραγματικότητα, όμως, πρόκειται για τόπους, όπου συγκροτήθηκαν από ή εξαιτίας του ίδιου του κράτους, εντός των οποίων υπάρχουν υποκείμενα πλήρως απογυμνωμένα από την ιδιότητα του πολίτη, υφιστάμενα απόλυτως τον κρατικό πειθαρχικό μηχανισμό. Αυτοί οι χώροι αποτελούν τρόπους ελέγχου και ρύθμισης των πληθυσμιακών ροών, και συνεπώς της βιοπολιτικής ροής. Μπορούμε να μιλήσουμε ουσιαστικά για «στρατόπεδα» ή «Κέντρα κράτησης» που διαμένουν όχι υποκείμενα,

αλλά γυμνές υπάρξεις, όπου αυτός που διαρκώς απειλείται δεν είναι ο ξένος, ή κάποιος με αυστηρά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, αλλά κάποιος απολύτως διαχωρισμένος από την ιδιότητα του πολίτη.

Επίλογος

Η εργασία αυτή προσπάθησε να προσεγγίσει ερμηνευτικά το κράτος της Κολομβίας μέσα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της. Η διαρκής βία και ο μόνιμος κοινωνικός αποκλεισμός δεν εμφανίζονται ως παράγοντες ανωμαλίας, κρίσης και αστάθειας, αλλά αντιθέτως ως στοιχεία κανονικότητας και πολιτικής σταθερότητας. Το κολομβιανό κράτος μέσα από τη διαρκή σύγκρουση αναπαράγει τον εαυτό του και επιτελεί τις λειτουργίες του. Η σύγκρουση δεν είναι απλώς, ένας τρόπος αντιμετώπισης ή ακόμα και εξόντωσης των πολιτικών του αντιπάλων, αλλά ρυθμιστικός παράγοντας της ίδιας της κοινωνικής λειτουργίας. Η βία πέραν από κοινωνικά της αίτια, οφείλεται και στη μεγάλη διάχυση του κράτους και των λειτουργιών του, σε μη κρατικούς φορείς, όπως τις διάφορες τοπικές εξουσίες, τις οικονομικές ελίτ, τα καρτέλ ναρκωτικών και φυσικά τις ένοπλες ομάδες των παραστρατιωτικών. Θεωρείται πως είναι παράγοντας επιβολής, όσο και τρόπος διεκδίκησης και διαπραγμάτευσης.

Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι μαζικοί εκτοπισμοί, ως απόρροια της ένοπλης σύγκρουσης. Οι *desplazados* είναι το πρόσωπο της διαρκούς βίας και το πολιτικό σώμα, όπου πάνω του διεξάγεται η μάχη για την κρατικότητα. Αποτελούν το υποκείμενο της ωμής βίας, το πολιτικό αποτέλεσμα της σύγκρουσης, μια ξεχωριστή πολιτική κατηγορία και μια ανεξάρτητη πολιτική ταυτότητα. Οι εκτοπισμένοι συνιστούν ένα κοινωνικό και πολιτικό όριο ανάμεσα στον πολίτη και τον άπολι, ανάμεσα στη ζωή που αξίζει να βιωθεί και σ' αυτήν που δεν αξίζει. Είναι η άγρια όψη ενός κράτους πολιτικά και κοινωνικά διαμελισμένου που, όμως, διαρκώς ευαγγελίζεται την ενοποίηση του. «Πατρίδα για όλους», «Η Κολομβία θα νικήσει», «Όλοι μαζί μια γροθιά» και άλλα παρεμφερή και διαχρονικά συνθήματα σκιαγραφούν αυτή τη προσπάθεια, που ποτέ δεν πραγματώνεται και λειτουργεί σαν τη γη της πολιτικής επαγγελίας. Το ρόλο της κοινωνικής συρραφής και τις ειδικής διαμεσολάβησης για την επίτευξη αυτού του σκοπού τον αναλαμβάνουν τα ποικίλα πολιτικά και κοινωνικά δίκτυα, οι χώροι δηλαδή που στην κολομβιανή πραγματικότητα θεωρείται πως λειτουργούν σαν «νέες» κοινωνικές κατηγορίες. Μια τέτοια είναι οι *desplazados* και οι διάφορες οργανώσεις που συγκροτούν, συμμετέχοντας με αυτόν τον τρόπο και στη μάχη της κρατικότητας, που στη δική τους την περίπτωση σημαίνει κοινωνική επανένταξη και πολιτική αναγνώριση.

Όπως σημειώνει ο Agamben «ο πρόσφυγας θα πρέπει να ιδωθεί όπως ακριβώς είναι. Δηλαδή τίποτα λιγότερο από μια έννοια όριο η οποία θέτει σε ριζική κρίση τις θεμελιώδεις κατηγορίες του έθνους-κράτους, από το δεσμό της γέννησης-έθνους μέχρι το δεσμό ανθρώπου-πολίτη, καθιστώντας με τον τρόπο αυτόν εφικτή την εκκένωση του πεδίου χάριν μιας ανυπέρθετης πλέον κατηγορικής ανανέωσης, ενόψει μιας πολιτικής όπου η γυμνή ζωή δεν θα είναι πια διαχωρισμένη και εξαιρούμενη στην κρατική οργάνωση, ούτε ακόμη και μέσω της φηγούρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁸⁶».

Υποσημειώσεις-Αναφορές

¹ **Barrios populares**, ονομάζονται οι λαϊκές συνοικίες που βρίσκονται στα περίχωρα των πόλεων της Λατινικής Αμερικής. Είναι γνωστές και σαν παραγκουπόλεις ή φαβέλες (από την λέξη favela που στα πορτογαλικά σμύνει φτωχή συνοικία-γειτονιά και συνήθως χαρακτηρίζει τις παραγκουπόλεις της Βραζιλίας).

² Bustelo Gonzalez M, 2001, σσ 5

³ Guillermo Hernandez de Alba, *Como nacio la Republica de Colombia, Coleccion Bolsilibros*, Academia Colombiana de Historia, Bogotá, 2004

⁴ Οι φυλές αυτές βρίσκονται σε διάφορα σημεία της επικράτειας, κυρίως όμως εντοπίζονται στο νότιο κομμάτι της χώρας, στην ευρύτερη περιοχή του Αμαζονίου. Οι περισσότερες από αυτές μιλούν διαλέκτους, που ανήκουν στη γλωσσική οικογένεια των **Chibchan** και των **Cariban**. Κάποιες από τις μεγαλύτερες ιθαγενείς εθνοτικές ομάδες είναι **οι Arhuacos, οι Muisca, οι Kuna, οι Witoto, οι Paez, οι Tucano, οι Wayuu και οι Guahibo**

⁵ G. Martin, στο G. Aijmer- J. Abbink, 2005, σσ 165

⁶ D. Slater, 1989, σσ 70

⁷ W. Aviles, Vol. 28, No. 1, 2001

⁸ H. Suarez, 2005, σσ 59

⁹ G. Martin, στο G. Aijmer- J. Abbink, 2005, σσ 167

¹⁰ W. Aviles, Vol. 28, No 1, 2001, σσ 42.

Για παράδειγμα οι πρόεδροι Betancur (1982-1986), Samper (1994-1998) και Barco (1986-1990) πριν αναλάβουν το συγκεκριμένο αξίωμα ήταν όλοι πρόεδροι της “Sociedad de Agricultores de Colombia-SAC”, έναν επιχειρηματικό όμιλο που ασχολούνταν με τα ζητήματα-συμφέροντα των ιδιοκτητών γης. Διάφοροι υπουργοί όπως οι F. Botero, G. A. Gonzalez Mosquera και G. Echeverri κατάγονταν από οικογενειακές και ή επιχειρηματικές ελίτ. Φυσικά υπάρχουν και πλήθος άλλων πανομοιότυπων παραδειγμάτων που είναι πλεονασμός να αναφερθούν.

¹¹ Το “**Plan Colombia**” δίσχισε ακόμα περισσότερο τη κολομβιάνικη κοινωνία και επικρίθηκε έντονα από πολλούς φορείς και οργανώσεις, που θεώρησαν, ότι στοχοποιούσε μονομερώς τις αντάρτικες ομάδες και χτυπούσε τους μικροκαλλιεργητές (τις παραδοσιακές μορφές καλλιέργειας-οικονομίας) και τους πληθυσμούς της υπαίθρου, τόσο οικονομικά, όσο και στην υγεία. Οι ψεκασμοί που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του θεωρούνται υπεύθυνοι για τον εκτοπισμό καλλιεργητών γης, τη μόλυνση του υπεδάφους και του υδροφόρου ορίζοντα ολόκληρων περιοχών, ποταμιών και παραποτάμων (πολλοί θάνατοι λέγεται, μάλιστα, πως προήλθαν εξαιτίας αυτής της μόλυνσης), ενώ ταυτόχρονα προσέφεραν χέρι βοήθειας στις παρακρατικές ομάδες, που συνέχιζαν ακάθεκτες το έργο τους.

¹² Η καλλιέργεια του φυτού της κόκα αποτελεί μια από τις πιο παραδοσιακές μορφές καλλιέργειας στη Λατινική Αμερική. Σε εκατομμύρια υπολογίζονται αυτοί που ασχολούνται με τη καλλιέργεια αυτού

του φυτού, γνωστοί και σαν **cocaleros**, το οποίο περιλαμβάνεται σε μια σειρά από διαδικασίες (αφέψημα, φαρμακευτική χρήση κ.α) και όχι μόνο ως πρώτη ύλη για τη παρασκευή του ναρκωτικού της κοκαΐνης.

¹³ Η επονομαζόμενη «**Δημοκρατική Ασφάλεια**», ή αλλιώς “**Seguridad Democratica**”, αποτελεί το βασικότερο δόγμα της διακυβέρνησης Uribe και στο βωμό της έχουν καταπατηθεί και παραβιαστεί μια σειρά από ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Ενδεικτικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός πως στο όνομα αυτής της ασφάλειας και της αντιμετώπισης του «οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας», έχουν επιστρατευθεί, σύμφωνα με την ίδια τη κυβέρνηση, 1.000.000 μυστικοί πράκτορες και πληροφοριοδότες, σε πληθυσμό συνολικά 43,6 εκατομμυρίων.

¹⁴ G. Agamben, 2007, σσ 31

¹⁵ Σε μια ερώτηση σε κάποιον νομικό- πληροφορητή μου, τι σημαίνει “**para**” και γιατί αυτό και όχι κάποια άλλη πρόθεση, εκείνος με απόλυτη φυσικότητα απάντησε «*para σημαίνει παράλληλα, μαζί*», “*para significa paralelo, junto*”. Αυτή είναι μια απλή και μεστή περιγραφή της απόλυτης ιδιωτικοποίησης του κράτους και των θεσμών, των ισχυρών δεσμών της κρατικής δομής με τα ποικίλα δίκτυα, που νομιμοποιούν την ύπαρξη τους μέσα από τον απόλυτο έλεγχο της κεντρικής εξουσίας. Αυτά είναι, μπορούμε να πούμε, η κεντρική εξουσία.

¹⁶ Οι ακριβείς εκφράσεις έχουν ως εξής: **paraestado, paraeconomia, paramilitares, parajusticia**. Υπάρχει μια ολόκληρη κοινωνική κατηγορία, που ονομάζεται “**los paras**”. Πολλά από τα συνθήματα που επικρατούν αναφέρονται ακριβώς σ’ αυτό το φαινόμενο π.χ “**Abajo los Paras**” ή “**Uribe Paraco**”, που δείχνει ακριβώς, την ταύτιση του δημόσιου βία με αυτό το φαινόμενο.

¹⁷ Ο Bustelo αναφέρει πως το 70% του πληθυσμού της χώρας ζει με λιγότερο από δυο δολάρια ημερησίως και το πανεθνικό ποσοστό της ανεργίας αγγίζει το 30%.

¹⁸ J. Pearce, 1990, σσ 311

¹⁹ Η έννοια της πατρωνείας αποτελεί μία έννοια προερχόμενη από την κοινωνική θεωρία και αποτέλεσε αναλυτικό εργαλείο για τη μελέτη διαφόρων περιοχών μεταξύ των οποίων είναι και αυτή της Λατινικής Αμερικής. Παρά τη κριτική που έχει δεχτεί από πολλούς μελετητές (όπως οι Silverman, Weingrod, Waterbury, Gilsenan, Moore, Loizos κ.α), ωστόσο παραμένει ένα κατάλληλο, σίγουρα όχι κυρίαρχο, παράδειγμα ανάλυσης για την προσέγγιση κοινωνιών, όπως η κολομβιανή. Ακολουθώντας παρατίθεται ένας διευκρινιστικός ορισμός για τη διασάφηση αυτού του τύπου των σχέσεων. «*Οι σχέσεις πατρωνείας ή πελατειακές σχέσεις ορίζονται συνήθως ως οι εκούσιες, προσωπικές και ηθικά φορτισμένες σχέσεις ανάμεσα σε ένα πολιτικά και συνήθως οικονομικά ισχυρό πρόσωπο (τον πάτρωνα) και τους υποστηρικτές του (τους πελάτες). Οι πελατειακές σχέσεις θεωρείται ότι θεμελιώνονται σε αμοιβαία επωφελείς, αν και άνισες, ανταλλαγές ανάμεσα στα δύο μέρη. Οι πάτρωνες εξασφαλίζουν πολιτική προστασία και διαφορετικών ειδών οφέλη στους πελάτες, οι οποίοι ανταποδίδουν προσφέροντας πολιτική και κοινωνική στήριξη*» (Οικονόμου, 2008).

²⁰ Σε αυτό το σημείο παρατίθενται διάφορα καταγεγραμμένα παραδείγματα που αποδεικνύουν την εξόφθαλμη παρέμβαση αυτών των επονομαζόμενων εξοθεσμικών παραγόντων στη πολιτική σκηνή της χώρας. Ισχυρές οικονομικές ομάδες (lobby) καθοδηγούσαν και ενίσχυαν οικονομικά διάφορα εκδοτικά συγκροτήματα που εξέδιδαν εφημερίδες εθνικής και τοπικής εμβέλειας, ούτως ώστε να παρέξουν μ’ αυτόν τον τρόπο πλήρη στήριξη στον εξαναγκασμό και την καταπίεση από τη πλευρά του κράτους

εις βάρος του αριστερού και συνολικότερα κοινωνικού κινήματος, που στρεφόταν ενάντια στα παραδοσιακά τους συμφέροντα π.χ όπως έγινε κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης Turbay-Ayala (1978-1982). Γεγονός που γνωστοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Belisario Betancur (1982-1986). Οικονομικές ελίτ ενεργούσαν προς επηρεασμό των έντυπων ΜΜΕ, για την υπεράσπιση της στρατιωτικής θέσης εναντίον της συμφωνίας κυβέρνησης-ανταρτών. Τελικά η ειρηνευτική προσπάθεια της κυβέρνησης Betancur κατέληξε σε αποτυχία, κυρίως κατόπιν των έντονων αντιδράσεων των ενόπλων δυνάμεων και των οικονομικών ελίτ.

Οι ίδιες οικονομικές ελίτ έπαιζαν σημαντικό ρόλο και κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Gaviria, επηρεάζοντας τις ειδικές αποστολές ειρηνικής διαπραγματεύσεως και τις διάφορες συμβουλευτικές επιτροπές, που ορίστηκαν από τη κυβέρνηση για την προώθηση των διαπραγματεύσεων που αποσκοπούσαν στην ειρήνευση. Μια τέτοια επιτροπή, αποτελούμενη αποκλειστικά από επιχειρηματίες, διατύπωσε κατηγορίες ότι αναζητούνταν τρόποι ένταξης των ανταρτών στην κοινωνία. Έτσι τον Απρίλιο του 1992 μια συμμαχία από ενώσεις επιχειρηματιών, κυρίως εντόπιας-εσωτερικής βιομηχανίας και αγροτικών προϊόντων, άρχισε να ασκεί πίεση στην κυβέρνηση Gaviria να μην ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με τους αντάρτες εξαιτίας της έλλειψης ειλικρίνειας, όσον αφορά τις προθέσεις της κυβέρνησης.

Αυτές οι πολιτικές δυνάμεις σε συνδυασμό με τις διάφορες πολιτικές ελίτ ασκούσαν έλεγχο σε μια σειρά από ΜΜΕ. Για παράδειγμα το Santodomingo Group έλεγχε την εφημερίδα El Espectador και το μεγαλύτερο ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό δίκτυο της χώρας Caracol. Ο συνεταιριστικός οργανισμός (conglomerate organism) Ardila Lulle ελέγχει το μεγαλύτερο τηλεοπτικό σταθμό RCN. Η οικογένεια του πρώην προέδρου των φιλελευθέρων Eduardo Santos είναι ιδιοκτήτης της μεγαλύτερης ημερησίας εφημερίδας El Tiempo. Αυτή η εφημερίδα είχε ιστορικά την πιο συντηρητική γραμμή σε σχέση με τους αντάρτες και τις διώξεις σε βάρος των ενόπλων δυνάμεων για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η εφημερίδα El Tiempo άσκησε αρκετή πίεση στην κυβέρνηση Gaviria, ρωτώντας επίμονα για την αποτελεσματικότητα της όποιας διαπραγματευτικής λύσης σε σχέση με τους αντάρτες.

²¹ Jimenez W. O, 2006, σσ 93

²² G. Martin, στο G. Aijmer-J. Abbink, 2005, σσ 161

²³ G. Agamben, 2007, σσ 39

²⁴ Οπ.π., 2007, σσ 95

²⁵ G. Agamben, 2005, σσ 27

²⁶ W. Aviles, Vol. 28, No.1, 2001, σσ 32

²⁷ A. Ferreyra-R. Segura, Vol. 27, No 2, 2000, σσ 19

²⁸ Ο όρος «**προεδρευόμενες περιοχές**» είναι δανεισμένος από διάφορους νομικούς πληροφορητές μου και σηματοδοτεί ακριβώς αυτή τη διαρκή παρουσία του κράτους, ακόμα και σε περιοχές, όπου θεωρητικά δεν φτάνουν οι υποδομές του και αναδεικνύει το γεγονός της σύγκρουσης που διεξάγεται για την «**κρατικότητα**».

²⁹ Th. Wright, Vol. 23, No 3, 1991, σσ 299

³⁰ A. Chhatre, 2004, σσ 3

³¹ Οπ. π., 2004, σσ 3

³² Η μακρά πορεία αυτών των δικτύων στον ιστορικό χρόνο της χώρας, από την εποχή των «**vigilantes**», μέχρι τις σημερινές παραστρατιωτικές οργανώσεις (AUC, ACCU, Aguilas Negras κ.α), δεν είναι τίποτε άλλο από τις προσπάθειες ιδιωτικής απόδοσης «δικαιοσύνης». Είναι η απόλυτη

ιδιωτικοποίηση της δικαιοσύνης, η ιδιωτική εφαρμογή του νόμου και της τάξης, που μεταφράζεται με τη γνωστή **“limpieza social”**, ή αλλιώς κοινωνική κάθαρση εναντίον του εκάστοτε «μιάσματος» παραβάτη ή εσωτερικού εχθρού π.χ ληστή, πόρνης, ομοφυλοφίλου, ταραξία ή υποκινητή διαμαρτυρίας, κομμουνιστή και υποτιθέμενου συνεργάτη των ανταρτών, που σύγχρονα ονομάζεται τρομοκρατίας. **Vigilantes** ονομάζονται οι φύλακες της αποικιοκρατικής περιόδου, που ήταν επιφορτισμένοι με την προστασία των μεγάλων λατιφουντιών και τη πρόληψη-καταστολή των όποιων εξεγέρσεων. Αυτός ο όρος διατηρείται έως και τις μέρες μας και χρησιμοποιείται από διάφορες ένοπλες ομάδες-συμμορίες που δραστηριοποιούνται στα barrios των μεγάλων πόλεων της χώρας.

³³ Medina Gallego-Mireya Tellez Ardilla, 1994, σσ 50

³⁴ D. Bland, 1998, σσ 10

³⁵ Σύμφωνα με δηλώσεις του Castaño-αρχηγού των παραστρατιωτικών ομάδων ελέγχουν το 30% του εθνικού κοινοβουλίου

³⁶ A. Jones, Vol. 46, No. 4, 2004, σσ 128

³⁷ Οπ. π, Vol. 46, No. 4, 2004, σσ 132

³⁸ Οπ. π, Vol. 46, No. 4, 2004, σσ 137

³⁹ D. Slater, 1989, σσ 3

⁴⁰ E. Krotz, στο G. Liins Ribeiro- A. Escobar, 2006, σσ 89

⁴¹ D. Nugent, Vol. 96, No 2, 1994, σσ 333-369

⁴² B. Arextaga, 2003, 32:393-410

⁴³ C. Nagengast, 1994, Vol.23, σσ 116

⁴⁴ G. Martin, στο G. Aijmer- J. Abbink, 2005, σσ 162

⁴⁶ Οπ.π, 2005, σσ 168

⁴⁷ Μία Κυριακή στη πλατεία του χωριού, όπου γινόταν η συνηθισμένη λαϊκή αγορά εκτελέστηκαν από τους παρακρατικούς εν ψυχρώ έξι άτομα (μεταξύ τους και παιδιά).

⁴⁸ Bustelo Gonzalez M, 2001, σσ 162

⁴⁹ U. Oslender, 2004, σσ 8

⁵⁰ Ο λόγος που επιλέγεται ο δανεισμός και η χρήση του όρου **«γεωγραφίες του τρόμου»** είναι: α) επειδή συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου του καταναγκαστικού εκ-τοπισμού, β) επειδή αποτελεί πρόσφορο μεθοδολογικό εργαλείο για τη συστηματική μελέτη του φαινομένου του τρόμου και των προεκτάσεων που αυτό έχει πάνω στους τοπικούς πληθυσμούς συνολικότερα και ειδικότερα στις περιοχές που επισκέφθηκαν, και γ) για τον επαναπροσανατολισμό και την καλύτερη κατανόηση των διαφόρων σύγχρονων λόγων (discourse) αναφορικά πάντα με την περίπτωση της εν λόγω χώρας και του παραδείγματος των desplazados, σχετικά με τον **«πόλεμο ενάντια στο τρόπο» (guerra contra el terror)**, που κάτω από τη λέξη τρόμος κρύβεται η έννοια της τρομοκρατίας, της επίθεσης, δηλαδή, ενάντια στο νεοφιλελεύθερο δημοκρατικό δυτικό κράτος, αποκρύπτοντας ταυτόχρονα τις άλλες- πραγματικές τρομοκρατίες, αυτές που προέρχονται από το ίδιο αυτό κράτος.

⁵¹ M. Taussig, 2005, σσ 36

⁵² Σε όλους τους δημόσιους χώρους της πρωτεύουσας και των μεγάλων πόλεων δεσπόζουν φωτογραφίες θυμάτων καθώς επίσης και πανό με συνθήματα επινίκια αυτής της μάχης, όπως **«To**

ταξίδι στο δρόμο είναι ασφαλές. Ο στρατός σου βρίσκεται στο δρόμο», «η Δημοκρατία θα νικήσει», «Η Κολομβία για όλους», «Πόσο ωραίο είναι το Medellin χωρίς τον Pablo Escobar», αναφερόμενο στην εξόντωση του γνωστού ναρκοβαρώνου από το κολομβιανό κράτος, «Ο στρατός σου σε προστατεύει από τις εγκληματικές συμμορίες» κ.α.

⁵³ B. Arextaga, 2003, 32:405

⁵⁴ G. Agamben, 2007, σσ 69

⁵⁵ Οπ.π., 2007, σσ 53

⁵⁶ Οπ.π., 2007, σσ 13

⁵⁷ Οπ.π., 2005, σσ 214

⁵⁸ G. Agamben, 2003, σσ 29

⁵⁹ F. Guattari- S. Rolnik, 2008, σσ 5

⁶⁰ Mabel Gonzalez Bustelo, 2001, σσ 3

⁶¹ ACNUR είναι το ανώτατο συμβούλιο του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados).

⁶² Forero E, September 2003, σσ 2

⁶³ “**Ley para la Atencion de la Poblacion Desplazada**” ή **Ley 387/97**

⁶⁴ Πολλοί εντόπιοι κοινωνικοί επιστήμονες, αλλά και μαζικοί φορείς και οργανώσεις ονομάζουν το παραπάνω φαινόμενο και «**νέα αστική αποικιοκρατία**» ή “**Nueva colonizacion urbana**”

⁶⁵ Forero E, September 2003, σσ 4

⁶⁶ Villa M.I, Desplazamiento forzado en Colombia. El miedo: un eje transversal del exodo y de la lucha por la ciudadania, Noviembre 2006

⁶⁷ Οπ. π., 2006, σσ 17

⁶⁸ Forero E, September 2003, σσ 4

⁶⁹ M. Gonzalez Bustelo, 2001, σσ 9

⁷⁰ Alonso M. A, 1994, σσ 381

⁷¹ Rajaram K. P, 2002, σσ 251

⁷² Οπ.π., 2002, σσ 252

⁷³ Luis Althuseer, For Marx. London: New Left Books, 1977, σσ 233.

⁷⁴ Agamben G, 2003, σσ 12

⁷⁵ Villa M. I, 2006, σσ 37

⁷⁶ Sanford V, Metodologias para la construccion y analysis de cifras e indicadores del desplazamiento, στο Documentos CODHES. Cifras e indicadores del Desplazamiento forzado y Derechos Humanos en Colombia, No 3, 2005, σσ 37

⁷⁷ Villa M. I, Desplazamiento forzado en Colombia. El miedo: un eje transversal el exodo y de la lucha por la ciudadania, Noviembre 2006

⁷⁸ G. Agamben, 2003, σσ 7

⁷⁹ Zur J, 1994, σσ. 14

⁸⁰ Agamben G, 2003, σσ 33

⁸¹ Agamben G, 2005, σσ 196

⁸² Carrillo Torres A, 2000, σσ 7

⁸³ Οπ. π., 2007, σσ 8

⁸⁴ Αυτού του είδους η εγκαθίδρυση της ταυτότητα στο χώρο εκφράζεται μέσα από την δυνατότητα αυτών των πληθυσμών να δίνουν όνομα στους νέους τόπους εγκατάστασης τους. Επί παραδείγματι οι αποικιακές συνοικίες και τα *barrios* που έχουν αναπτυχθεί περίπου στο τέλος του 19^{ου} αιώνα σηματοδοτούνται από την θρησκευτική ταυτότητα, όπως **San Diego, Santa Barbara, San Cristobal, San Vicente κ.α** ή χαρακτήρα παραβολικό σε σχέση με τη θρησκευτική παράδοση π.χ **Villa Javier, Minuto de Dios κ.α**. Υπάρχουν γειτονιές που χτιστήκαν με κρατική παρέμβαση και έχουν διάφορα ονόματα που σχετίζονται με την «Ανεξαρτησία» και συνολικά με την ιστορία του κράτους της Κολομβίας, όπως **Colombia, Centenario, 20 de Julio, 7 de Agosto, Restrepo, Simon Bolivar, Olaya Herrera κ.α**. Υπάρχουν γειτονιές που είναι συνδεδεμένες με την έξοδο του αγροτικού πληθυσμού και με την ελπίδα των κατοίκων για ευημερία και ανάπτυξη, αυτές έχουν βαπτιστεί από τους κατοίκους με ονόματα αισιοδοξίας και ελπίδας για τη νέα τους ζωή π.χ **La Victoria, La Gloria, La Belleza. Bello Horizonte, El Progreso, El Triunfo, Los Libertadores**.

Σε άλλες πάλι περιπτώσεις με ονόματα του τόπου καταγωγής τους, όπως **Boyaca, Quindio, Santa Marta, Cartagena, κ.α**. Τις τελευταίες δεκαετίες εμφανίστηκαν και ονόματα συμβάντων, προσωπικοτήτων και ανθρώπων με προσφορά σε παγκόσμιο ή τοπικό επίπεδο π.χ **Pastranita, Virgilio Barco, Less Walessa, Las Malvinas κλπ**. Σε αυτές τις περιπτώσεις συμπεριλαμβάνονται και ονόματα προσωπικοτήτων που σηματοδοτούν και εκφράζουν την πολιτική τοποθέτηση των κατοίκων μιας συνοικίας π.χ **Policarpa Salavarrieta, Manuela Beltran, Salvador Allende, Camilo Torres, Julio Rincon, La Gaitana, Corinto κ.α**.

⁸⁵ G. Agamben, 2003, σσ 41

⁸⁶ Οπ.π, 2005, σσ 211

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Agamben G, Homo sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή, Scripta, 2005

**Κατάσταση εξαίρεσης. Όταν η «έκτακτη ανάγκη» μετατρέπει την
εξαίρεση σε κανόνα, Πατάκης, 2007**

Η μορφή της ζωής, Ελευθεριακή κουλτούρα, 2003

**Aviles W, Institutions, Military Policy and Human Rights in Colombia, Latin
America Perspectives, Vol. 28, No 1, Colombia: the Forgotten War, σσ 31-55,
Jan. 2001**

**Άντερσον Μπ, Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις απαρχές και τη
διάδοση του εθνικισμού, εκδ. Νεφέλη, 1997**

**Alonso M. A, The politics of space. Time and substance. State formation,
nationalism and eathnicity, Annual Review of Anthropology, Vol. 23, σσ 379-405,
1994**

**Appadurai A, Number I the colonial imagination, in C.A Breckenridge and P.
van der Veer, eds, Orientalism and the postcolonial predicament. Perspectives on
South Asia. Philadelphia, University of Pensylvania Press, 1993**

**Modrenity at large. Cultural dimensions of globalization.
Mineapolis. University of Mineapolis Press, 1996**

Althuseer L, For Marx, London, New Left Books, 1977

**Arendt H, The origins of totalitarianism, New York. Harcourt, Brace,
Jovanovich, 2nd ed, 1973**

**Arextaga B, Maddening States, Annual Review of Anthropology, 32:393-410,
2003**

Bland D, Samper's human rights legacy, Colombia Bulletin, Summer, 1998

**Bustelo Gonzalez M, Desterrados. Desplazamiento forzado en Colombia,
Diciembre 2001**

**Carrillo Torres A, Intentidades barriales y subjetividades colectivas en Santafe
de Bogota, Universidad Pedagogica Nacional, 2000**

**Chhartre A, Participatory State Formation. Illegibility lands, unruly people and
the technology of Government, Duke University, 2004**

**Consejo Noruego para Refugiados, CNR (Norwegian Refugee Council),
Population figures and profile, Global IDP Project, IDPs in Guatemala, 2004**

Derrida J, Φαντάσματα του Μαρξ, Εκκρεμές, 2000

Documentos CODHES, Cifras e indicadores del Desplazamiento forzado y Derechos humanos en Colombia, No 3, 2005

Engels F, The condition of the working class in England, in the Marx-Engels Collected Works, τομ.4, Moscow, Progress Publishers, 1975

Fassin D, Humanitarianism as a Politics of life, Public Culture 19:3, 2007

Fanon F, Της γης οι κολασμένοι, Κάλβος, 1982

Faucault M, Οι λέξεις και τα πράγματα. Μια αρχαιολογία των επιστημών του ανθρώπου, Γνώσεις, 2008

Η μικροφυσική της εξουσίας, Ύψιλον, 2004

Για την υπεράσπιση της κοινωνίας, Ψυχογιός, 2002

Ferreyra A-Segura R, Examining the military in the local sphere: Colombia and Mexico, Latin American Perspectives, Vol. 27, No 2, Violence, Coercion and Rights in the Americas, σσ 18-35, Mar. 2002

Forero E, El desplazamiento interno forzado en Colombia, September 2003

Garcia- Marquez G, Το φθινόπωρο του πατριάρχη, εκδ. Νέα Σόνορα-Λιβάνη, 1984

Greenhouse C, Mertz E, and Warren B. K, Ethnography in unstable places, Duke University Press Durham & London, 2002

Guevara Corral R. D, La nueva Colonizacion urbana: El desplazamiento Forzado, Derechos humanos y conflicto, Septiembre 2003

Zur Judith, The psychological Impact of impunity, Anthropology Today, Vol. 10, No. 3, σς. 12-17, Jun. 1994

Hernandez de Alma G, Como nació la Republica de Colombia, Coleccion Bolslibros, Academia Colombiana de Historia, Bogota, 2004

Hobsbawn E-Ranger T, Η επινόηση της παράδοσης, Θεμέλιο, 2004

Jimenez W.O, Los Paraestados en Colombia, Universidad de Granada-España, 2006

Jones A, Parainstitutional violence in Latin America, Latin America Politics and Society, Vol. 46, No. 4, 2004

Krohn-Hansen C, Nustag G. K, State formation. Anthropological perspectives, Pluto Press, 2005

Λεοντίδου Α. Πόλεις της σιωπής. Εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ETBA, 1989

Lins Ribeiro G-Escobar A, World Anthropologies. Disciplinary transformations within system of power, Berg 2006

Malkki H. L, Purity and exile. Violence, memory and national cosmology among Hutu refugees in Tanzania, The University of Chicago Press, 1995

Mbembe A, On the postcolony, University of California Press, 2001

Medina Gallego. C-Mireya Tellez Ardilla, La violencia parainstitucional, paramilitar y parapolicial en Colombia, Bogota: Rodriquez Quito Editores, 1994

Nagengast C, Violence, Terror, and the Crisis of the State, Annual Review of Anthropology, Vol.23, 109-136, 1994

Nugent D, Building the State. Making the Nation. The bases and the limits of State Centralization in “modern” Peru, American Anthropologist. New Series, Vol. 96, No. 2, pp. 333-369, Jun. 1994

Nugent D-Vincent J, A companion to the Anthropology of Politics, Blackwell Publishing, 2004

Pearce J, Colombia: Inside the Labyrinth, Latin American Bureau. London, 1990

Rajaram K. P, Humanitarianism and representations of the refugee, Jurnal of refugee studies, Vol. 15, No 3, 2002

Sharma A, Gupta A, The Anthropology of the State. A Reader, Blackwell Publishing, 2006

Slater D, Territory and State Power in Latin America. The Peruvian case, Latin America studies series, ed. Macmillan, 1989

Sluka A, Death Squad. The Anthropology of State Terror, εκδ. University of Pennsylvania Press, 2000

Suarez-Orozco M. M, Speaking the Unspeakable. Toward a Psychosocial Understanding of Responses to Terror, Ethos, Vol. 18, No 3, pp. 353-383, Sep. 1990

Taussig M, The nervous system, Routledge New York London, 1992

Law in a lawless land, The University of Chicago Press, Chicago and

London, 2005

Villa M. I, Desplazamiento en Colombia. El miedo: un eje transversal del exodo y de la lucha por la ciudadania, Noviembre 2006

Von Benda-Beckmann K-Pirie F, Order and Disorder. Anthropological perspectives, Berghahn Books, 2007

Wright Th, Center-Periphery relation and ethnic conflict in Pakistan: Sindhis, Muhajirs, and Punjabis, Comparative Politics, Vol. 23, No.3, σσ 299-312

Τα πολλαπλά πρόσωπα της Κολομβίας

Εικ. 1 «Ένας λαός αδαής είναι τυφλό εργαλείο της καταστροφής του»

Εικ.2 Ο πραγματικός «τόπος της πολιτικής» στο κολομβιανό κράτος Εικ.3 (κάτω) Η περιφερόμενη αίσθηση της κρατικότητας

Εικ. 4 Τα πολλά πρόσωπα του κράτους της Κολομβίας Εικ. 5 (κάτω) Desplazados και barrios populares

Εικ 6 Η χαρτογραφία της εκμετάλλευσης και των αβυσσαλέων κοινωνικών αντιθέσεων

